

โครงการวิจัยที่ 2

การพัฒนาแบบจำลองจุลภาคเพื่อศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือน
ที่มีต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย

ภายใต้แผนงานวิจัย

การติดตามสถานการณ์หนี้ภาคครัวเรือนในประเทศไทยและการพัฒนา
ชุดแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์สำหรับการประเมินผลกระทบในบริบท
ของการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม

ที่ปรึกษาแผนงานวิจัย

ดร.กฤตยา ตันติเตมิต

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ดร.พิสิทธิ์ พัวพันธ์

เลขานุการแผนงานวิจัย

ดร.ปฐมคนัย พลจันทร์

ที่ปรึกษาโครงการ

ผศ.สิทธิกร นิพภยะ

คณะผู้วิจัย

ดร.ศรพล ตูลยะเสถียร

ดร.จงกล คำไ้

ดร.พีรพัฒน์ วงศ์ชัยวัฒน์

ดร. ปิยวัลย์ ศรีจำ

นายธนิต ภัทรแสงไทย

นายนิภัทร์ ชมบ้านแพ้ว

นายศรพล ฤทธิประศาสน์

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

โครงการวิจัยที่ 2

การพัฒนาแบบจำลองจุลภาคเพื่อศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือน
ที่มีต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย

ภายใต้แผนงานวิจัย

การติดตามสถานการณ์หนี้ภาคครัวเรือนในประเทศไทยและการพัฒนาชุดแบบจำลองทาง
เศรษฐศาสตร์สำหรับการประเมินผลกระทบในบริบทของการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม

ที่ปรึกษาแผนงานวิจัย

ดร.กฤษดา ตันติเตมิต

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ดร.พิสิษฐ์ พัวพันธ์

เลขานุการแผนงานวิจัย

ดร.ปฐมคนัย พลจันทร์

ที่ปรึกษาโครงการ

ผศ.สิทธิกร นิพภยะ

คณะวิจัย

ดร.ศรพล ตูลยะเสถียร

ดร.จกมล คำไส้

ดร.พีรพัฒน์ วงศ์ชัยวัฒน์

ดร.ปิยวัลย์ ศรีขำ

นายธนิต ภัทรแสงไทย

นายนิภัทร์ ชมบ้านแพ้ว

นายศิรพล ฤทธิประศาสน์

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

รายงานฉบับสมบูรณ์

กิตติกรรมประกาศ

“โครงการการพัฒนาแบบจำลองจุลภาคเพื่อศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยหนึ่งภายใต้แผนงานวิจัย “การติดตามสถานการณ์หนี้ภาคครัวเรือนในประเทศไทยและการพัฒนาชุดแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์สำหรับการประเมินผลกระทบในบริบทของการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม” ประสบความสำเร็จลงด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์ของบุคคลหลายท่าน ซึ่งไม่อาจจะนำมากล่าวได้ทั้งหมด ซึ่งผู้มีพระคุณลำดับแรกคือ ดร. กุลยา ตันติเตมิต ผู้อำนวยการสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และที่ปรึกษาโครงการวิจัย ผศ. สิทธิกร นิพนธ์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งให้คำปรึกษาและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อคณะผู้วิจัยในทุกขั้นตอน ทำให้โครงการวิจัยนี้เสร็จสมบูรณ์ที่สุด

ในลำดับถัดมา คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ รศ.ดร. เอี่ยมพร พิชัยสนธิ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดร.ภาวิน ศิริประภาณุกุล รองคณะบดี วิทยาลัยนวัตกรรมการบริหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอาจารย์เต็มธรรม สิทธิเลิศ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้กรุณาสละเวลามาวิพากษ์และเสนอแนะในวันสัมมนาและในโอกาสอื่นๆ ที่เกี่ยวกับโครงการวิจัยนี้ ทั้งนี้ ขอขอบคุณกรรมการตรวจรับงานวิจัย อันได้แก่ รศ.ดร. เอี่ยมพร พิชัยสนธิ คุณวุฒิพงศ์ จิตตั้งสกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนานโยบายการคลังท้องถิ่น ดร.สิริกมล อุดมผล เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักนโยบายการคลัง ดร.ปณณ อนันนภิบุตร เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักนโยบายภาษี ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงงานวิจัยให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ คุณสิริกัลยา เรืองอำนาจ ผู้อำนวยการศูนย์บริหารงานวิจัยและบรรณสารสนเทศ คุณรัตนภรณ์ วัชรสินธุ์ คุณส่งศรี ศรีสุโข และคุณอัมพิกา สูดขวาง จากศูนย์บริหารงานวิจัยและบรรณสารสนเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง สำหรับความเอื้อเฟื้อในด้านการประสานงานเกี่ยวกับโครงการวิจัยอย่างต่อเนื่องด้วยดีโดยตลอด

ขอขอบคุณ คุณพิมพ์ชรา กุศลวิฑิตกุล คุณจิตติมา คำมี คุณอรอุมา หนูช่วย คุณณัฐธิดา จันภักดี คุณภัทราพร คุ่มสะอาด คุณวิริยา เกษศิริการณณ์ คุณอรุณรัตน์ นานอก คุณกัทธิดา วัฒนธรรมรักษ์ และคุณนิธิทรสรณ์ คณะมะ จากสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง สำหรับความช่วยเหลือในการจัดทำงานวิจัย ประสานงาน และจัดงานสัมมนานำเสนอผลงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ในโอกาสนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานเศรษฐกิจการคลังที่ให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการวิจัยนี้ ทั้งในแง่วิชาการและงบประมาณ

คณะผู้วิจัย

บทสรุปผู้บริหาร

การกระจายรายได้นับเป็นปัญหาสำคัญของประเทศประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ที่กลุ่มคนจนและกลุ่มคนรวยมักมีการเติบโตของรายได้ที่เหลื่อมล้ำกันค่อนข้างมาก ซึ่งสำหรับประเทศไทย ข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา โดยตั้งแต่ปี 2531 จนถึงปัจจุบัน สัดส่วนรายได้ของครัวเรือนที่รวยที่สุดร้อยละ 10 ต่อรายได้ของครัวเรือนที่จนที่สุดร้อยละ 10 ทรงตัวอยู่ในระดับสูงกว่า 20 เท่าเสมอมา และในปี 2556 กลุ่มครัวเรือนที่รวยที่สุดมีรายได้มากถึง 25 เท่าของกลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุด

ขณะเดียวกัน ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ระดับหนี้ภาคครัวเรือนได้ขยายตัวในปริมาณสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด โดยเพิ่มขึ้นจาก 4.7 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 57.9 ต่อ GDP ในปี 2552 เป็น 10.6 ล้านล้านบาทหรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 79.9 ต่อ GDP ในไตรมาส 1 ปี 2558 และเมื่อมองในระดับครัวเรือน จากข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของภาคครัวเรือน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2556 พบว่า ครัวเรือน 10.8 ล้านครัวเรือน หรือร้อยละ 53.8 ของครัวเรือนทั้งหมด เป็นครัวเรือนที่มีหนี้ โดยระดับหนี้เฉลี่ยของครัวเรือนไทยสูงถึง 163,097 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็น 6.5 เท่าของรายได้

โครงการวิจัยนี้เป็นการพัฒนาแบบจำลองจุลภาค (Micro-simulation) เพื่อศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย โดยได้จัดทำฐานข้อมูลที่แสดงถึงโครงสร้างการกระจายรายได้ของภาคครัวเรือนในประเทศไทย และวิเคราะห์บทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อสถานะโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทยด้วยแบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation Model) รวมถึงบทบาทของมาตรการภาครัฐที่สำคัญที่มีต่อสถานการณ์หนี้ครัวเรือนและการกระจายรายได้ของประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เบื้องต้นจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556 พบว่า ครัวเรือนที่มีหนี้มีพฤติกรรมที่แตกต่างจากครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ โดยครัวเรือนที่มีหนี้สินภาคครัวเรือนจะมีรายได้และค่าใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ และพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ที่มีหนี้ (ร้อยละ 92) ใช้แหล่งเงินกู้ในระบบ นอกจากนี้ ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายจะมีความเป็นไปได้ที่จะมีการก่อหนี้มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิง และพบว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาสูงขึ้นจะส่งผลให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงสินเชื่อได้ในสัดส่วนที่มากกว่า นอกจากนี้ ครัวเรือนที่พึ่งพาหนี้ในระบบจะมีการกู้ยืมในวงเงินขนาดใหญ่กว่าครัวเรือนที่พึ่งพาหนี้นอกระบบจะกู้ยืม และหากพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้และหนี้ครัวเรือน พบว่า คนรวยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากกว่าคนจน ซึ่งหากหนี้สินสามารถนำไปต่อยอดในการลงทุนทางธุรกิจได้ ก็มีแนวโน้มที่จะทำให้ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มขึ้นและทำให้การกระจายได้แย่ลง

ในการศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย คณะผู้วิจัยได้พัฒนาแบบจำลองจุลภาค (Micro-simulation) ขึ้นมา 2 แบบจำลอง โดยแบบจำลองแรกเป็นการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อสถานะหนี้ครัวเรือน โดยใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) โดยกำหนดตัวแปรตาม (Dependent Variable) ในสมการพยากรณ์ เป็นโอกาสที่ครัวเรือนไทยจะเป็นหนี้ ส่วนแบบจำลองที่สอง เป็นการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกระจายรายได้ของประเทศไทย โดยใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบ แบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model) โดยกำหนดตัวแปรตาม (Dependent Variable) ในสมการพยากรณ์เป็นระดับรายได้ของครัวเรือน และกำหนดให้ครัวเรือนที่มีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 3 เป็นตัวแปรอ้างอิงเปรียบเทียบ

ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน

ในการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือนด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) พบว่า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ปัจจัยด้านรายได้ส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มากที่สุด เนื่องจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นสะท้อนถึงความสามารถในการชำระคืนหนี้ที่สูงขึ้นทำให้ครัวเรือนเข้าถึงสินเชื่อได้มากขึ้น ตามมาด้วยปัจจัยอื่นที่อยู่ของภาคครัวเรือน โดยลักษณะอาชีพ ความสม่ำเสมอของรายได้ และการใช้จ่ายที่ต่างกันในแต่ละภูมิภาคทำให้ความเป็นหนี้แตกต่างกัน ปัจจัยที่มีผลรองลงมาคือ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยระดับการศึกษาที่น้อยกว่า ลดความน่าจะเป็นที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เนื่องจากมีโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนได้น้อยลง สำหรับปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ พบว่าการสนับสนุนครัวเรือนจากโครงการของรัฐและการให้ทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาเพิ่มโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม นโยบายการให้กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านกลับมีผลในการลดความน่าจะเป็นที่ภาคครัวเรือนจะเป็นหนี้สิน เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อการลงทุน การสร้างรายได้ รวมถึงการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรม การใช้จ่ายของครัวเรือนทางอ้อม ทำให้ครัวเรือนสามารถสร้างรายได้มากขึ้นขณะที่มีภาระต้นทุนลดลง ทำให้ลดโอกาสการเป็นหนี้สินลง

ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้

ในการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทยด้วยแบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model) พบว่า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ปัจจัยด้านการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในระดับประถมศึกษาส่งผลกระทบท่อความไม่เท่าเทียมทางรายได้ของไทยมากที่สุด ตามมาด้วยปัจจัยอื่นที่อยู่ของภาคครัวเรือน (โดยการมีถิ่นที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลต่อการกระจายรายได้มากที่สุด) และจำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน ตามลำดับ ขณะที่ปัจจัยด้านอายุของหัวหน้าและสมาชิกของครัวเรือนส่งผลกระทบค่อนข้างน้อย สำหรับปัจจัยด้านหนี้ครัวเรือน พบว่า แหล่งที่มาของหนี้และวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมหนี้ ส่งผลกระทบแตกต่างกันต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ของไทย โดยครัวเรือนที่ยากจนมีแนวโน้มจะกู้ยืมเพื่อการศึกษาและการเกษตร ที่ส่งผลทำให้

มีรายได้น้อย ขณะที่ครัวเรือนที่ร่ำรวยจะกู้ยืมเพื่อการศึกษา การบริโภค และการประกอบธุรกิจ ซึ่งพฤติกรรม การก่อหนี้ที่แตกต่างทำให้ช่องว่างรายได้ระหว่าง 2 กลุ่มจึงเพิ่มสูงขึ้น

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่าการกระจายรายได้และการเป็นหนี้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์ทั้งไป และกลับ กล่าวคือ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ครัวเรือน ส่งผลทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของ การเข้าถึงแหล่งทุน โดยครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้ต่ำกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง กว่า เนื่องจากมีรายได้น้อยและความสามารถในการชำระหนี้จึงต่ำกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ในทางกลับกันการเป็น หนี้ครัวเรือนหรือความสามารถในการก่อหนี้ของแต่ละระดับชั้นรายได้ของครัวเรือนที่ไม่เท่าเทียมกันก็ส่งผล ทำให้โครงสร้างการกระจายรายได้เปลี่ยนแปลงไป โดยในกรณีที่ครอบครัวที่อยู่ในระดับชั้นรายได้ที่ต่ำสุด จะสามารถก่อหนี้ได้น้อย เนื่องจากไม่มีทรัพย์สินเพื่อไปค้ำประกัน นอกจากนี้ วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเงิน ยังเป็นการกู้เงินเพื่อใช้ในการเกษตรทำให้ได้รายได้กลับคืนมาน้อย ขณะที่ครัวเรือนที่อยู่ระดับรายได้สูง จะมี วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเงินเพื่อประกอบธุรกิจ ซึ่งทำให้ได้รายได้กลับมาสูงกว่า ทำให้รายได้ของทั้ง 2 ประเภทครัวเรือนยิ่งห่างกันมากขึ้น และทำให้โครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้ง จากผลการศึกษาพบว่าระดับรายได้มีผลต่อแหล่งสินเชื่ออย่างมีนัยสำคัญ โดยครัวเรือนที่มีรายได้น้อย มีโอกาสที่จะมีหนี้ในระบบมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาของการเข้าถึงสินเชื่อ ในระบบที่มีต้นทุนการกู้ยืมเงินต่ำกว่าของครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

ดังนั้น การแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนและปัญหาการกระจายรายได้จึงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องใช้ นโยบายทั้งด้านการเงินและด้านการบริหารหนี้สินเพื่อให้เกิดรายได้ โดยต้องมีการแก้ไขปัญหาในการเข้าถึง แหล่งทุนสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อย เพื่อให้สามารถเข้าถึงเงินทุนที่มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพที่จะเพิ่ม โอกาสทางเศรษฐกิจและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมทั้งสร้างความรู้ทางการเงินและ การบริหารหนี้สินเพื่อให้การกู้ยืมเงินเป็นการกู้ยืมที่จำเป็นหรือเพื่อสร้างรายได้ ทั้งนี้ จากผลการศึกษาพบว่า ผลของนโยบายในการช่วยเหลือให้เข้าถึงแหล่งทุนของภาครัฐมีความหลากหลาย โดยนโยบายเกี่ยวกับการ ได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาและการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีผลทำให้ ครัวเรือนมีหนี้เพิ่มมากขึ้น ขณะที่การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านทำให้ครัวเรือนมีหนี้ลดลง ดังนั้น จึงควรมี การศึกษาในเชิงคุณภาพเพิ่มเติมว่าโครงการแต่ละรูปแบบมีผลต่อพฤติกรรมของครัวเรือนอย่างไร และปัจจัยใด ที่ทำให้โครงการแต่ละโครงการประสบความสำเร็จในการลดหนี้ครัวเรือน

Executive Summary

Income inequality is one important that many countries, especially developing countries, face. In the case of Thailand, the socioeconomic survey by the National Statistics Office shows that income inequality has been a persistent problem in Thai economy. Since 1988, the ratio of income of households in the top decile to income of households in the bottom decile has continuously been above 20 times and in 2013, the ratio was as high as 25 times.

At the same time, household debt in Thailand has increased at exceptionally high rates in the past recent years. Household debt level has increased from 4.7 trillion baht in 2009 to 10.6 trillion baht in 2015. Or when compared to GDP in the respective years, the debt has increased from 57.9% of GDP in 2009 to 79.9% in 2015. In household level, socioeconomic survey by the National Statistics Office in 2013 shows that 10.8 million households, or 53.8% of total households, are indebted. The average debt level of Thai households is at 163,097 baht or 6.5 times of income.

This project aims to develop micro-simulation models to study the effect of debt on income distribution in Thailand through compiling a database of related to household debt and income distribution data from the socioeconomic survey by National Statistics Office in 2013, developing micro-simulation models to study the effect household debt on income distribution and vice versa, as well as effect of important government policies on household debt and income distribution.

In the initial phase of the project, we have compiled and analyze socioeconomic survey data in 2013. The statistics shows noticeable different characteristics between indebted and debt-free households. Data shows that indebted households tend to have higher income and expenditure than debt-free households. Regarding the source of debt, 92% of total households use formal debt as their source of finance. In addition, households that use formal debt tend to have larger borrowing value than households that use informal debt. Moreover, households with male leader have more probability to be indebted and households with a leader who has higher education have more probability to have debt.

To further analyze the effect of debt on income distribution, and vice versa, 2 micro-simulation models were used in the study. In Model 1, Binary Logit Model was used to estimate the effect of different factors, including income, on the probability of being indebted of a household. And in Model 2, Multinomial Logit Model was used to estimate the effect of different factors, including debt, on the probability of being in each income level by using the 3rd quintile as a reference point.

Model 1: Effect of factors on debt

In order to estimate the effect of different factors on the probability of being indebted of a household, Binary Logit Model was used. Demographic, social, income and history of receiving a government policy factors were used as independent variable, while the probability of being indebted was used as in a dependent variable. Among the demographic, social and income factors, holding other factors equal, income has the most effect on the probability of being indebted. As higher income reflects higher ability to service debt, households have more access to finance and have more chance to have debt. Another factor that has significant effect was the geographic region of residence. Different geographic region leads to different income and expenditure pattern. With uneven pattern of income, living in the North-Eastern region has the highest probability of being indebted. Another factor that has a significant effect on probability of being indebted is the education level of the household leader. The model shows that lower education level has a negative effect on the probability of being indebted. Among the factors of government policies, student loan program and direct government transfer have positive effects on the probability of being indebted, while village fund has a negative effect.

Model 2: Effect of factors on income distribution.

In order to estimate the effect of different factors on income distribution, Multinomial Logit Model was used. Demographic, social, and loan purpose were used as independent variable, while the probability of being in each income level, using the 3rd quintile as a reference point, was used as in a dependent variable. Among all factors, education level of the household leader has the most significant effect to the income inequality. Primary level of education, when compared to university level, significantly increases the probability of being in the lowest quintile, while significantly decreases the probability of being in the highest quintile. Secondary education also gives the same direction, at a lower degree of effect. Another that has significant effect on income distribution is the geographic region of household. Holding other factor constant and compared geographic region with Bangkok and vicinity, living in the North-eastern and North regions significantly increases the probability of being in the lowest quintile, while significantly decreases the probability of being in the highest quintile. Moreover, the number of working members also has significant effect on income distribution, while age of household leaders and members has little effect on income distribution. When looking at the effect of loan purpose and source, different loan purpose has different effect. Business loan increases the probability of being in the highest quintile, and lowers the probability of being in the lowest quintile. In contrast, agricultural loan and informal loan decrease the probability of being in the highest quintile, and increase the probability of being in the lowest quintile.

Conclusion

Micro-simulation models show that income distribution and household debt have two-way relationship. Uneven distribution of income cause household to have unequal access to finance. Model 1 shows that low-income households has lower probability to be indebted than high-income households. On the other hand, Model 2 shows that inability to borrow leads to higher probability of being in lower income group. As low income households lack asset that would be collateral, they are not able to borrow and therefore cannot invest in productive projects that can lift them up to higher income group. In contrast, high income households have more access to credit and can borrow to invest in projects that led them to have even higher income. Moreover, loan purpose plays a big role in income inequality. When households that borrow to do business have lower probability to be in the lowest quintile, while households that borrow to do agriculture has higher probability to be in the lowest quintile.

The relationship observed in this study reinforces the need for improvement in financial access and financial management knowledge. Financial access is important for income enhancement as observed in the effect of access to business loan to income level. However, not all type of investment results in income enhancement as observed from the effect of agricultural loan. Therefore, financial management is also important to help lift household up to higher income. Moreover, as different government policies have different effect on debt; statistical analysis should be matched with qualitative study in order to learn how factors of each policy affect debt and income.

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ	(1)
บทสรุปผู้บริหาร	(3)
Executive Summary	(7)
สารบัญ	(11)
สารบัญภาพ	(13)
สารบัญตาราง	(15)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ทฤษฎีและกรอบแนวคิด	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา	4
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมปริทัศน์	7
2.1 การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกัน	7
2.2 ความไม่เท่าเทียมกันมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	9
2.3 ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและภาวะหนี้ครัวเรือน	10
บทที่ 3 ข้อมูลหนี้ครัวเรือนและการกระจายรายได้	15
3.1 การกระจายรายได้	15
3.2 ภาวะหนี้ครัวเรือน	18
บทที่ 4 แบบจำลองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบจำลอง Micro-FPO	25

บทที่ 5	ฐานข้อมูลของแบบจำลอง	33
5.1	ข้อมูลพื้นฐาน	34
5.2	ข้อมูลเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือน	37
5.3	ข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้	46
5.4	ข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้และหนี้ครัวเรือน	51
5.5	บทสรุปของฐานข้อมูล	52
บทที่ 6	ผลการศึกษา	55
6.1	พฤติกรรมของแต่ละกลุ่มครัวเรือนในการก่อหนี้สิน	55
6.2	ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน	56
6.3	บทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อสถานะโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทยในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่สำคัญต่างๆ ของภาคครัวเรือน	63
6.4	การทดสอบความอ่อนไหว (Sensitivity Analysis)	68
บทที่ 7	สรุปและข้อเสนอแนะ	71
7.1	สรุปผลการศึกษา	71
7.2	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	73
บรรณานุกรม		77
ภาคผนวกที่ 1		81
ภาคผนวกที่ 2		85

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1	Kuznets Curve.....	7
ภาพที่ 2	ความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมของรายได้กับระดับรายได้ต่อหัวระหว่าง พ.ศ. 2518/19 – 2549 (Kuznets Curve).....	8
ภาพที่ 3	ระดับหนี้ครัวเรือนและระดับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ของประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี พ.ศ.2506-2546 (ค.ศ. 1963-2003)	12
ภาพที่ 4	เปรียบเทียบความไม่เท่าเทียมกันของรายได้และระดับหนี้ครัวเรือน ของประเทศสหรัฐอเมริกา จากผลของแบบจำลองและข้อมูลจริง.....	12
ภาพที่ 5	โครงสร้างแรงงานรายสาขาการผลิตเปรียบเทียบ ปี 2546 กับ 2556	15
ภาพที่ 6	โครงสร้างเศรษฐกิจและแรงงานรายสาขาการผลิต ปี 2556.....	16
ภาพที่ 7	ความแตกต่างรายภาคของผลิตภัณฑ์มวลรวม รายจ่ายภาครัฐ และจำนวนประชากรของ ประเทศไทย (ร้อยละ).....	18
ภาพที่ 8	เปรียบเทียบภาวะหนี้ครัวเรือนต่อ GDP	19
ภาพที่ 9	เงินให้กู้ยืมแก่ครัวเรือนของสถาบันการเงิน ณ ไตรมาส 1 ปี 2558	20
ภาพที่ 10	โครงสร้างการให้กู้ยืมเงินแก่ภาคครัวเรือน	21
ภาพที่ 11	หนี้ครัวเรือนต่อ GDP (เปรียบเทียบเมื่อรวมและไม่รวมสินเชื่อที่ภาคครัวเรือนกู้สำหรับธุรกิจ) ...	21
ภาพที่ 12	รายได้และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพเฉลี่ยต่อเดือนและหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน	22
ภาพที่ 13	ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้น	22
ภาพที่ 14	หนี้ครัวเรือนต่อ GDP รายประเทศ	24
ภาพที่ 15	เพศของหัวหน้าครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง	35
ภาพที่ 16	อายุของกลุ่มตัวอย่าง.....	35
ภาพที่ 17	ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง	36
ภาพที่ 18	ถิ่นที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง (เขตเทศบาล/นอกเขตเทศบาล).....	37
ภาพที่ 19	ถิ่นที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง (ภูมิภาค)	37
ภาพที่ 20	สัดส่วนการเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย.....	37
ภาพที่ 21	รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน จำแนกตามการเป็นหนี้.....	38
ภาพที่ 22	สัดส่วนของครัวเรือนที่กู้เงินจากเจ้าหนี้ในระบบและเจ้าหนี้นอกระบบ	38
ภาพที่ 23	รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน จำแนกตามประเภทของหนี้	39
ภาพที่ 24	ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย.....	40
ภาพที่ 25	เพศของหัวหน้าครัวเรือนและการมีหนี้	40

ภาพที่ 26	ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน	41
ภาพที่ 27	อายุของหัวหน้าครัวเรือนและการมีหนี้	41
ภาพที่ 28	ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ	42
ภาพที่ 29	ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามระดับการศึกษา	43
ภาพที่ 30	ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามภูมิภาค	43
ภาพที่ 31	ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามความเป็นเมืองและชนบท	44
ภาพที่ 32	ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามประเภทของหนี้	45
ภาพที่ 33	วัตถุประสงค์ของการก่อหนี้ จำแนกตามประเภทของหนี้	45
ภาพที่ 34	การกระจายรายได้ของครัวเรือนตามระดับรายได้เฉลี่ยต่อปี หนี้ครัวเรือนคงค้าง ณ เวลาสำรวจ และรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี	47
ภาพที่ 35	การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน	47
ภาพที่ 36	การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มอายุของหัวหน้าครัวเรือน	48
ภาพที่ 37	การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามการศึกษา	48
ภาพที่ 38	การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามภูมิภาค	49
ภาพที่ 39	การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามชนบทและเขตเมือง	50
ภาพที่ 40	การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามหนี้ในระบบและนอกระบบ	50
ภาพที่ 41	การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนและหนี้ครัวเรือน	51
ภาพที่ 42	ผลกระทบส่วนเพิ่มของตัวแปรต่างๆ ต่อสถานะหนี้ครัวเรือน (Marginal Effect on Debt)	56
ภาพที่ 43	ผลกระทบส่วนเพิ่มของตัวแปรต่าง ๆ ต่อการกระจายรายได้ของไทย (Marginal Effect on Income Distribution)	64

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	สัดส่วนรายได้ของประชากร จำแนกตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้.....	17
ตารางที่ 2	ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน.....	34
ตารางที่ 3	ลักษณะหนี้และรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง	36
ตารางที่ 4	การทดสอบความอ่อนไหวจากผลกระทบนโยบายของกองทุนหมู่บ้าน.....	69
ตารางที่ 5	การทดสอบความอ่อนไหวจากผลกระทบนโยบายด้านการศึกษา.....	69

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม (Inclusive Growth) และการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Income Inequality Reduction) เป็นเรื่องที่ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยที่ผ่านมา แม้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่างๆ จะมีพัฒนาการขึ้นมาก แต่ในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย ยังคงต้องเผชิญความท้าทายจากปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของรายได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลต่างๆ จึงได้จัดให้ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของรายได้เป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข โดยใช้นโยบายและมาตรการหลากหลายในการสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม หรือ Inclusive growth เพื่อให้ประโยชน์จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจกระจายอย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

การกระจายรายได้ในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา ดีขึ้นเพียงเล็กน้อยและยังคงมีช่องว่างระหว่างแต่ละกลุ่มรายได้ชัดเจน โดยข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติเมื่อปี 2554 ชี้ให้เห็นว่า ร้อยละ 30 ของประชากรเป็นเจ้าของรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 65 ของประเทศ ในขณะที่ร้อยละ 70 ที่เหลือจะมีรายได้เพียงประมาณร้อยละ 34.2 ของรายได้ทั้งหมดเท่านั้น และกลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุดร้อยละ 10 (bottom decile) ถือครองรายได้เพียงร้อยละ 1.6 ของรายได้ทั้งหมด ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มครัวเรือนที่รวยที่สุดร้อยละ 10.0 (top decile) กว่า 25.2 เท่า แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่แตกต่างอย่างชัดเจน

นอกจากการกระจายรายได้ที่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยแล้ว ยังพบว่าในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ระดับหนี้ภาคครัวเรือนได้ขยายตัวในปริมาณสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด โดยในปี 2556 สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) สูงถึงร้อยละ 77.5 และเมื่อมองในระดับครัวเรือน พบว่า ระดับหนี้เฉลี่ยของครัวเรือนไทยสูงถึง 439,598 บาทต่อครัวเรือน ระดับหนี้สินคิดเป็น 0.82 เท่าของรายได้ โดยส่วนหนึ่งเกิดจากการกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านมาตรการต่างๆ ของรัฐบาล เช่น การกระตุ้นการอุปโภคและบริโภคของประชาชน เช่น สินเชื่อต่างๆ และโครงการรถยนต์คันแรก เป็นต้น

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของสินเชื่อเพื่อการอุปโภคและบริโภคของครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มรายได้น้อยนั้น ทำให้หลายภาคส่วนกังวลต่อการขยายตัวที่เร็วเกินไปและอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจต่อไปในอนาคตได้ และทำให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนาเพื่อการเจริญเติบโตแบบมีส่วนร่วมในประเทศไทย อีกทั้งยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของภาคครัวเรือนซึ่งมีผลต่อการกระจายรายได้

โครงการวิจัย เรื่อง “การติดตามสถานการณ์หนี้ภาคครัวเรือนในประเทศไทยและการพัฒนาชุดแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์สำหรับการประเมินผลกระทบในบริบทของการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมี

ส่วนร่วม” มีเป้าหมายหลักเพื่อการติดตามศึกษาสถานการณ์และผลกระทบของหนี้ภาคครัวเรือนต่อระบบเศรษฐกิจมหภาคและโครงสร้างการกระจายรายได้ โดยเฉพาะการศึกษาผลของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐต่อระดับภาระหนี้ที่อาจก่อให้เกิดปัญหา ผลกระทบของตัวแปรทางเศรษฐกิจต่างๆ ต่อระดับหนี้ภาคครัวเรือน รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นที่อาจจะเป็นอุปสรรคในการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในบริบทของการเจริญเติบโตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาในประเด็นดังกล่าวอย่างจริงจัง โดยจะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมภาคครัวเรือนต่อการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรเศรษฐกิจต่างๆ เช่น ระดับการบริโภค ระดับรายได้ และระดับราคา เป็นต้น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่างๆ ที่สามารถทำให้ระดับหนี้สินภาคครัวเรือนอยู่ในระดับที่เหมาะสม และมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นการสนับสนุนให้โครงสร้างเศรษฐกิจและโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทยอยู่ในทิศทางที่ทำให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในพัฒนาการเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 ศึกษาข้อมูลหนี้ครัวเรือนจากแหล่งข้อมูลต่างๆ

1.2.2 วิเคราะห์บทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อสถานะโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทย ด้วยแบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation Model) ที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรที่สำคัญต่างๆ ของภาคครัวเรือน รวมถึงตัวแปรเชิงนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลที่มีผลต่อสถานการณ์ของหนี้ครัวเรือน

1.2.3 จัดทำฐานข้อมูลที่แสดงโครงสร้างการกระจายรายได้ของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย สำหรับใช้ในการประเมินบทบาทและผลกระทบของหนี้ครัวเรือน/มาตรการภาครัฐที่สำคัญ โดยใช้แบบจำลองดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ ในการจัดทำฐานข้อมูลดังกล่าวจะใช้ข้อมูลเศรษฐกิจสังคมจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

1.2.4 สร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของหนี้ภาคครัวเรือนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย โดยมุ่งประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1.2.4.1 พฤติกรรมของแต่ละกลุ่มครัวเรือนและการก่อหนี้สิน (Household response to shocks)

1.2.4.2 ผลกระทบของมาตรการของรัฐบาล ผ่านการเปลี่ยนแปลงของระดับการก่อหนี้สิน ต่อระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของภาคครัวเรือน

1.2.4.3 วิเคราะห์และอธิบายถึงการกระจายรายได้ของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากผลกระทบของหนี้ครัวเรือนและแนวโน้มปัญหาในอนาคต รวมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไข มาตรการและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เหมาะสม

1.2.5 พัฒนานวัตกรรมของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) ให้มีความพร้อมในการประเมินผลกระทบของนโยบายและมาตรการภาครัฐโดยใช้แบบจำลองจุลภาค ซึ่งจะช่วยให้สามารถเสนอแนะแนวทางในการกำหนดนโยบายด้านการกระจายรายได้ที่เหมาะสมแก่รัฐบาลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1.3 ทฤษฎีและกรอบแนวคิด

1.3.1 ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility)

บุคคลจะเลือกบริโภคหรือเลือกสิ่งของตนเองต้องการ ซึ่งสิ่งๆ นั้นต้องให้อรรถประโยชน์สูงสุด หรือ Maximum Utility เช่น พอใจในสินค้านั้นมากที่สุด เพราะอร่อยที่สุดและราคาถูกที่สุด เป็นต้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาการกระจายรายได้และความเป็นหนี้ภาคครัวเรือน กล่าวคือ ครอบครัวจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่มีรายได้มากที่สุดที่สามารถจะมีได้ โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เช่น แหล่งที่อยู่อาศัย (ชนบทหรือในเมือง) ระดับการเป็นหนี้ การเข้าถึงแหล่งทุน อายุและการศึกษา เป็นต้น โดยสามารถแสดงได้ตามสมการดังต่อไปนี้

$$U_{in} = V_{in} + \varepsilon_{in}$$

โดยที่ U_{in} คือ อรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจของคนที่ n ที่มีต่อทางเลือก i
 V_{in} คือ ส่วนของอรรถประโยชน์ที่บุคคล n รับรู้และเห็นได้
 ε_{in} คือ ส่วนของอรรถประโยชน์ที่ไม่แน่นอน

ในส่วนของอรรถประโยชน์ที่บุคคล n รับรู้และเห็นได้สามารถที่จะกำหนดด้วยปัจจัยต่างๆ สามารถเขียนได้ตามสมการดังต่อไปนี้

$$V_{in} = \beta_0 + \beta_1 X_{in1} + \beta_2 X_{in2} + \dots + \beta_k X_{ink}$$

โดยที่ $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$ คือ พารามิเตอร์ หรือค่าคงที่ที่ได้จากการสร้างแบบจำลอง
 $X_1, X_2, \dots, X_k$ คือ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับอรรถประโยชน์ของสิ่ง i ของบุคคล n

1.3.2 แบบจำลองจุลภาค (Behavioral Micro-simulation)

แบบจำลองจุลภาคใช้ข้อมูลในเชิงจุลภาคเกี่ยวกับหน่วยเศรษฐกิจประเภทบุคคล ครัวเรือน บริษัท หรือ ข้อมูลเชิงจุลภาคด้านอื่นๆ และนำมาจำลองผลกระทบของนโยบาย (หรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ) ที่มีต่อหน่วยเศรษฐกิจนั้นๆ ความแตกต่างระหว่าง “ก่อน” และ “หลัง” การเปลี่ยนแปลงหรือนโยบายใดๆ สามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงจุลภาคหรือรวมกันในลักษณะ Aggregate level เพื่อแสดงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ แบบจำลองในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับข้อมูลรายหน่วยเศรษฐกิจจุลภาคในการวิเคราะห์ จึงทำให้แบบจำลองลักษณะนี้แตกต่างจากแบบจำลองด้านเศรษฐศาสตร์อื่นๆ และนิยมใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบของภาคครัวเรือนและการกระจายรายได้

การศึกษาปัญหา นโยบายเศรษฐกิจปัจจุบัน มักจะจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์ที่ครอบคลุมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนโยบายและหน่วยเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งในแง่เศรษฐกิจสังคมและในเชิงนโยบายที่มี

ความหลากหลายและความแตกต่างของตัวนโยบายเอง แบบจำลองจุลภาคนั้นเป็นเทคนิคที่เหมาะสมกับการศึกษาปัญหาลักษณะนี้ โดยปัจจุบัน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้ประมวลผลมีความสามารถในการคำนวณได้ละเอียดและวิเคราะห์รูปแบบการทดลองหรือฉายภาพ Scenarios ได้หลากหลายรูปแบบ

1.3.3 การกระจายรายได้และความเติบโตทางเศรษฐกิจ

เมื่อรายได้ประชาชาติต่อหัวเพิ่มขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้จะเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ จนเมื่อประเทศมีการพัฒนาจนกระทั่งรายได้ประชาชาติต่อหัวมีการเพิ่มขึ้นถึงจุดหนึ่ง การกระจายรายได้ก็จะเริ่มดีขึ้น ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้จะมีลักษณะเป็นรูปประหมัดคว่ำหรือตัวยูหัวกลับ (Inverted-U shape)

1.4 ขอบเขตการศึกษา

โครงการวิจัยนี้จะพัฒนาแบบจำลองจุลภาค (Micro-simulation) ของเศรษฐกิจไทยพร้อมทั้งประเมินบทบาทหนี้ภาคครัวเรือนและผลกระทบต่อภาคครัวเรือน 5 กลุ่มตามระดับรายได้ (Quintile)¹ โดยจะใช้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับหนี้ภาคครัวเรือนจากแหล่งข้อมูลต่างๆ และข้อมูลจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-economic Survey: SES) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อใช้สร้างแบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation) สำหรับการศึกษาบทบาทของหนี้ภาคครัวเรือน ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายรัฐบาลและการกระจายรายได้ของไทย

ทั้งนี้ โครงการวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัย “การติดตามสถานการณ์หนี้ภาคครัวเรือนในประเทศไทยและการพัฒนาชุดแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์สำหรับการประเมินผลกระทบในบริบทของการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความสอดคล้องซึ่งกันและกันใน 3 โครงการย่อย ได้แก่ 1) “โครงการศึกษาสถานการณ์หนี้ภาคครัวเรือนในประเทศไทยและการประเมินผลกระทบเศรษฐกิจมหภาคด้วยแบบจำลองคำนวณดุลยภาพทั่วไป (CGE Model)” ซึ่งจะศึกษาเกี่ยวกับภาวะหนี้ต่อเศรษฐกิจในระดับมหภาค 2) “การพัฒนาแบบจำลองจุลภาคเพื่อศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือน ที่มีต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย” ซึ่งคือโครงการวิจัยนี้ และ 3) “การสำรวจพฤติกรรมการก่อหนี้ของภาคครัวเรือนในประเทศไทยและการประมาณค่าความยืดหยุ่นที่เกี่ยวข้อง” ซึ่งจะประมาณค่าหาความยืดหยุ่นของครัวเรือนในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรเศรษฐกิจใดๆ เช่น ราคา หรือ

¹ ทั้งนี้ การวิเคราะห์พฤติกรรมครัวเรือนตามแบบเสนอโครงการวิจัย จะจัดแบ่งครัวเรือนเป็น 10 กลุ่มครัวเรือน (Decile) แต่จากการศึกษาข้อมูลของแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พบว่า การจัดแบ่งครัวเรือนออกเป็น 10 กลุ่มครัวเรือนจะทำให้ผลการศึกษาจากแบบจำลองจุลภาคเกิดความคลาดเคลื่อนได้ รวมถึงทำให้นัยสำคัญทางเศรษฐกิจของสมการที่ใช้ลดลง ทางผู้วิจัยจึงขอจัดแบ่งครัวเรือนเป็น 5 กลุ่มครัวเรือน (Quintile)

มาตรการภาครัฐ ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในแบบจำลองจุลภาคของโครงการนี้ และแบบจำลอง CGE ในอีกโครงการหนึ่ง

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะที่สำคัญ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาและพัฒนาฐานข้อมูลหนี้สินภาคครัวเรือน

- 1.5.1.1 ศึกษาข้อมูลหนี้สินครัวเรือนและสถานการณ์การกระจายรายได้ของประเทศ โดยใช้ข้อมูลแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนหรือ Socio-economic survey เป็นหลัก
- 1.5.1.2 จัดแบ่งครัวเรือนเป็น 5 กลุ่มครัวเรือน (Decile) เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมครัวเรือน

ระยะที่ 2 บทบาทของหนี้ภาคครัวเรือน ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายรัฐบาล และการกระจายรายได้ของไทย

- 1.5.2.1 จัดสร้างแบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation)
- 1.5.2.2 วิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อหนี้ครัวเรือนและบทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีต่อการกระจายรายได้ของไทย
- 1.5.2.3 นำผลการศึกษามาประกอบการปรับปรุงนโยบายการดำเนินงานให้แก่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 มีข้อมูลเกี่ยวกับหนี้ภาคครัวเรือนและการกระจายรายได้ของไทย โดยเป็นการสร้างความต่อเนื่องในการประมวลผลด้านการกระจายรายได้ กระจายความเจริญและปัญหาความยากจน เพื่อให้มีการติดตามวิเคราะห์และเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน

1.6.2 สามารถประเมินและวิเคราะห์ผลกระทบของมาตรการภาครัฐต่อระดับหนี้ครัวเรือนและการกระจายรายได้ของประเทศ

1.6.3 มีความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์การกระจายรายได้ของไทย โดยการวิเคราะห์ประสิทธิผลของนโยบายพัฒนาที่สำคัญอื่นๆ เพื่อศึกษาความสอดคล้องหรือขัดแย้ง ซึ่งจะนำไปสู่โอกาสการหาทางเลือกในการปรับปรุงและเสนอนโยบายพัฒนาที่ส่งผลดีต่อการกระจายรายได้ในระดับโครงสร้างอย่างเป็นรูปธรรมผ่านภาพฉาย (Scenarios) ต่างๆ

บทที่ 2

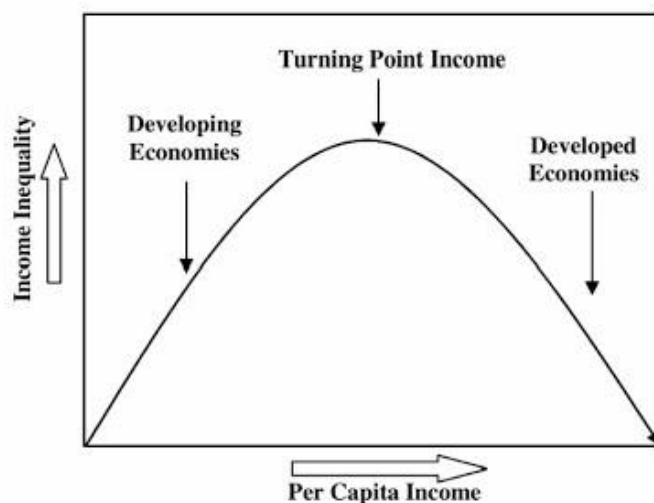
วรรณกรรมปริทัศน์

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อโครงสร้างของเศรษฐกิจ รวมไปถึงการกระจายรายได้ และความเป็นอยู่ของประชากร แต่คำถามที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับทิศทางและระดับของผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เช่น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีผลทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เพิ่มขึ้นหรือไม่ หรือความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นปัจจัยกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไร ในส่วนวรรณกรรมปริทัศน์ต่อไปนี้จะชี้ให้เห็นในรายละเอียดถึงความสัมพันธ์ของการเจริญเติบโตและความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงทฤษฎี และเชิงประจักษ์

2.1 การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกัน

การเจริญเติบโตมีผลกระทบต่อการกระจายของทรัพยากร โดย Kuznets (1955) อธิบายว่าความไม่สมบูรณ์ของตลาดทุนและความแตกต่างของผลผลิตในแต่ละภาคการผลิต เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมได้รับอานิสงค์ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือในระยะแรก เมื่อรายได้ประชาชาติต่อหัวเริ่มเพิ่มขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้จะเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ จนกระทั่งเมื่อประเทศมีระดับการพัฒนาดังกล่าวถึงจุดหนึ่งการกระจายรายได้ก็จะเริ่มดีขึ้น ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ หรือที่เรียกว่า “Kuznets Curve” จะมีลักษณะเป็นรูปประฆังคว่ำหรือตัวอุ้งหมีกลับ (inverted-U shape) (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 Kuznets Curve

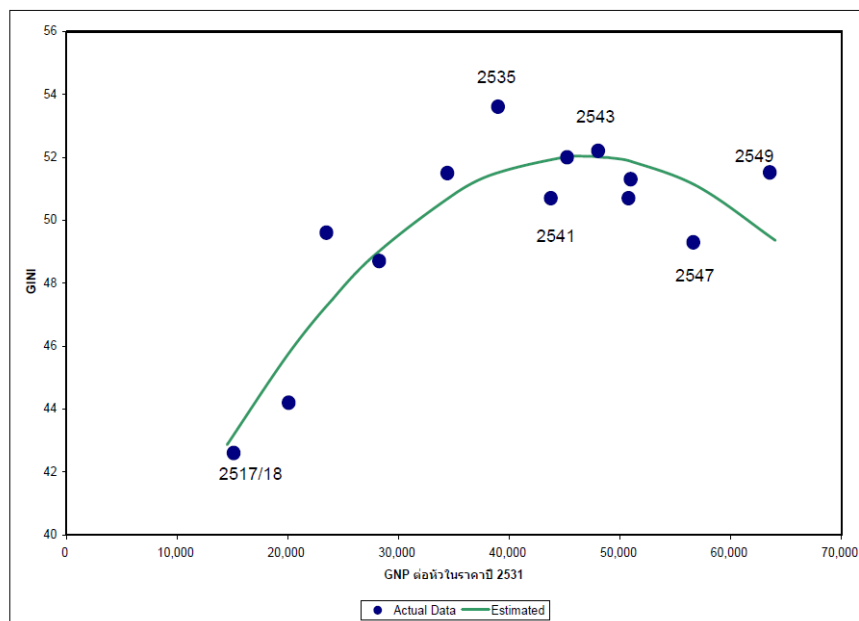
ที่มา : Kuznets (1955)

Deiningер และ Squire (1998) ได้ทดสอบทฤษฎีของ Kuznets ด้วยข้อมูลแบบ panel ครอบคลุมข้อมูลจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก พบว่าข้อมูลดังกล่าวไม่สามารถสนับสนุนทฤษฎีของ Kuznets โดยจากกลุ่มตัวอย่าง 49 ประเทศ พบว่า 40 ประเทศไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างดัชนีการกระจายรายได้ (Ginicoefficient) และระดับของรายได้ประชาชาติต่อหัวใน 4 ประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้จะมีลักษณะเป็นรูปตัวยูที่ไม่ใช่ตัวยูหัวกลับซึ่งตรงกันข้ามกับทฤษฎีของ Kuznets และเพียง 5 ประเทศ ข้อมูลดูเหมือนจะยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้จะมีลักษณะเป็นรูปตัวยูหัวกลับ

ปราณี (2545) ได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมของรายได้กับระดับรายได้ต่อหัวของไทยระหว่าง ปี พ.ศ. 2518/19 – 2543 (Kuznets Curve) พบว่าจุดวกกลับของสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของประเทศไทยอยู่ที่ 40,436 บาท ในราคาคงที่ ซึ่งเป็นระดับรายได้ในช่วงปี พ.ศ. 2536 และดวงมณีและเอี่ยมพร (2555) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมของรายได้กับระดับรายได้ต่อหัวในลักษณะเดียวกันในช่วงปี พ.ศ. 2518/19 – 2549 พบว่าในการกระจายรายได้ในช่วงปี 2535-2541 ดีขึ้นเร็วกว่าการกระจายรายได้ระหว่างปี 2541 – 2547 โดยการกระจายรายได้ที่ช้ากว่าในช่วงหลังเป็นผลมาจากวิกฤติเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อกลุ่มคนที่มีรายได้้น้อยมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เห็นได้จากระดับความไม่เท่าเทียมของรายได้ในปี 2549 ยังคงอยู่ในระดับสูง (ดวงมณีและเอี่ยมพร 2555) (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมของรายได้กับระดับรายได้ต่อหัวระหว่าง

พ.ศ. 2518/19 – 2549 (Kuznets Curve)

ที่มา : ดวงมณีและเอี่ยมพร (2555)

2.2 ความไม่เท่าเทียมกันมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ในทางกลับกัน ความไม่เท่าเทียมมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดย Galor และ Zeira (1993) Persson และ Tabellini (1994) และ Alesina และ Rodrik (1994) เห็นว่า 1) การที่คนจนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเป็นการสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจและ 2) การที่นักการเมืองออกนโยบายประชานิยมในการกระจายรายได้มากขึ้น เป็นการลดแรงจูงใจในการลงทุนซึ่งจะมีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ช้าลง

ในประเด็นแรก Piketty (1997) ยกตัวอย่าง คนรวยสามารถกู้เงินลงทุนในอัตราดอกเบี้ยที่ร้อยละ 10 ในขณะที่คนจนต้องกู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 50 ส่งผลให้โครงการลงทุนของคนจน ถึงแม้ว่าจะให้ผลตอบแทนมากกว่าร้อยละ 10 แต่น้อยกว่าร้อยละ 50 ซึ่งไม่สามารถได้รับเงินกู้ได้ จึงเป็นการสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจจากการลงทุนดังกล่าว ทั้งนี้ หากมีการกระจายรายได้จากคนรวยไปสู่คนจนโดยผ่านกระบวนการทางภาครัฐ จะทำให้เกิดการลงทุนในโครงการของคนจนลักษณะนี้มากขึ้น ดังนั้น การถ่ายโอนความมั่งคั่งจากคนรวยมาสู่คนจนเป็นผลบวกต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนจนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้แก่ ตลาดสินเชื่อที่ไม่สมบูรณ์และคนจนขาดหลักประกัน อันเป็นการปิดกั้นโอกาสในการลงทุน และโอกาสในการศึกษาและการรักษาพยาบาลที่ดี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Bourguignon (2003) ที่พบว่า ประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำอยู่ในระดับสูงจะมีแนวโน้มที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น การลดความเหลื่อมล้ำสามารถเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตได้

ในประเด็นที่สอง การกระจายรายได้ในบริบทประชาธิปไตยก็มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเหลื่อมล้ำได้ โดยรูปแบบเหล่านี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความไม่เท่าเทียมกันและอัตราการเติบโตผ่านระบบประชาธิปไตย โดยมี Persson และ Tabellini (1994) และ Alesina และ Rodrik (1994) อธิบายว่าความไม่เท่าเทียมกันจะไม่ส่งผลดีสำหรับการเจริญเติบโต โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบที่สำคัญ ในรูปแบบแรกจะเน้นความสำคัญของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่คำนึงถึงการลงคะแนนเสียงจากการเลือกตั้ง โดยเน้นจากนโยบายการกระจายของรายได้เป็นหลัก ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเหล่านี้มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ย ดังนั้นพวกเขาจะลงคะแนนให้พรรคการเมืองที่ส่งเสริมการกระจายรายได้ ซึ่งแสดงให้เห็นจากการถ่ายโอนความร่ำรวยมากขึ้นและการจัดเก็บภาษีที่สูงขึ้น โดยการถ่ายโอนความร่ำรวยจะมาจากการจัดเก็บภาษีเหล่านี้ ซึ่งจะนำไปสู่การสะสมทุนในระดับต่ำและการเจริญเติบโตที่ต่ำด้วย โดย Perotti (1996) สังเกตว่าระบบจัดเก็บภาษีแบบถอยหลัง (regressive) ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูง สำหรับรูปแบบที่สองเกี่ยวข้องกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ส่วนน้อยที่พัฒนาโดย Benabou (1996) โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนน้อยจะประกอบด้วยผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีรายได้สูงกว่าค่ามัธยฐานผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ดังนั้น ผลการลงคะแนนจะส่งเสริมการลดลงของอัตราภาษี ซึ่งในที่สุดก็จะช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโต ทั้งสองรูปแบบนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของการตัดสินใจทางการเมืองและตัวตนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำและความมั่นคงทางสังคมและการเมืองก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อ การกระจายรายได้ ความขัดแย้งทางสังคมและความไม่แน่นอนทางการเมืองอาจจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่อธิบาย ถึงการเชื่อมโยงระหว่างความไม่เท่าเทียมกันและการเติบโตทางเศรษฐกิจ Alesina และ Perotti (1996) อธิบาย ว่าความไม่เท่าเทียมกันของความมั่งคั่งสามารถกระตุ้นชนชั้นที่ยากจนให้ก่อความไม่สงบทางการเมือง โดยต่อต้านสถาบันผ่านกฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ความไม่เท่าเทียมกันยังสามารถคุกคามถึง เสถียรภาพทางการเมือง ทำให้การลงทุนเกิดขึ้นอย่างไม่มีประสิทธิภาพ Bourguignon (2002) กล่าวเพิ่มเติมว่า ความขัดแย้งทางสังคมและเศรษฐกิจผ่านความรุนแรงหรือการจลาจลอาจก่อให้เกิดความเสียหายโดยตรงต่อ ชีวิตมนุษย์และการบริโภคของทรัพยากรทางการแพทย์ ความพยายามที่จะปกป้องผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจะลด ทรัพยากรของประเทศ แทนที่จะมีการลงทุนในโครงการอื่น ภาครัฐจะต้องระดมทรัพยากรในการช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยและแก้ไขความขัดแย้ง ดังนั้นการลงทุนเกิดขึ้นอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และส่งผลให้การ เจริญเติบโตลดลง

การตรวจสอบของความสัมพันธ์เหล่านี้ในเชิงประจักษ์ค่อนข้างคลุมเครือและผลการศึกษาที่ได้มา อาจจะไม่มียุทธวิธีที่ชัดเจน Perotti (1996) แสดงให้เห็นว่าความไม่เท่าเทียมกันมีผลกระทบในทางลบ ต่อการเจริญเติบโตขณะที่ Li และ Zou (1998) สรุปในทางตรงกันข้าม โดยความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ไม่ได้ส่งผลเสียสำหรับการเจริญเติบโต

อย่างไรก็ตาม การต่อต้านความไม่เท่าเทียมกันและความยากจนในสังคมมาจากองค์ประกอบหลายด้าน ซึ่งปัจจัยทางด้านสถาบันและการเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมและปัญหา ความยากจนต้องได้รับความใส่ใจจากรัฐบาลในประเทศที่ต้องการจะทำให้การเจริญเติบโตกระจายไปสู่ คนยากจน สำหรับตัวอย่างของประเทศไทย นักวิจัยส่วนใหญ่เห็นพ้องว่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ไม่เคย ได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังจากรัฐบาลแม้ว่าจะมีความตั้งใจดีที่จะต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมกัน รัฐบาล ส่วนใหญ่มีความกังวลเกี่ยวกับการเติบโตมากกว่าการกระจายรายได้ ซึ่งการกระจายรายได้ที่ไม่ดีอาจก่อให้เกิด อันตรายจากการยืมเงินและการใช้จ่ายเงิน โดยเป็นที่โต้แย้งกันว่า “เศรษฐกิจใหม่” จากคนชั้นกลางอาจ ไม่ระมัดระวังต่อผลจากการกู้ยืมเงินที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ที่เกิดขึ้นจาก การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดที่มากเกินไปและความสามารถของลูกหนี้ในการชำระคืนหนี้ระยะสั้นไม่เพียงพอ นำไปสู่การไหลออกของเงินทุนขนาดใหญ่ Krongkeaw (2000) เสนอว่าในอนาคตรัฐบาลไทยควรคำนึงถึง ความเหลื่อมล้ำของรายได้และพยายามที่จะให้จัดทำให้เกิดการกระจายรายได้ในระดับที่เป็นธรรม

2.3 ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและภาวะหนี้ครัวเรือน

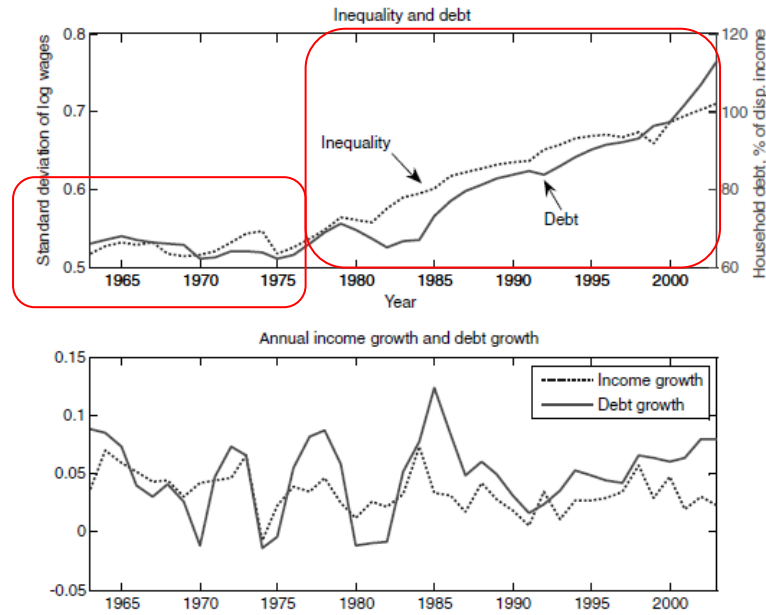
ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและภาวะหนี้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์ที่พบได้ในหลายประเทศ Lebarz (2014) ได้ศึกษาข้อมูลสำรวจความมั่งคั่งภาคครัวเรือนจากประเทศในกลุ่ม OECD 21 ประเทศ จากโครงการ Luxembourg Wealth Study และพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการกู้ยืมเงินมากขึ้นเมื่อเทียบกับข้อมูลสำรวจในอดีตทั้งใน

แง่จำนวนเงินและเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ครัวเรือน และจากการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างในประเทศที่มีการกระจายตัวของหนี้อย่างไม่สมดุลในกลุ่มรายได้ต่างๆจะพบความไม่เท่าเทียมของความมั่งคั่งเพิ่มมากขึ้น เช่นกันและเมื่อควบคุมปัจจัยที่แตกต่างกันจากลักษณะทางสังคมอื่นๆ (socio-demographic differences) ก็จะพบความสัมพันธ์ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

Iacoviello (2008) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะหนี้ครัวเรือนและความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจเช่นกัน โดยได้ศึกษาผลของการเพิ่มขึ้นของความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจต่อระดับหนี้ครัวเรือนในสหรัฐอเมริกา โดยใช้แบบจำลองเชิงปริมาณแบบพลวัต (Quantitative dynamic model) กับข้อมูลรายได้ ระดับหนี้ และความไม่เท่าเทียมกันของรายได้จากการสำรวจสำมะโนประชากรสหรัฐฯ ในช่วงปี 2506-2546 (ค.ศ. 1963-2003) และพบว่า shock จากการเพิ่มขึ้นของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในปี 2523 และปี 2533 เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ระดับหนี้ของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากทำให้เกิดความแปรปรวนในรายได้ไม่ประจำ และทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมของความมั่งคั่งมากขึ้น โดยเมื่อกำหนดให้รายได้เพิ่มมากขึ้น แบบจำลองจะแสดงให้เห็นว่า agent ที่มีความมั่งคั่งสูงและไม่มีข้อจำกัดในการกู้ยืมเงินจะเพิ่มการใช้จ่ายเล็กน้อยและใช้รายได้ที่เพิ่มขึ้นในการลดหนี้ที่มีอยู่ลง ขณะที่ agent ที่มีข้อจำกัดในการกู้ยืมเงิน (เช่น มีรายได้ หรือทรัพย์สินน้อย) จะใช้รายได้ที่เพิ่มขึ้นในการซื้อสินทรัพย์ถาวรเพิ่มเติมเพื่อเป็นหลักประกันในการกู้ยืมเพิ่มและกู้เงินเพิ่มเพื่อใช้จ่ายมากขึ้น ซึ่งจากแบบจำลองดังกล่าวพบว่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ (correlation) ระหว่างหนี้และรายได้ของ agent ที่ไม่มีข้อจำกัดในการกู้ยืมเงิน อยู่ที่ -0.28 ขณะที่สัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้และรายได้ของ agent ที่มีข้อจำกัดในการกู้ยืมเงิน อยู่ที่ 0.95 กล่าวคือ agent ที่ไม่มีข้อจำกัดในการกู้ยืมเงินจะมีหนี้ลดลงเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะที่ agent ที่มีข้อจำกัดในการกู้ยืมเงินจะมีหนี้เพิ่มขึ้นเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น

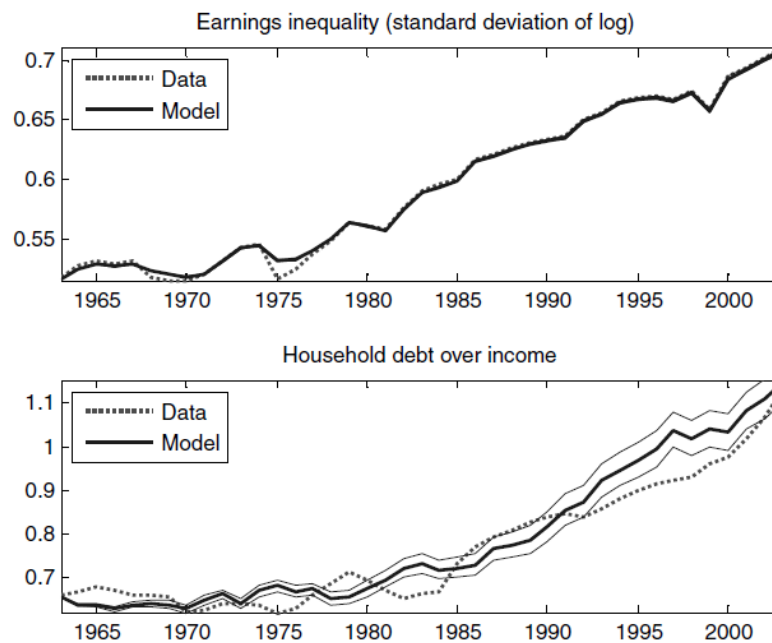
แบบจำลองของ Iacoviello ให้ผลสอดคล้องกับข้อมูลระดับหนี้ครัวเรือนของสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาดังกล่าวที่ภาระหนี้ต่อรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 66 ในปี 2506 (ค.ศ. 1963) เป็นร้อยละ 113 ในปี 2546 (ค.ศ. 2003) โดยสามารถเปรียบเทียบผลของแบบจำลองและข้อมูลการเพิ่มขึ้นของระดับหนี้ครัวเรือนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้จากสำมะโนประชากรได้ตามภาพที่ 3 และภาพที่ 4

ภาพที่ 3 ระดับหนี้ครัวเรือนและระดับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ของประเทศสหรัฐอเมริกา
ในช่วงปี พ.ศ.2506-2546 (ค.ศ. 1963-2003)

ที่มา : Iacoviello (2008)

ภาพที่ 4 เปรียบเทียบความไม่เท่าเทียมกันของรายได้และระดับหนี้ครัวเรือน
ของประเทศสหรัฐอเมริกาจากผลของแบบจำลองและข้อมูลจริง

ที่มา : Iacoviello (2008)

นอกจากนี้ Mian และ Sufi (2014) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของระดับความมั่งคั่งของครัวเรือนอเมริกันในช่วงปี 2535-2553 (1992-2010) พบว่า ความไม่เท่าเทียมของความมั่งคั่งของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลังวิกฤตการเงินในปี 2551 (2008) โดยในปี 2535 ครัวเรือนกลุ่มที่รวยที่สุด (ร้อยละ 10 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด) เป็นเจ้าของความมั่งคั่งร้อยละ 66 ของความมั่งคั่งทั้งหมด และในปี 2550 สัดส่วนการเป็นเจ้าของความมั่งคั่งของครัวเรือนกลุ่มที่รวยที่สุดเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 71 และภายหลังวิกฤตการเงิน ความมั่งคั่งของกลุ่มครัวเรือนที่รวยที่สุดเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 74 ของความมั่งคั่งทั้งหมด Mian และ Sufi แสดงให้เห็นว่าระบบการเงินที่พึ่งพาการกู้ยืมเงินในการจัดหาสินทรัพย์เป็นหลักทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางความมั่งคั่งเพิ่มสูงขึ้น โดยครัวเรือนที่ยากจนที่เป็นผู้กู้ยืม (net borrower) จะจนมากขึ้นจากการแบกรับความสูญเสียจากการด้อยมูลค่าของสินทรัพย์ค่าประกันเป็นคนแรก ทำให้ความมั่งคั่งลดน้อยลงทันที ในขณะที่ครัวเรือนที่เป็นผู้ให้กู้ยืม (net saver/lender) จะรับความสูญเสียจากการด้อยค่าของสินทรัพย์ค่าประกันทีหลัง จึงได้รับผลกระทบต่อความมั่งคั่งน้อยกว่า หรือแทบไม่ได้รับผลกระทบเลย ดังนั้น การกู้ยืมเงินจึงทำให้ความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่งเพิ่มมากขึ้น

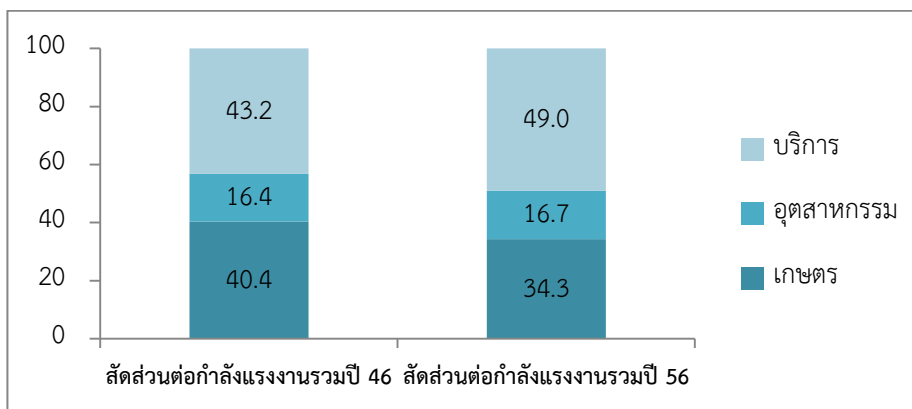
บทที่ 3

ข้อมูลหนี้ครัวเรือนและการกระจายรายได้

3.1 การกระจายรายได้

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยมีการเปลี่ยนผ่านจากเศรษฐกิจที่มีภาคการเกษตรเป็นภาคการผลิตหลัก ไปสู่เศรษฐกิจที่มีภาคการผลิตด้านการบริการและด้านอุตสาหกรรมเป็นหลัก ทำให้อัตราแรงงานที่ทำงานในภาคเกษตรกรรมลดลงเรื่อยๆ พบว่าแรงงานภาคเกษตรมีสัดส่วนเหลือเพียงร้อยละ 34.3 เท่านั้น จากร้อยละ 40.4 ของกำลังแรงงานรวม ในทางกลับกันแรงงานได้เข้าไปทำงานในภาคบริการและภาคการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนมีสัดส่วนแรงงานในภาคบริการและภาคการผลิตรวมร้อยละ 65.7 (ภาพที่ 5)

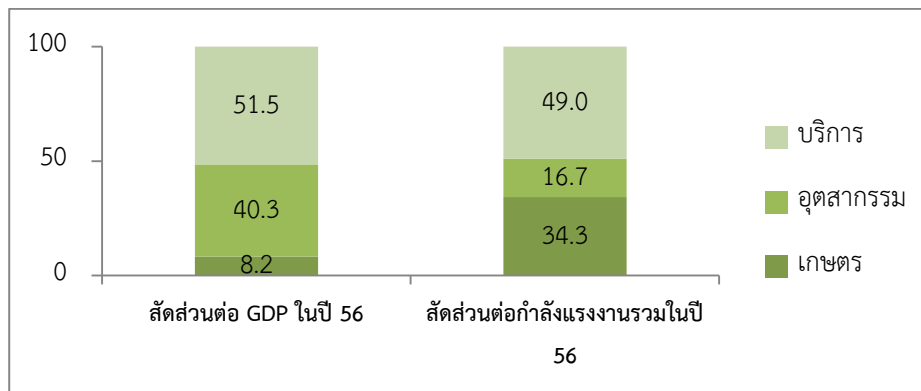
ภาพที่ 5 โครงสร้างแรงงานรายสาขาการผลิตเปรียบเทียบ ปี 2546 กับ 2556

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบผลผลิตภาพของการผลิตแต่ละประเภทกลับแสดงให้เห็นถึงลักษณะของโครงสร้างเศรษฐกิจและฐานแรงงานที่ไม่สอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยภาคเกษตรกรรมที่ยังคงมีการจ้างงานสูง กลับมีผลผลิตที่ต่ำกว่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานน้อยกว่า ดังเช่นในปี 2556 ที่ภาคการอุตสาหกรรมมีสัดส่วนแรงงานเพียงร้อยละ 16.7 ของกำลังแรงงานรวม แต่มีสัดส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมถึงร้อยละ 40.3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมด ขณะที่ภาคเกษตรกรรมที่มีสัดส่วนแรงงานสูงถึงร้อยละ 34.3 แต่มีผลผลิตเพียงร้อยละ 8.2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมด (ภาพที่ 6) ซึ่งความแตกต่างของผลผลิตภาพย่อมสะท้อนและส่งผลถึงลักษณะโครงสร้างของรายได้ที่แรงงานในแต่ละสาขาการผลิตที่ได้รับแตกต่างกัน

ภาพที่ 6 โครงสร้างเศรษฐกิจและแรงงานรายสาขาการผลิต ปี 2556

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ปัจจุบันสังคมไทยต้องเผชิญกับปัญหาการกระจายรายได้ที่มีแนวโน้มทวีรุนแรงมากขึ้น และก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม เนื่องจากการกระจุกตัวของทรัพยากรอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อย โดยเฉพาะในกลุ่มที่ร่ำรวยที่สุดหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งสะท้อนจากการถือครองรายได้ มาตรฐานการดำรงชีวิต หรือการใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค การถือครองสินทรัพย์ทางการเงิน และการเป็นเจ้าของที่ดิน เป็นต้น ทั้งนี้ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554 พบว่า การกระจายรายได้ของประเทศไทยค่อนข้างจะทรงตัวอยู่ในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ โดยสะท้อนจาก ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้ (Gini coefficient) ในช่วง 5 ปี ที่ทรงตัวในระดับ 0.484 ในปี 2554 และผลประโยชน์ส่วนใหญ่ทางเศรษฐกิจของประเทศยังคงอยู่กับคนกลุ่มเล็ก ๆ โดยเฉพาะกลุ่มคนรวยที่สุดร้อยละ 10 (Decile 10) เป็นเจ้าของรายได้ถึงร้อยละ 39.3 ของรายได้ทั้งหมด ขณะที่กลุ่มคนจนที่สุดร้อยละ 10 (Decile 1) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่ได้เส้นความยากจน ถือครองรายได้เพียงร้อยละ 1.6 ของรายได้ทั้งหมด ส่งผลให้ความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยที่สุด (Decile 10) กับกลุ่มคนจนที่สุด (Decile 1) นั้นห่างกันถึง 25.2 เท่า (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สัดส่วนรายได้ของประชากร จำแนกตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้

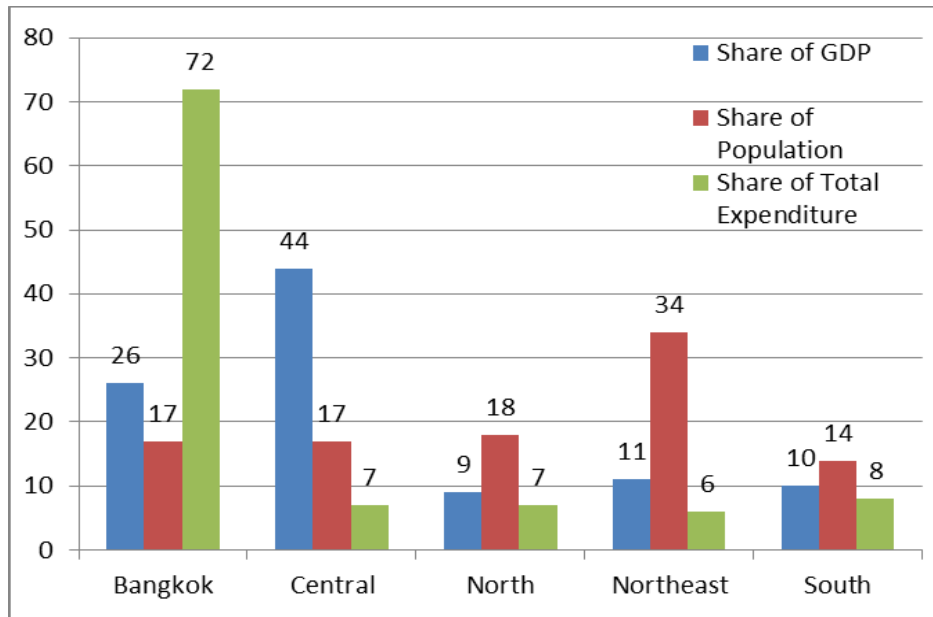
กลุ่มประชากร ตามระดับรายได้	สัดส่วนรายได้ของประชากร (ร้อยละ)												
	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549	2550	2552	2554
กลุ่ม 10% ที่1 (จนสุด)	1.78	1.69	1.53	1.59	1.62	1.68	1.50	1.61	1.75	1.34	1.55	1.62	1.56
กลุ่ม 10% ที่2	2.80	2.60	2.42	2.48	2.56	2.62	2.45	2.57	2.73	2.46	2.66	2.80	3.05
กลุ่ม 10% ที่3	3.60	3.35	3.13	3.25	3.34	3.44	3.22	3.40	3.56	3.34	3.51	3.66	3.88
กลุ่ม 10% ที่4	4.45	4.19	3.93	4.10	4.21	4.31	4.06	4.29	4.46	4.28	4.45	4.59	4.76
กลุ่ม 10% ที่5	5.50	5.19	4.90	5.17	5.26	5.33	5.09	5.35	5.55	5.39	5.56	5.65	5.77
กลุ่ม 10% ที่6	6.89	6.51	6.20	6.51	6.57	6.67	6.42	6.71	6.90	6.78	6.97	7.01	7.02
กลุ่ม 10% ที่7	8.84	8.32	7.96	8.39	8.48	8.48	8.37	8.59	8.73	8.67	8.86	8.84	8.66
กลุ่ม 10% ที่8	11.78	11.18	10.95	11.29	11.42	11.34	11.48	11.52	11.61	11.49	11.49	11.43	10.92
กลุ่ม 10% ที่9	17.14	16.54	16.54	16.50	16.58	16.62	17.06	16.48	16.41	16.26	16.08	15.95	15.11
กลุ่ม 10% ที่10(รวยสุด)	37.23	40.43	42.44	40.72	39.95	39.51	40.36	39.48	38.30	39.98	38.87	38.44	39.27
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
สัดส่วนกลุ่มที่10/ กลุ่มที่1 (เท่า)	20.91	23.96	27.65	25.62	24.62	23.57	26.82	24.50	21.93	29.92	25.10	23.76	25.23

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงการกระจายรายได้ในระดับภูมิภาคแล้ว พบว่า มีความไม่เท่าเทียมของการกระจายรายได้ค่อนข้างสูง เช่น ภาคอีสานมีจำนวนประชากรสูงที่สุดประมาณร้อยละ 34 ของจำนวนประชากรรวม แต่มีสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคเพียงร้อยละ 11 และได้รับงบจากภาครัฐน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 6 ซึ่งจะตรงข้ามกับกรุงเทพมหานครที่เป็นเมืองหลวงและมีสัดส่วนประชากรประมาณร้อยละ 17 มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมร้อยละ 26 แต่ได้รับงบจากภาครัฐถึงประมาณร้อยละ 72 ของทั้งหมด (ภาพที่ 7)

ดังนั้น หากปัญหาเรื่องการกระจายรายได้ของประเทศไม่ได้รับการแก้ไขปัญหอย่างจริงจังจากรัฐในอนาคตอาจนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน นอกจากนี้ จากการศึกษาของมหาวิทยาลัย Dortmund พบว่า ในระยะยาวปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มขึ้น ทำให้ภาครัฐต้องสนับสนุนสินเชื่อให้แก่ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยและปานกลาง ประกอบกับครัวเรือนต้องการดำรงการบริโภคไม่ให้ต่ำลง จึงทำให้ภาคครัวเรือนต้องกู้ยืมเงินเพิ่มขึ้นเพื่อนำมาใช้จ่ายใช้สอยในการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้ครัวเรือนมีหนี้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ จากการศึกษาดังกล่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ครัวเรือน เป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 2 ถึง 6 (Mathias Klein, 2014)

ภาพที่ 7 ความแตกต่างรายภาคของผลิตภัณฑ์มวลรวม รายจ่ายภาครัฐ
และจำนวนประชากรของประเทศไทย (ร้อยละ)

ที่มา: Public Financial Management Report (2012), World Bank

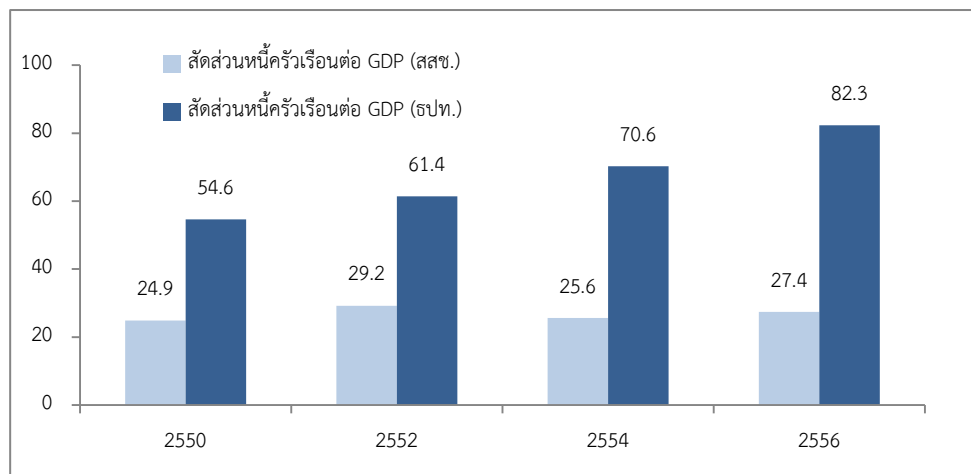
3.2 ภาวะหนี้ครัวเรือน

ในปัจจุบัน หน่วยงานหลักที่เก็บข้อมูลสถิติเกี่ยวกับภาวะหนี้ครัวเรือนของประเทศไทยเป็นประจำ มีด้วยกัน 2 แห่ง ได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) และสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) โดยข้อมูลหนี้ครัวเรือนของ ธปท. เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากข้อมูลสถิติที่สถาบันการเงินรายงานต่อ ธปท. เป็นรายไตรมาส ซึ่งครอบคลุมถึงสินเชื่อที่บุคคลธรรมดากู้จากสถาบันการเงินในระบบ ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงินเฉพาะกิจ สหกรณ์ออมทรัพย์ บริษัทบัตรเครดิต ลิซซิ่ง สินเชื่อส่วนบุคคล บริษัทประกัน บริษัทหลักทรัพย์ โรงรับจำนำ และสถาบันการเงินในระบบอื่น แต่ไม่รวมหนี้ในระบบขณะที่ข้อมูลหนี้ครัวเรือนของ สสช. เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจจากภาคครัวเรือนในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-economic Survey: SES) โดยสำรวจจากครัวเรือนตัวอย่างไตรมาสละ 13,000 ครัวเรือน รวม 52,000 ครัวเรือนต่อปี ซึ่งจะสะท้อนถึงครัวเรือนหนึ่ง ๆ อย่างแท้จริง ทั้งภาระหนี้ในระบบและนอกระบบ รวมถึงลักษณะของครัวเรือน รายได้และรายจ่ายอื่น ๆ ของครัวเรือน อย่างไรก็ดี ข้อมูลของ สสช. มีข้อจำกัดของข้อมูลเนื่องจากการสำรวจแบบปีเว้นปี โดยข้อมูลล่าสุดเป็นข้อมูลปี 2556

เนื่องจากข้อมูลหนี้ภาคครัวเรือนที่จัดทำโดยทั้ง 2 สถาบันมีความแตกต่างกันจากรูปแบบของการรวบรวมข้อมูล ประกอบกับข้อมูลหนี้ครัวเรือนของ ธปท. รวมถึงการกู้ยืมเงินเพื่อการดำเนินธุรกิจของบุคคลธรรมดา ซึ่งมีสัดส่วนถึงร้อยละ 16 ของหนี้ครัวเรือนรวม ส่งผลให้ระดับหนี้ครัวเรือนที่วัดได้มีความแตกต่างกันค่อนข้างมากโดยข้อมูลจาก สสช. จะครอบคลุมถึงการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและนอกระบบ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการสำรวจผ่านการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จึงไม่ใช่ข้อมูลจริงของทั้งประเทศ แต่ต้องใช้วิธีการทางสถิติในการขยายให้ข้อมูลเทียบเท่ากับข้อมูลของทั้งประเทศ อีกทั้งครัวเรือนมีแนวโน้มตอบสถานะหนี้ของตนต่ำกว่าความเป็นจริง ขณะที่ข้อมูลจาก ธปท. จะเป็นการรวบรวมข้อมูลจริงจากสถาบันการเงินในประเทศทั้งหมด แต่จะไม่ครอบคลุมการกู้ยืมเงินนอกระบบ และเนื่องจากข้อมูลหนี้ครัวเรือนจาก ธปท. จะครอบคลุมถึงการกู้ยืมของบุคคลธรรมดาที่ใช้ในการประกอบธุรกิจด้วย จึงทำให้ข้อมูลดังกล่าวสูงกว่าความเป็นจริง อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของสัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อ GDP คำนวณจากข้อมูลทั้งสองแหล่งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยในปี 2556 ระดับหนี้ครัวเรือนต่อ GDP ตามข้อมูลของ ธปท. อยู่ที่ร้อยละ 82.3 ขณะที่ระดับหนี้ครัวเรือนต่อ GDP ตามข้อมูลของ สศช. อยู่ที่ร้อยละ 27.4 (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 เปรียบเทียบภาวะหนี้ครัวเรือนต่อ GDP

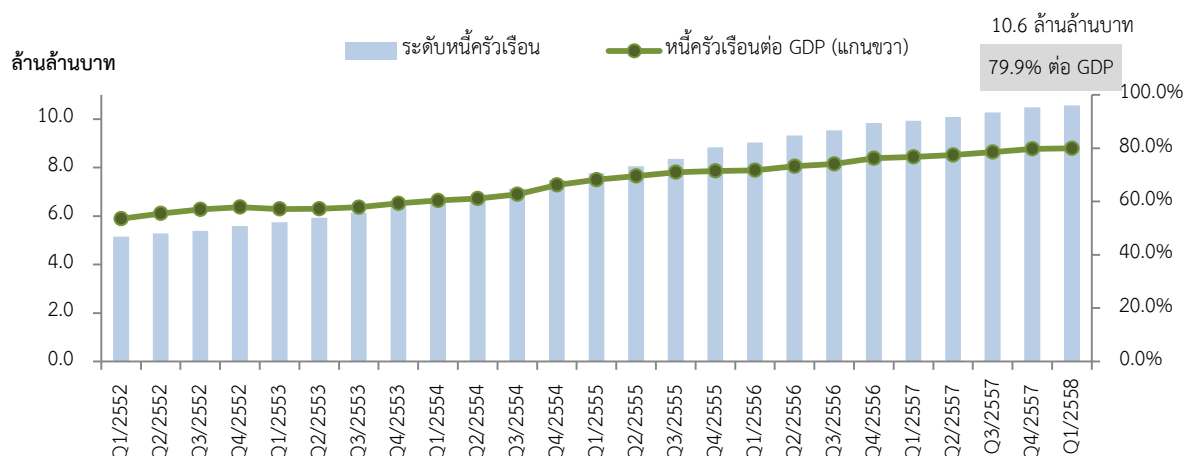
ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย และ NESDB คำนวณโดยผู้วิจัย

ทั้งนี้ ในการศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย ในโครงการวิจัยนี้ จะใช้ข้อมูลหนี้ครัวเรือนจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-economic Survey: SES) ของ สศช. เนื่องจากมีข้อมูลลงลึกไปในแต่ละครัวเรือน ทั้งในส่วนของการะหนี้ รายได้ ค่าใช้จ่าย และลักษณะอื่นๆ ของครัวเรือน ที่จะสามารถนำมาศึกษาพฤติกรรมของครัวเรือน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างหนี้และการกระจายรายได้ต่อไป

3.2.1 สถานะหนี้ครัวเรือนจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย

จากข้อมูลหนี้ครัวเรือนของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า ยอดรวมของเงินที่ธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงินเฉพาะกิจ สหกรณ์ออมทรัพย์ บริษัทบัตรเครดิต ลิซซิ่ง สินเชื่อส่วนบุคคล บริษัทประกัน บริษัทหลักทรัพย์ โรงรับจำนำ และสถาบันการเงินอื่น ๆ ให้อยู่ในเกณฑ์หนี้ครัวเรือน ณ ไตรมาส 1 ปี 2558 อยู่ที่ 10.6 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 79.9 ต่อ GDP² (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 เงินให้อยู่ในหนี้ครัวเรือนของสถาบันการเงิน ณ ไตรมาส 1 ปี 2558

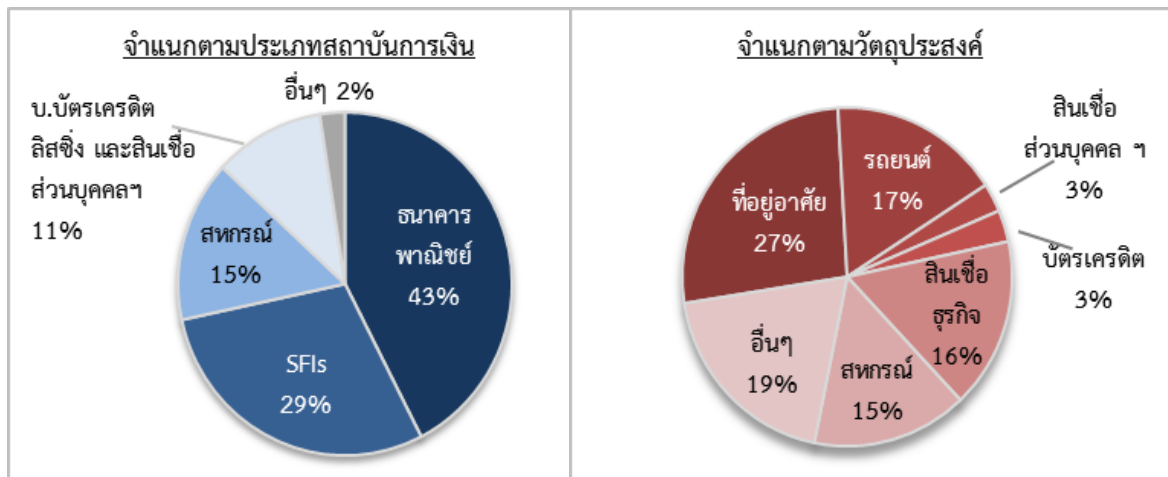

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย และ NESDB คำนวณโดยผู้วิจัย

เมื่อจำแนกยอดหนี้ครัวเรือนทั้งหมดตามประเภทสถาบันการเงินที่ให้อยู่ในเงิน พบว่า หนี้ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ (ร้อยละ 43) และสถาบันการเงินเฉพาะกิจ (ร้อยละ 29) และเมื่อจำแนกตามวัตถุประสงค์ของสินเชื่อ พบว่า หนี้ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการซื้อสินทรัพย์ เช่น อสังหาริมทรัพย์ (ร้อยละ 27) และรถยนต์ (ร้อยละ 17) และเพื่อการดำเนินธุรกิจ (ร้อยละ 16) (ภาพที่ 10)

² ยอดรวม Nominal GDP 4 ไตรมาสย้อนหลัง (Moving Window)

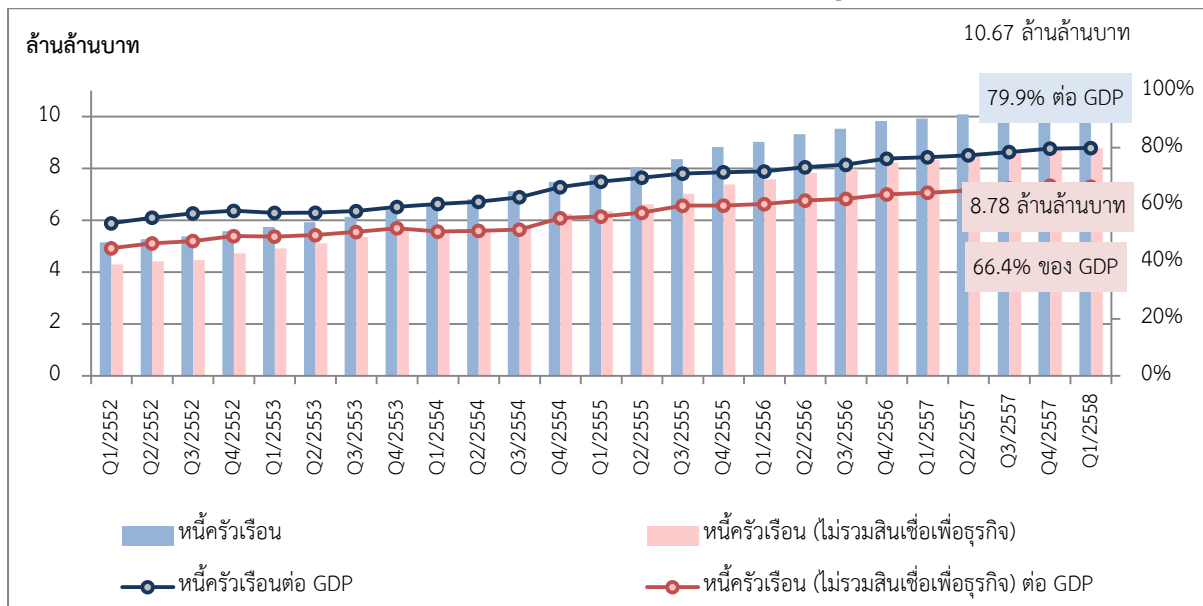
ภาพที่ 10 โครงสร้างการให้กู้ยืมเงินแก่ภาคครัวเรือน

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, คำนวณโดยผู้วิจัย

ทั้งนี้ หากไม่รวมสินเชื่อที่บุคคลธรรมดาทำเพื่อทำธุรกิจ หนี้ครัวเรือน ณ ไตรมาส 1 ปี 2558 จะอยู่ที่ 8.78 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 66.4 ต่อ GDP (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 หนี้ครัวเรือนต่อ GDP
(เปรียบเทียบเมื่อรวมและไม่รวมสินเชื่อที่ภาคครัวเรือนกู้สำหรับธุรกิจ)

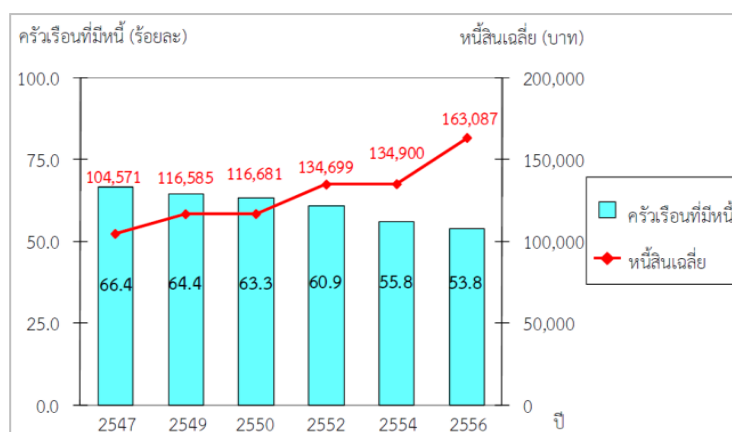

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย และ NESDB คำนวณโดยผู้วิจัย

3.2.2 สถานะหนี้ครัวเรือนจากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากการสำรวจภาวะหนี้ครัวเรือนโดย สสช. ในปี 2556 พบว่า จากครัวเรือนทั่วประเทศประมาณ 20 ล้านครัวเรือน มีครัวเรือนที่มีหนี้สินประมาณ 10.8 ล้านครัวเรือน (ร้อยละ 53.8) ซึ่งระดับหนี้เฉลี่ยอยู่ที่ 163,087 บาทต่อครัวเรือน เพิ่มขึ้นจากผลสำรวจในปี 2554 ที่อยู่ที่ 134,900 บาทต่อครัวเรือน (ภาพที่ 12) หรือขยายตัวร้อยละ 20.9 โดยเป็นหนี้สินในระบบ 159,816 บาท (ร้อยละ 98) และหนี้นอกระบบ 3,271 บาท (ร้อยละ 2) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในครัวเรือนร้อยละ 75.0 คือใช้ในการซื้อบ้าน/ที่ดินร้อยละ 36.8 อุปโภคบริโภคร้อยละ 36.7 และหนี้เพื่อใช้ในการศึกษาร้อยละ 1.5 สำหรับหนี้เพื่อใช้ในการลงทุนและอื่นๆ อีกร้อยละ 25.0 นั้น ส่วนใหญ่เป็นหนี้เพื่อใช้ทำการเกษตรร้อยละ 13.4 ใช้ทำธุรกิจและอื่นๆ ร้อยละ 11.6

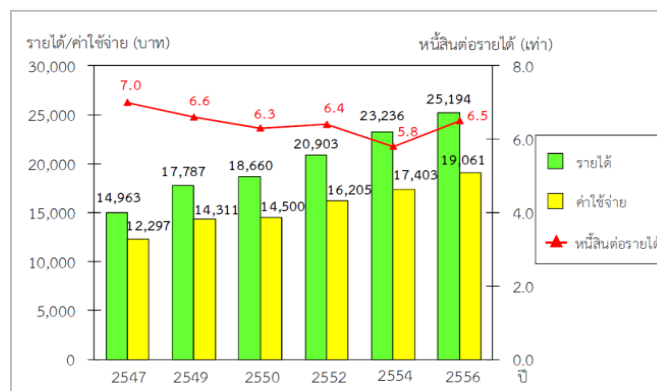
ภาพที่ 12 รายได้และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพเฉลี่ยต่อเดือนและหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบหนี้สินต่อรายได้ครัวเรือนในปี 2556 จะพบว่าระดับหนี้สินเพิ่มสูงขึ้นเป็น 6.5 เท่า จาก 5.8 เท่าในปี 2554 (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้น

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

3.2.3 การสำรวจโดยหน่วยงานอื่น ๆ

การสำรวจโดยสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง (สวค.) พบว่า มากกว่าร้อยละ 50 ของผู้ที่มีหนี้คงเหลือไม่เกิน 100,000 บาท มีแนวโน้มก่อนหนี้เพิ่มขึ้นทั้งการกู้ยืมในระบบและนอกระบบ ทั้งนี้ สัดส่วนของการเพิ่มขึ้นของเงินกู้ยืมในระบบยังคงสูงกว่าการเพิ่มขึ้นของเงินกู้ยืมนอกระบบ อย่างไรก็ตาม การสำรวจพบว่า ในกรุงเทพฯ มีการเพิ่มขึ้นของเงินกู้ยืมนอกระบบมากกว่าเงินกู้ยืมในระบบ

สำหรับกลุ่มอาชีพที่มีภาระหนี้สินมากที่สุดของประเทศ คือ เกษตรกร รองลงมา คือ ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว ขณะที่ในกรุงเทพฯ ผู้ที่มีภาระหนี้สินมากที่สุด คือ พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน โดยช่วงอายุที่มีการก่อหนี้มากที่สุด คือ ช่วงอายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 25-30 ทั้งนี้ แนวโน้มภาวะความเป็นหนี้ของประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางจะรุนแรงมากขึ้น และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่ประชากรมีโอกาสเป็นหนี้มากที่สุดสูงถึงร้อยละ 50 ในขณะที่ภาคใต้มีแนวโน้มที่ดีขึ้นสำหรับวัตถุประสงค์ของการก่อหนี้ส่วนใหญ่ ใช้เพื่อการบริโภคและใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันก็มีการก่อหนี้เพื่อนำไปลงทุนเพื่อธุรกิจในครัวเรือนร่วมด้วย ซึ่งทำให้แนวโน้มมูลหนี้โดยรวมสูงขึ้น

ในปี 2556 สินเชื่อภาคครัวเรือนได้ขยายตัวในปริมาณสูงขึ้น โดยไตรมาสที่ 1 นั้น หนี้ครัวเรือนสูงขึ้นเป็น 439,598 บาทต่อครัวเรือน สูงขึ้นจากปี 2547 ซึ่งอยู่ที่เพียง 110,566 บาทต่อครัวเรือน ทำให้สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้เท่ากับ 0.82 เท่า สูงขึ้นจากหนี้สินต่อรายได้ในปี 2547 และปี 2539 ซึ่งอยู่ที่ 0.61 เท่า และเพียงแค่ 0.31 เท่าตามลำดับ หนี้ครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 16.2 (ปีต่อปี) ส่งผลให้สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศอยู่ที่ร้อยละ 77.5 สูงขึ้นจากปี 2551 ซึ่งอยู่ที่เพียงร้อยละ 55.8 แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างของหนี้ครัวเรือนได้เปลี่ยนไปจากเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา โดยส่วนหนึ่งเกิดจากการกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านมาตรการต่างๆ ของรัฐบาล ส่งผ่านการกระตุ้นการอุปโภคและบริโภคของประชาชน เช่น สินเชื่อต่างๆ และผ่านภาคการผลิต เช่น ภาคอุตสาหกรรมรถยนต์ เช่น โครงการรถยนต์คันแรก เป็นต้น การขยายตัวอย่างรวดเร็วของสินเชื่อเพื่อการอุปโภคและบริโภคของครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มรายได้น้อยนั้น ทำให้หลายภาคส่วนกังวลต่อการขยายตัวที่เร็วเกินไปและอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจต่อไปในอนาคตได้

ทั้งนี้ ในการจัดทำฐานข้อมูลที่จะใช้ในบทต่อไป ทางคณะผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลเศรษฐกิจสังคมจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างการกระจายรายได้ของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งสามารถใช้ในการประเมินบทบาทและผลกระทบของหนี้ครัวเรือน โครงการวิจัยนี้จะพัฒนาแบบจำลองจุดภาคของเศรษฐกิจไทย พร้อมทั้งประเมินบทบาทหนี้ภาคครัวเรือนและผลกระทบต่อภาคครัวเรือน 10 กลุ่มตามระดับรายได้ (Decile) โดยเบื้องต้นนี้จะใช้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับหนี้ภาคครัวเรือนจากแหล่งข้อมูลต่างๆ และข้อมูลจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือน (Socio-economic Survey: SES) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อใช้สร้าง

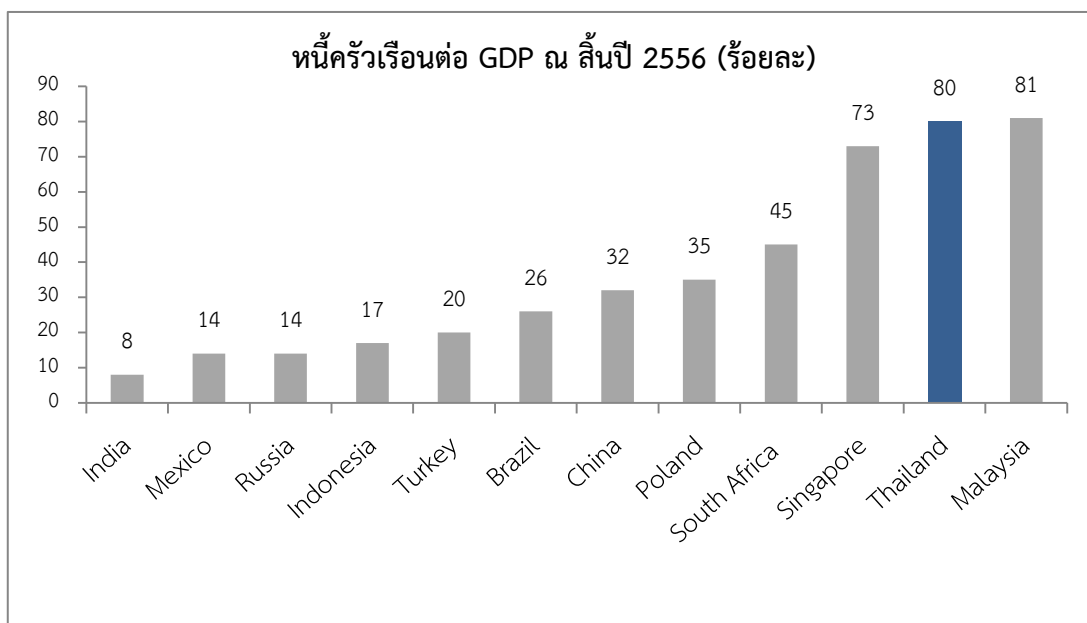
แบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation) สำหรับการศึกษาบบาทของหนี้ภาครัฐเร็ว ผลิตจากผลการดำเนินงานนโยบายรัฐบาล และการกระจายรายได้ของไทย

3.2.4 ระดับหนี้เร็วเร็วของไทยเทียบกับประเทศอื่น ๆ

เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ พบว่าหนี้เร็วเร็วของไทยอยู่ในระดับสูง โดยจากการรายงานระดับหนี้เร็วเร็วของประเทศต่างๆ ในรายงาน Global Financial Stability Report ของ IMF ในเดือนเมษายน 2557 พบว่า ระดับหนี้เร็วเร็วของไทย ณ สิ้นปี 2556 อยู่ที่ร้อยละ 80 ต่อ GDP ซึ่งในภูมิภาคเอเชียก็จะมีเพียงมาเลเซีย และสิงคโปร์ที่มีระดับหนี้ต่อ GDP สูงใกล้เคียงกันที่ร้อยละ 81 และร้อยละ 73 ตามลำดับ (ภาพที่ 14)

จากการศึกษาของ Cecchetti, S.G., Mohanty, M.S., Zampollo, F. (2011) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับระดับหนี้ประเภทต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ข้อมูลระดับหนี้ในช่วงปี 1980 – 2006 ของประเทศในกลุ่ม OECD 18 ประเทศพบว่า ระดับหนี้ที่มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจคือ ระดับที่เกินกว่าร้อยละ 85 ต่อ GDP ส่งผลให้ IMF ได้ประกาศเตือนให้ทางการเฝ้าระวังระดับหนี้เร็วเร็วของไทยซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 80 ต่อ GDP ว่าอาจกระทบต่อการบริโภคภาคเอกชนในระยะต่อไป

ภาพที่ 14 หนี้เร็วเร็วต่อ GDP รายประเทศ

ที่มา: GLOBAL FINANCIAL STABILITY REPORT, April 2014, IMF

บทที่ 4

แบบจำลองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบจำลอง Micro-FPO

สำหรับการศึกษาในส่วนนี้จะทบทวนแบบจำลองที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและความสัมพันธ์ระหว่างการกระจายรายได้และหนี้ภาคครัวเรือน โดยจะใช้แบบจำลองแบบถดถอยพหุคูณ หรือ Multinomial Logit model (Train, 2003)

แบบจำลองถดถอยพหุคูณได้พัฒนามาจากทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า บุคคลจะเลือกบริโภคหรือเลือกสิ่งที่คุณต้องการ เมื่อสิ่งๆ นั้นให้อรรถประโยชน์สูงสุด หรือ Maximum Utility เช่น พอใจในสินค้าชิ้นมากที่สุดเพราะอร่อยที่สุดและราคาถูกที่สุด เป็นต้น ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาการกระจายรายได้และความเป็นหนี้ภาคครัวเรือน กล่าวคือ ครอบครัวจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่มีรายได้มากที่สุด ที่สามารถจะมีได้ โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เช่น แหล่งที่อยู่อาศัย (ชนบทหรือในเมือง) ระดับการเป็นหนี้ การเข้าถึงแหล่งทุน อายุ และการศึกษา เป็นต้น โดยสามารถแสดงได้ตามสมการดังต่อไปนี้

$$U_{in} = V_{in} + \varepsilon_{in} \quad (4.1)$$

โดยที่ U_{in} คืออรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจของคน ที่ n ที่มีตัวเลือก i
 V_{in} คือส่วนของอรรถประโยชน์ที่บุคคล n รับรู้และเห็นได้
 ε_{in} คือส่วนของอรรถประโยชน์ที่ไม่แน่นอน

ในส่วนของอรรถประโยชน์ที่บุคคล n รับรู้และเห็นได้สามารถที่จะกำหนดด้วยปัจจัยต่างๆ สามารถเขียนได้ตามสมการดังต่อไปนี้

$$V_{in} = \beta_0 + \beta_1 X_{in1} + \beta_2 X_{in2} + \dots + \beta_k X_{ink} \quad (4.2)$$

โดยที่ $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$ คือพารามิเตอร์หรือค่าคงที่ที่ได้จากการสร้างแบบจำลอง
 $X_1, X_2, \dots, X_k$ คือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับอรรถประโยชน์ของสิ่ง i ของบุคคล n

จะเห็นว่าอรรถประโยชน์เป็นค่าที่ไม่แน่นอน ตัวอย่างเช่น ความพึงพอใจที่แตกต่างกัน รสนิยม หรือ ค่านิยม ซึ่งไม่สามารถวัดได้ จึงจำเป็นต้องวัดในรูปของความน่าจะเป็น (Probability) ที่ทางเลือก i จากตัวเลือกทั้งหมดของบุคคล n จะมีอรรถประโยชน์สูงสุด โดยหากกำหนดให้อรรถประโยชน์เป็นไปตามสมการที่ 4.2 และกำหนดให้ทางเลือกทั้งหมดเป็น C_n แล้ว ความน่าจะเป็นที่บุคคล n จะเลือก i จากทางเลือก C_n จะเป็นไปตามสมการดังนี้

$$P_n(i) = \text{Prob} (U_{in} \geq U_{jn}; \forall j \in C_n, i \neq j) \quad (4.3)$$

สมการ 4.3 มีความหมายว่า ความน่าจะเป็นที่บุคคล n จะเลือกทางเลือก i มีค่าเท่ากับ ความน่าจะเป็นที่อรรถประโยชน์ของทางเลือกดังกล่าว มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับอรรถประโยชน์ j โดยที่ทุกๆ ทางเลือก j ที่เป็นสมาชิกของเซต C_n และหากแทนค่าของสมการ 4.1 ในสมการ 4.3 และสลับค่าของอรรถประโยชน์ที่บุคคล n รับรู้และเห็นได้ (V) จะทำให้สามารถเขียนค่าความน่าจะเป็นได้ดังต่อไปนี้

$$P_n(i) = \text{Prob} (\mathcal{E}_{jn} - \mathcal{E}_{in} \leq V_{in} - V_{jn}; \forall j \in C_n, i \neq j) \quad (4.4)$$

จากสมการ 4.4 รูปแบบการกระจายตัวของส่วนของอรรถประโยชน์ที่ไม่แน่นอน ($\mathcal{E}_{in}$) มีความสำคัญกับผลการวิเคราะห์ ดังนั้น จะต้องเลือกรูปแบบการกระจายตัวที่เหมาะสม โดยทั่วไปจะใช้แบบจำลอง 2 ลักษณะดังต่อไปนี้ (1) ข้อมูลมีการกระจายตัวแบบปกติ หรือ Normal Distribution ซึ่งจะทำให้ได้แบบจำลองที่เรียกว่าโพรบิต (Probit) แต่เนื่องจากแบบจำลองดังกล่าวไม่สามารถเขียนในรูปความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ จึงต้องอาศัยการทำ simulation ซึ่งยุ่งยากและเสียเวลา (2) ข้อมูลที่มีการกระจายตัวแบบ Gumbel Type I distribution³ ซึ่งจะทำให้ได้แบบจำลองที่ชื่อว่า โลจิต (Logit) โดยได้ความน่าจะเป็นที่บุคคล n จะเลือกทางเลือก i ดังต่อไปนี้

$$P_n(i) = \frac{e^{V_{in}}}{\sum_{j \in C_n} e^{V_{jn}}} \quad (4.5)$$

โดยค่า $e = 2.71828$

ดังนั้น หากทางเลือกของบุคคลมี 2 ทางเลือกจะเรียกแบบจำลองว่า Binary Logit Model แต่หากทางเลือกมีมากกว่า 2 ทางเลือก จะเรียกแบบจำลองว่า Multinomial Logit Model ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามเป็นการกระจายรายได้ โดยแยกเป็นกลุ่มที่จนสุดถึงกลุ่มที่รวยที่สุด 20% หรือเรียกว่า Quintile distribution และตัวแปรอิสระคือการเป็นหรือไม่เป็นหนี้ และลักษณะของบุคคลหรือครอบครัวที่สนใจศึกษา ดังนั้น ข้อมูลของตัวแปรตามจึงมีลักษณะมีหลายทางเลือก จึงต้องใช้แบบจำลอง

³รูปแบบการกระจายตัวแบบ Gumbel Type I distribution คือ การกระจายตัวของข้อมูลที่จะให้ค่าสูงสุด (หรือต่ำสุด) ของข้อมูลชุดนั้นๆ ตัวอย่างเช่น การกระจายตัวของค่าสูงสุดของการวัดระดับน้ำในแม่น้ำตลอดทั้งปีเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม เป็นต้น ซึ่งจะแตกต่างจากการกระจายตัวแบบปกติ (Normal Distribution) ที่กระจุกตัวอยู่ตรงกลางและมีจุดสูงสุดจุดๆเดียว

Multinomial Logit Model ดังนั้น การประมาณการค่าสัมประสิทธิ์ของความสัมพันธ์ตามสมการ 4.1 จึงต้องอยู่ภายใต้สมมติฐานหลักได้แก่ (1) ค่าความคลาดเคลื่อน (error) เป็นอิสระต่อกัน และ (2) ไม่มีปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงหลายตัวแปรระหว่างตัวแปรอิสระ หรือ multicollinearity

ทั้งนี้ การประมาณค่าพารามิเตอร์สำหรับแบบจำลองโลจิตมีอยู่หลายวิธี แต่วิธีทางสถิติที่ใช้กันแพร่หลาย คือ Maximum Likelihood เนื่องจากเป็นวิธีที่สะดวก ทำได้ง่ายและแพร่หลายที่สุด ดังนั้น ถ้าจำนวนประชากรทั้งหมดมีจำนวน N คน และในบรรดาประชากรคนที่ n ตัดสินใจเลือกทางเลือกใด ๆ จะทำให้ความน่าจะเป็นของประชากรทั้งหมดที่เลือกทางเลือก i มีค่าดังสมการที่ 4.6 ซึ่งสมการนี้ถูกเรียกว่าฟังก์ชันความเป็นไปได้ (Likelihood Function)

$$L = \prod_{n=1}^N \prod_{i \in C_n} P_n(i)^{y_{in}} \quad (4.6)$$

โดยที่ $\prod$ คือผลคูณอันดับ (Product Operation)

L คือฟังก์ชันความเป็นไปได้

$P_n(i)$ คือความน่าจะเป็นที่บุคคล n จะเลือกทางเลือก i

y_{in} คือ 1 เมื่อบุคคลที่ n เลือกทางเลือก i นอกนั้นให้ค่าเท่ากับ 0

C_n คือเซตของทางเลือกทั้งหมดที่เป็นไปได้ที่บุคคลที่ n ได้พิจารณา

หากแทนค่าสมการ 4.1 และ 4.5 ในสมการที่ 4.6 และประมาณค่าฟังก์ชันที่ 4.6 ที่มีความเป็นไปได้สูงสุด จะทำให้ได้ค่าสัมประสิทธิ์ β_{in} ทั้งนี้ ค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวจากแบบจำลอง Logit model จะแปลค่าเข้าใจได้ยาก จึงต้องทำการแปลงค่าเป็น Odds ratio (OR) หรืออัตราการเปลี่ยนแปลงของความน่าจะเป็นหรือโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ที่สนใจ เมื่อตัวแปรอิสระเปลี่ยนไปหนึ่งหน่วย ดังสมการต่อไปนี้

$$OR = \frac{e^{\alpha+\beta}}{e^{\alpha}} = e^{\beta} \quad (4.7)$$

การแปลผลด้วยค่า Odds ratio ได้ดังต่อไปนี้

ค่า Odds ratio > 1 แสดงว่า เมื่อค่า x เพิ่มขึ้น 1 หน่วย ค่า Odds จะบอกโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ขึ้น ... เท่า เช่น หากค่า Odds เท่ากับ 1.06 หมายความว่า หากความเป็นไปได้อย่างครบถ้วนหนึ่งในการเป็นหนึ่งเพิ่มขึ้น 1% โอกาสที่ครอบครัวดังกล่าวจะถูกจัดอยู่ในระดับรายได้ยากจนมากขึ้น 6% เป็นต้น

ค่า Odds ratio < 1 แสดงว่า เมื่อค่า x เพิ่มขึ้น 1 หน่วย ค่า Odds จะบอกถึงโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ลดลง ... เท่า เช่น หากค่า Odds เท่ากับ 0.10 หมายความว่า หากความเป็นไปได้อย่างครบถ้วนหนึ่งในการเป็นหนึ่งเพิ่มขึ้น 1% โอกาสที่ครอบครัวดังกล่าวจะถูกจัดอยู่ในระดับรายได้ยากจนลดลง 0.10 เท่า หรือ 90 % [มาจาก $(0.10-1)*100$] เป็นต้น

สำหรับการทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์และระดับความสอดคล้อง (Goodness of Fit) จะทำการทดสอบโดยใช้ (1) T-test เพื่อทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์โดยสมมติฐานหลัก (Null Hypothesis) ว่า $H_0 : \beta_{ik}$ โดยจะปฏิเสธสมมติฐานหลักเมื่อตัวแปรนั้นมีอิทธิพลต่อแบบจำลองที่ระดับความเชื่อมั่น $t = 1.96$ และ (2) การทดสอบระดับของความสอดคล้อง (Goodness of Fit) เพื่อใช้ในการทดสอบความสามารถของแบบจำลองในการอธิบายการกระจายรายได้ของครัวเรือนได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งจะวัดเป็นค่าดัชนีความสอดคล้อง (Likelihood Ratio Index: ρ^2) ดังสมการ

$$\rho^2 = 1 - \frac{LL(\beta_{ik})}{LL(0)} \quad (4.8)$$

เมื่อ $LL(\beta_{ik})$ คือสมการ Log-Likelihood เมื่อค่าสัมประสิทธิ์ทั้งหมดเป็นศูนย์
 $LL(0)$ คือสมการ Log-Likelihood จากค่าสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้

ดัชนีนี้มีค่าอยู่ระหว่าง 0 กับ 1 ความหมายก็คือ ρ^2 มีค่าเท่ากับ 1 แสดงว่าแบบจำลองสามารถแทนพฤติกรรมจริงได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ตามที่สำรวจได้จริง และค่า ρ^2 นี้ยอมรับได้มากกว่า 0.20 ขึ้นไป

จากสมการ 4.1 ผู้วิจัยจะทำการสร้างแบบจำลองจุลภาค 2 สมการ โดยสมการที่ 1 จะใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบของตัวแปรต่างๆ ที่มีผลต่อสภาวะการหนี้ครัวเรือน โดยใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติก (Binary Logit Model) เนื่องจากตัวแปรตามเป็นตัวแปรหุ่นที่มีค่าเป็น 0 (ไม่เป็นหนี้) และเป็น 1 (เป็นหนี้) สำหรับสมการที่ 2 จะใช้ในการวิเคราะห์บทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อสถานะโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศ ไทย โดยใช้แบบจำลองถดถอยพหุคูณ (Multinomial Logit model) เนื่องจากตัวแปรตามเป็นตัวแปรหุ่นที่มีหลายค่า เรียงตามการจัดกลุ่มรายได้ของครัวเรือนแบ่งออกเป็น 5 ชั้น (Quintile) โดยสมการของแบบจำลองที่ 1 และที่ 2 มีดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned} DUMDEBT = & \beta_1 * SEXHH + \beta_2 * AGEHH + \beta_3 * MARRIED + \beta_4 * WMEM + \beta_5 * BLOW + \beta_6 * OLDER + \beta_7 * P \\ & RI + \beta_8 * SEC + \beta_9 * CENTRAL + \beta_{10} * NORTH + \beta_{11} * NEAST + \beta_{12} * SOUTH + \beta_{13} * RURAL + \beta_{14} * EDUGO \\ & V + \beta_{15} * PROGOV + \beta_{16} * VFUND + \beta_{17} * QUIN1 + \beta_{18} * QUIN2 + \beta_{19} * QUIN4 + \beta_{20} * QUIN5 \end{aligned} \quad (4.9)$$

$$\begin{aligned} HHQUINT = & \alpha_1 * SEXHH + \alpha_2 * AGEHH + \alpha_3 * MARRIED + \alpha_4 * WMEM + \alpha_5 * BLOW + \alpha_6 * OLDER + \alpha_7 * PRI \\ & + \alpha_8 * SEC + \alpha_9 * CENTRAL + \alpha_{10} * NORTH + \alpha_{11} * NEAST + \alpha_{12} * SOUTH + \alpha_{13} * RURAL + \alpha_{14} * DEDUC + \alpha_{15} \\ & * DCONSUM \end{aligned}$$

(4.10)

จากสมการที่ 4.9 และ 4.10 ตัวแปรตามจะมีลักษณะเป็นตัวแปรหุ่น (Binary variable) ซึ่งจะมีค่า 0 หรือ 1 ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกหรือแบบจำลองถดถอยพหุคูณ ขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวแปรตาม

สมการที่ 4.9 ตัวแปรตาม (Dependent variable) คือ DUMDEBT แสดงโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ซึ่งมี 2 ค่า โดยให้ $DUMDEBT = 1$ (หากครัวเรือนเป็นหนี้) และ $DUMDEBT = 0$ (หากครัวเรือนไม่ได้เป็นหนี้) ขณะที่สมการที่ 4.10 ตัวแปรตาม (Dependent variable) คือ HHQUINT แสดงโอกาสที่ครัวเรือนจะมีรายได้ที่จัดอยู่ในกลุ่ม quintile ที่ 1 2 4 หรือ 5 เมื่อเทียบกับ quintile ที่ 3 ทั้งนี้ การเทียบทุกๆ quintile กับ quintile ที่ 3 หรือกลุ่มอ้างอิง (Reference group) เพื่อที่จะสามารถบ่งบอกถึงพฤติกรรมของตัวแปรต่างๆ ของ quintile ที่ 1 และ 2 เมื่อเทียบกับ quintile ที่สูงกว่า และพฤติกรรมของตัวแปรต่างๆ ของ quintile ที่ 4 และ 5 เมื่อเทียบกับ quintile ที่ต่ำกว่า

สำหรับตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ของทั้ง 2 สมการ จะแยกออกเป็นหมวดหลักๆ ดังนี้ (1) ตัวแปรด้านภาวะสังคมของครัวเรือน เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานะภาพการสมรสของหัวหน้าครัวเรือน เป็นต้น (2) ตัวแปรด้านภูมิศาสตร์ เช่น ภาคและพื้นที่ตั้งของครัวเรือน เป็นต้น (3) ตัวแปรด้านนโยบายของภาครัฐ (ใช้เฉพาะสมการที่ 1) เช่น ประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาของครัวเรือน ประวัติการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐของครัวเรือน และประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น (4) ตัวแปรการกระจายรายได้ครัวเรือน (ใช้เฉพาะในสมการที่ 1) ได้แก่ quintile ที่ 1 2 4 และ 5 เทียบกับ quintile ที่ 3 และ (5) ตัวแปรด้านวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมและลักษณะของหนี้ (นอก/ในระบบ) (ใช้เฉพาะในสมการที่ 2) เช่น เพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อการลงทุน หรือเพื่อการเกษตร เป็นต้น โดยตัวแปรตาม (Independent variables) มีรายละเอียด ดังนี้

(1) ตัวแปรด้านภาวะสังคมของครัวเรือน

SEXHH แทนเพศของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $SEXHH = 1$ (เพศชาย) และ $SEXHH = 0$ (เพศหญิง)

AGEHH แทนอายุหัวหน้าครัวเรือน (ปี) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable)

MARRIED แทนสถานะการสมรสของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $MARRIED = 1$ (สถานะสมรส) และ $MARRIED = 0$ (สถานะอื่นๆ)

WMEM แทนจำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน (คน) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ

BLOW แทนจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี (คน) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ

OLDER แทนจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี (คน) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ

PRI แทนการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในระดับประถมศึกษาเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $PRI = 1$ (ระดับประถมศึกษา) และ $PRI = 0$ (ระดับมหาวิทยาลัย)

SEC แทนการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $SEC = 1$ (ระดับมัธยมศึกษา) และ $SEC = 0$ (ระดับมหาวิทยาลัย)

(2) ตัวแปรด้านภูมิศาสตร์

CENTRAL แทนถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนที่อยู่ในภาคกลาง เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $CENTRAL = 1$ (ถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนอยู่ในภาคกลาง) และ $SEC = 0$ (กรุงเทพฯ และปริมณฑล)

NORTH แทนถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนที่อยู่ในภาคเหนือ เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $NORTH = 1$ (ถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนอยู่ในภาคเหนือ) และ $NORTH = 0$ (กรุงเทพฯ และปริมณฑล)

NEAST แทนถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $NEAST = 1$ (ถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) และ $NEAST = 0$ (กรุงเทพฯ และปริมณฑล)

SOUTH แทนถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนที่อยู่ในภาคใต้ เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $SOUTH = 1$ (ถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนอยู่ในภาคใต้) และ $SOUTH = 0$ (กรุงเทพฯ และปริมณฑล)

RURAL แทนลักษณะความเป็นเมืองและชนบทที่ครัวเรือนอาศัย เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $RURAL = 1$ (ครัวเรือนอาศัยอยู่ในเขตชนบท) และ $RURAL = 0$ (ครัวเรือนอาศัยอยู่ในเขตเมือง)

(3) ตัวแปรด้านนโยบายของภาครัฐ

EDUGOV แทนประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $EDUGOV = 1$ (ได้รับ) และ $EDUGOV = 0$ (ไม่ได้รับ)

PROGOV แทนประวัติการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐ เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $PROGOV = 1$ (ได้รับ) และ $PROGOV = 0$ (ไม่ได้รับ)

VFUND แทนประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้าน (VFUND) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $VFUND = 1$ (ได้รับ) และ $VFUND = 0$ (ไม่ได้รับ)

(4) ตัวแปรการกระจายรายได้ครัวเรือน

QUIN1 แทนครัวเรือนที่มีระดับรายได้อยู่ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 1 (หรือครัวเรือนที่จนที่สุด) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $QUIN1 = 1$ (รายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile 1) และ $QUIN1 = 0$ (รายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3)

QUIN2 แทนครัวเรือนที่มีระดับรายได้อยู่ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 2 เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $QUIN2 = 1$ (รายได้ของครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile 2) และ $QUIN2 = 0$ (รายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3)

QUIN4 แทนครัวเรือนที่มีระดับรายได้อยู่ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 4 เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $QUIN4 = 1$ (รายได้ของครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile 4) และ $QUIN4 = 0$ (รายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3)

QUIN5 แทนครัวเรือนที่มีระดับรายได้อยู่ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 5 (หรือครัวเรือนที่รวยที่สุด) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $QUIN5 = 1$ (รายได้ของครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile 5) และ $QUIN5 = 0$ (รายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3)

(5) ตัวแปรด้านวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมและลักษณะของหนี้ (นอกในระบบ)

DEDUC แทนวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อนำไปใช้ในการศึกษาเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $DEDUC = 1$ (กู้ยืมเพื่อการศึกษา) และ $DEDUC = 0$ (กู้ยืมเพื่อใช้ซื้อหรือเช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน)

DCONSUM แทนวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อนำไปใช้ในการบริโภคเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $DCONSUM = 1$ (กู้ยืมเพื่อการบริโภค) และ $DCONSUM = 0$ (กู้ยืมเพื่อใช้ซื้อหรือเช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน)

DBUSINES แทนวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อนำไปใช้ในการประกอบธุรกิจ เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $DBUSINES = 1$ (กู้ยืมเพื่อการประกอบธุรกิจ) และ $DBUSINES = 0$ (กู้ยืมเพื่อใช้ซื้อหรือเช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน)

DAGRI แทนวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อนำไปใช้ในการเกษตร เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $DAGRI = 1$ (กู้ยืมเพื่อการเกษตร) และ $DAGRI = 0$ (กู้ยืมเพื่อใช้ซื้อหรือเช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน)

DUMFOR แทนการกู้ยืมหนี้ในระบบ เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ $DUMFOR = 1$ (กู้ยืมนอกระบบ) และ $DUMFOR = 0$ (กู้ยืมในระบบ)

บทที่ 5

ฐานข้อมูลของแบบจำลอง

ในส่วนของการวิเคราะห์บทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อสถานะโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศ ไทยจะใช้แบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation Model) ในการอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรที่สำคัญต่าง ๆ ของภาคครัวเรือน รวมถึงตัวแปรเชิงนโยบายของรัฐบาลที่มีผลต่อสถานการณ์ของหนี้ครัวเรือน โดยในการจัดทำฐานข้อมูลที่แสดงโครงสร้างการกระจายรายได้ของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย สำหรับใช้ในการประเมินบทบาทและผลกระทบของหนี้ครัวเรือนและมาตรการภาครัฐที่สำคัญในแบบจำลองดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey: SES) ประจำปี 2556 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญ ด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เช่น รายได้ ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน โครงสร้างของสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะที่อยู่อาศัย การย้ายถิ่น และการส่งเงิน ตลอดจนการได้รับสวัสดิการ/ความช่วยเหลือจากรัฐ และการใช้บริการของภาครัฐ เป็นต้น

การสำรวจ SES ประจำปี 2556 ของสำนักงานสถิติแห่งชาตินี้ครอบคลุมครัวเรือนส่วนบุคคลในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งที่อยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล โดยยกเว้น ครัวเรือนทูต ผู้แทนต่างประเทศ และผู้อยู่อาศัยในประเทศไทยชั่วคราว โดยสำรวจนี้เป็นการสำรวจด้วยตัวอย่าง (Sample Survey Method) ซึ่งใช้แผนสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Two - Stage Sampling โดยกำหนดจังหวัดเป็นสตราตัม (Stratum) รวมทั้งสิ้น 77 สตราตัม และในแต่ละสตราตัม (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) ได้ทำการแบ่งเป็น 2 สตราตัมย่อยตามลักษณะการปกครอง คือ ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล และจากแต่ละสตราตัมย่อยหรือแต่ละเขตปกครองมีการเลือกเขตแ่งนับ (Enumeration Area: EA) เป็นตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง โดยการเลือกเขตแ่งนับเป็นอิสระต่อกัน โดยให้ความน่าจะเป็นในการเลือกเป็นสัดส่วนกับจำนวนครัวเรือนของเขตแ่งนับและได้ทำการเลือกครัวเรือนส่วนบุคคลเป็นตัวอย่างขั้นที่สองจากครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งสิ้นในบัญชีรายชื่อครัวเรือน ซึ่งได้จากการนับจดในแต่ละเขตแ่งนับตัวอย่าง แล้วจัดเรียงรายชื่อครัวเรือนส่วนบุคคลใหม่ตามขนาดของครัวเรือนและประเภทครัวเรือนเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งกำหนดตามอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้สูงสุดในครัวเรือนก่อนทำการเลือกครัวเรือนตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบ โดยในเขตเทศบาลจะเลือก 15 ครัวเรือนตัวอย่างต่อ 1 เขตแ่งนับ ขณะที่นอกเขตเทศบาลจะเลือก 10 ครัวเรือนตัวอย่างต่อ 1 เขตแ่งนับ ทำให้ทั่วประเทศมีจำนวนครัวเรือนตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 52,000 ครัวเรือน และใช้วิธีการทางสถิติในการประมาณค่าจำนวนครัวเรือนทั่วทั้งประเทศ จำนวน 20,167,519 ครัวเรือน

ทั้งนี้ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมประกอบด้วย 1) แบบสำรวจสมาชิกและการใช้จ่ายของครัวเรือน ซึ่งมีรายการข้อมูลเกี่ยวกับ 1.1) สมาชิกของครัวเรือน 1.2) ลักษณะที่อยู่อาศัย 1.3) ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการ และ 1.4) ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ และ 2) แบบสำรวจรายได้ของครัวเรือน ซึ่งมีรายการข้อมูล

เกี่ยวกับ 2.1) รายได้จากการทำงานโดยได้รับค่าจ้างและเงินเดือน 2.2) รายได้จากการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม หรือวิชาชีพที่ไม่ใช่การเกษตร 2.3) รายได้จากการประกอบการเกษตร 2.4) รายได้จากแหล่งอื่นๆที่ไม่ใช่จากการทำงาน 2.5) ทรัพย์สินและหนี้สินของครัวเรือน และ 2.6) การย้ายถิ่นและการส่งเงิน

5.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ฐานข้อมูลเศรษฐกิจสังคมจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556 แสดงข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครัวเรือน จำนวน 20,167,519 ครัวเรือน ดังนี้

(1) สำหรับลักษณะทั่วไปของครัวเรือน พบว่า อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนอยู่ที่ 53 ปี ขณะที่มีการใช้งานแรงงานในครัวเรือนหรือผู้มีรายได้เฉลี่ย จำนวน 1.77 คน และครัวเรือนโดยเฉลี่ยประกอบด้วยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เฉลี่ยจำนวน 1 คน และมีผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี เฉลี่ยจำนวน 1 คน (ตารางที่ 2)

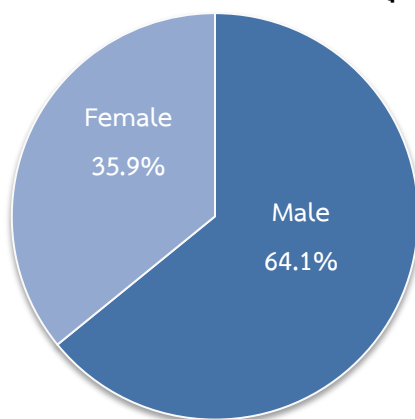
ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน

	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
อายุหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	10	99	53	15.10
จำนวนผู้ใช้งานแรงงานในครัวเรือน (คน)	0	12	1.77	1.06
จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี (คน)	0	11	0.59	0.85
จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี (คน)	0	5	0.53	0.74

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

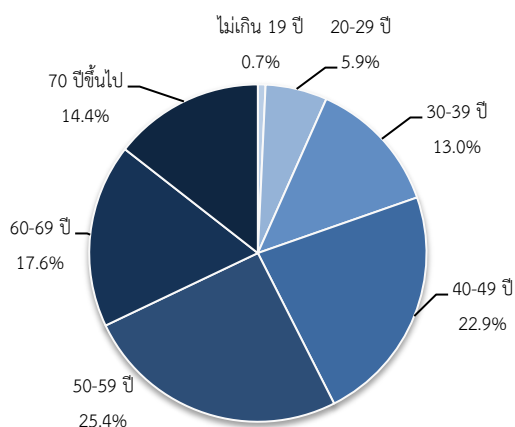
(2) เมื่อพิจารณาเพศของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย โดยมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 64.1 (ภาพที่ 15) และหากพิจารณาในรายละเอียดเกี่ยวกับอายุของหัวหน้าครัวเรือน จะพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีหัวหน้าครัวเรือนในช่วงอายุตั้งแต่ 40 ปี จนถึง 69 ปี ทั้งนี้ มีครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุมากกว่า 60 ปีถึงร้อยละ 32 แสดงให้เห็นถึงปัญหาสังคมผู้สูงอายุที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ (ภาพที่ 16)

ภาพที่ 15 เพศของหัวหน้าครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

ภาพที่ 16 อายุของกลุ่มตัวอย่าง

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(3) ในด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อปีอยู่ที่ 305,061 บาท ขณะที่รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีอยู่ที่ 228,737 บาท มีหนี้คงค้างเฉลี่ย 163,087 บาท ซึ่งหากเปรียบเทียบเป็นสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนมีหนี้เฉลี่ยเป็นสัดส่วนร้อยละ 46.6 ของรายได้ ทั้งนี้ มีครัวเรือนที่มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้สูงถึงร้อยละ 363 (ตารางที่ 3)

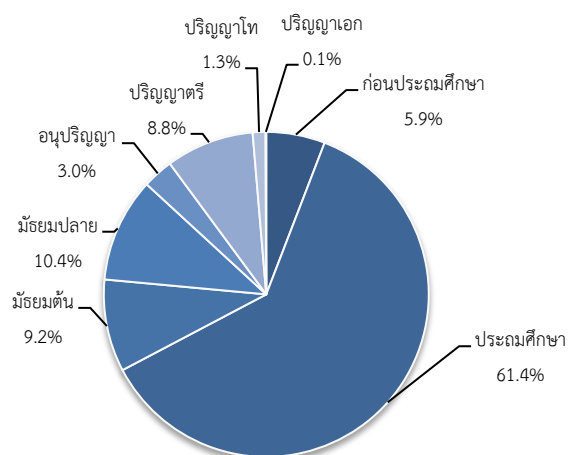
ตารางที่ 3 ลักษณะหนี้และรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง

	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี (บาท)	0	106,000,000	305,061	592,636
รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี (บาท)	12,216	4,783,212	228,737	207,494
หนี้ครัวเรือนคงค้าง ณ เวลาสำรวจ (บาท)	0	91,000,000	163,087	569,202
สัดส่วนหนี้ต่อรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี (เท่า)	0	363%	46.6%	3.17

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(4) หากพิจารณาถึงการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 61.4 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (ภาพที่ 17)

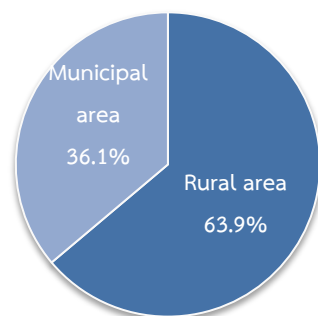
ภาพที่ 17 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

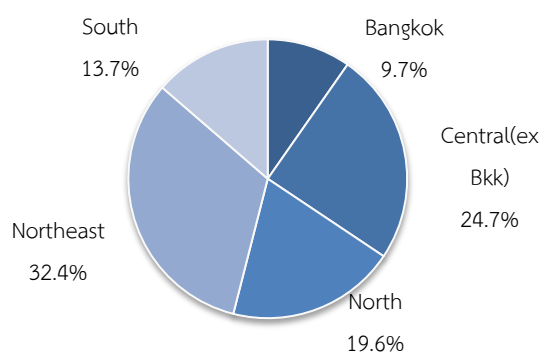
(5) เมื่อพิจารณาจากถิ่นที่อยู่ พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในสังคมชนบท (ภาพที่ 18) โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 63.9 ขณะที่จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองมีสัดส่วนร้อยละ 36.1 และเมื่อแบ่งถิ่นที่อยู่ตามภูมิภาค พบว่า ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 32 รองลงมาได้แก่ ภาคกลาง (ยกเว้น กรุงเทพมหานคร) ที่มีสัดส่วนร้อยละ 24.7 (ภาพที่ 19)

ภาพที่ 18 ถิ่นที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง (เขตเทศบาล/นอกเขตเทศบาล)

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

ภาพที่ 19 ถิ่นที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง (ภูมิภาค)

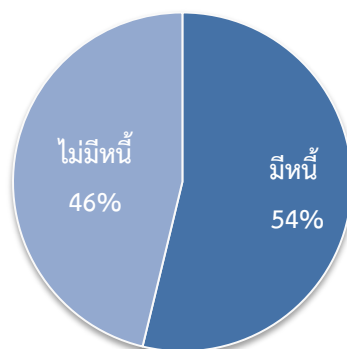

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

5.2 ข้อมูลเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือน

(1) ในการพิจารณาข้อมูลจาก 20,167,519 ครัวเรือน พบว่า เป็นครัวเรือนที่มีหนี้ 10,846,286 ครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54 ของครัวเรือนทั้งหมด และเป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ 9,321,233 ครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 46 ของครัวเรือนทั้งหมด (ภาพที่ 20) โดยครัวเรือนที่มีหนี้มียอดหนี้เฉลี่ย 163,087 บาท

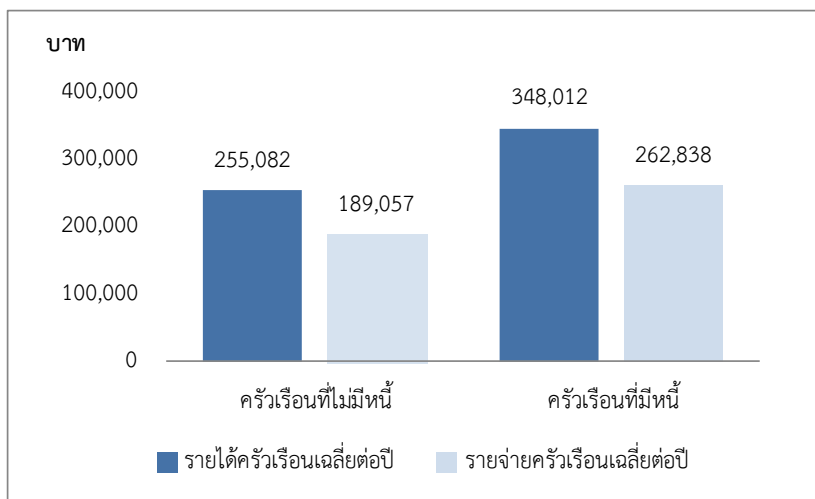
ภาพที่ 20 สัดส่วนการเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(2) เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของรายได้และรายจ่ายกับการก่อหนี้ พบว่า ครวเรือนที่มีหนี้โดยเฉลี่ยจะมีรายได้ ค่าใช้จ่าย และรายได้สุทธิสูงกว่าครวเรือนที่ไม่มีหนี้ โดยครวเรือนที่ไม่มีหนี้มีรายได้ต่อปีเฉลี่ยอยู่ที่ 255,082 บาท และมีรายจ่ายต่อปีเฉลี่ยอยู่ที่ 189,057 บาท คิดเป็นรายได้สุทธิเฉลี่ย 66,025 บาท ขณะที่ครวเรือนที่มีหนี้มีรายได้ต่อปีเฉลี่ยอยู่ที่ 348,012 บาท และมีรายจ่ายต่อปีเฉลี่ยอยู่ที่ 262,837 บาท คิดเป็นรายได้สุทธิ 85,174 บาท อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบเป็นสัดส่วนรายได้ต่อรายจ่ายจะมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน โดยครวเรือนที่ไม่มีหนี้มีสัดส่วนรายได้ต่อรายจ่ายอยู่ที่ 1.35 เท่า ขณะที่ครวเรือนที่มีหนี้มีสัดส่วนรายได้ต่อรายจ่ายอยู่ที่ 1.32 เท่า (ภาพที่ 21)

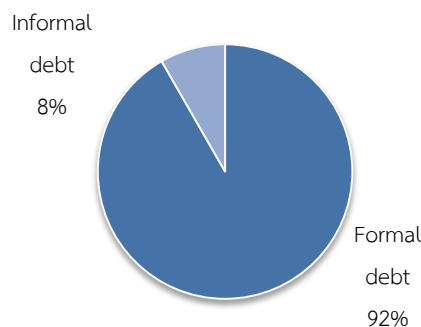
ภาพที่ 21 รายได้และรายจ่ายของครวเรือน จำแนกตามการเป็นหนี้

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(3) สำหรับครวเรือนที่มีการก่อหนี้ พบว่า ครวเรือนส่วนใหญ่ใช้แหล่งเงินกู้ในระบบ โดยจากจำนวนครวเรือนทั้งหมด 10.8 ล้านครวเรือน มีครวเรือนที่มีหนี้ในระบบเพียง 897,514 ครวเรือน หรือร้อยละ 8.3 ของครวเรือนทั้งหมด (ภาพที่ 22)

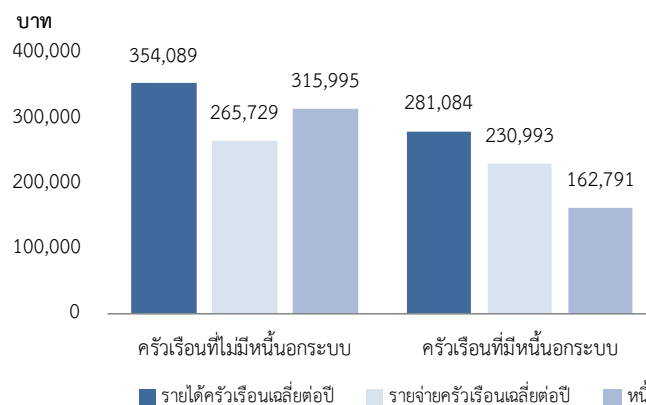
ภาพที่ 22 สัดส่วนของครวเรือนที่กู้เงินจากเจ้าหนี้ในระบบและเจ้าหนี้นอกระบบ

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(4) ครั้วเรือนที่ไม่มีหนึ่นอกกระบบ (มีหนึ่นในระบบอย่างเดียว) จะมีทั้งรายได้ รายจ่าย และยอดหนึ่นสูงกว่าครั้วเรือนที่มีหนึ่นอกกระบบ (อาจมีทั้งหนึ่นในและนอกกระบบ หรือมีเพียงหนึ่นอกกระบบอย่างเดียว) อีกทั้งครั้วเรือนที่ไม่มีหนึ่นอกกระบบยังมีสัดส่วนยอดหนึ่นต่อรายได้สูงกว่า โดยครั้วเรือนที่ไม่มีการก่อกั้นนอกกระบบมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 354,988 มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อปี 265,728 บาท และมียอดหนึ่นเฉลี่ย 315,994 บาท คิดเป็นรายได้สุทธิ 88,360 บาท สัดส่วนรายได้ต่อรายจ่าย 1.3 เท่า และสัดส่วนหนึ่นต่อรายได้ร้อยละ 89 ขณะที่ครั้วเรือนที่มีหนึ่นอกกระบบมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 281,083 มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อปี 230,993 บาท และมีหนึ่นเฉลี่ยต่อปี 162,791 บาท คิดเป็นรายได้สุทธิ 50,090 บาท สัดส่วนรายได้ต่อรายจ่าย 1.2 เท่า และสัดส่วนหนึ่นต่อรายได้ร้อยละ 58 (ภาพที่ 23)

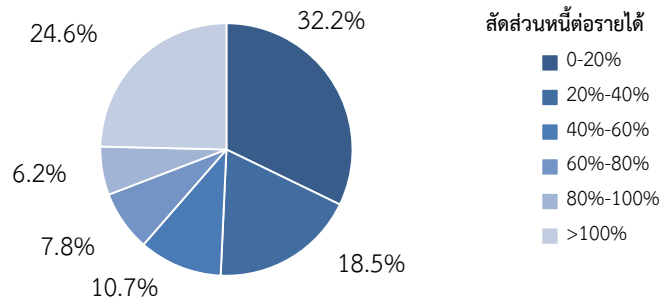
ภาพที่ 23 รายได้และรายจ่ายของครั้วเรือน จำแนกตามประเภทของหนึ่น

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครั้วเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(5) หากพิจารณาการก่อกั้นรวมตามสัดส่วนการก่อกั้นต่อรายได้ครั้วเรือนต่อปี พบว่า ครั้วเรือนส่วนใหญ่มีสัดส่วนหนึ่นต่อรายได้ตั้งแต่ร้อยละ 0-20 โดยมีจำนวน 3,478,603 ครั้วเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 32.2 ของจำนวนครั้วเรือนที่มีหนึ่นทั้งหมด รองลงมาคือครั้วเรือนที่มีสัดส่วนหนึ่นต่อรายได้มากกว่าร้อยละ 100 โดยมีจำนวน 2,661,433 ครั้วเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 24.6 ของจำนวนครั้วเรือนที่มีหนึ่น (ภาพที่ 24)

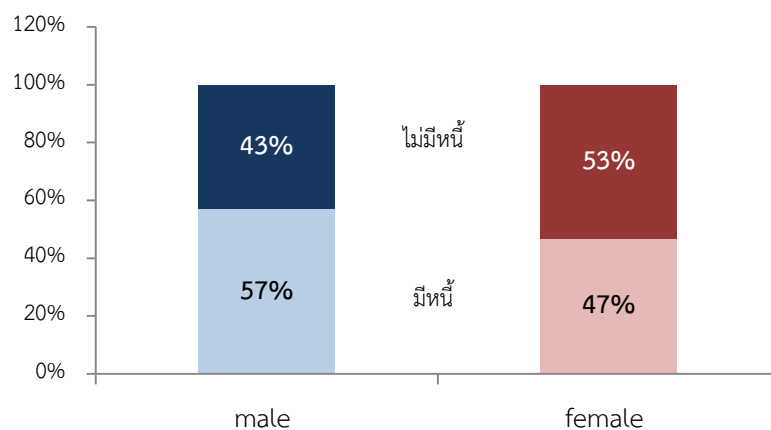
ภาพที่ 24 ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(6) หากพิจารณาการก่อหนี้กับเพศของหัวหน้าครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชาย จะมีโอกาสที่จะมีการก่อหนี้มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิง โดยครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายและมีหนี้ คิดเป็นร้อยละ 57 ของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายทั้งหมด ขณะที่ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงและมีหนี้คิดเป็นร้อยละ 47 ของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงทั้งหมด (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 เพศของหัวหน้าครัวเรือนและการมีหนี้

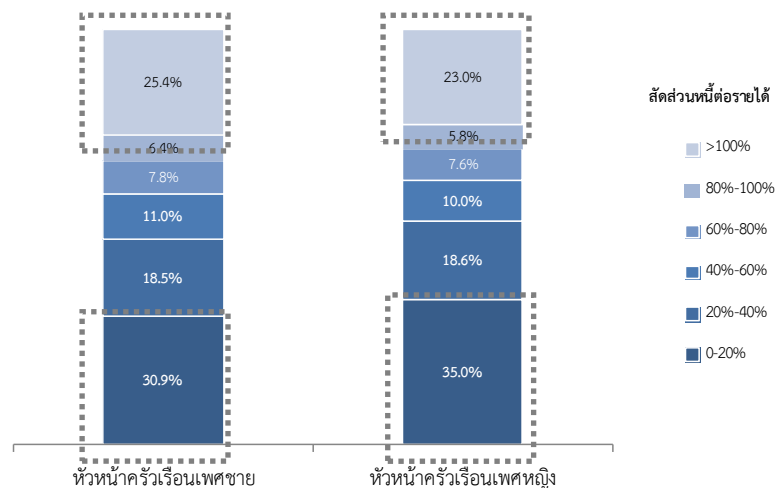

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(7) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาการกระจายของระดับหนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า การกระจายของระดับหนี้ต่อรายได้จะมีรูปแบบใกล้เคียงกัน แต่ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงจะมีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มที่มีหนี้ในระดับต่ำมากกว่า คือมีสัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้ต่อรายได้ไม่เกินร้อยละ 20 มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเพศชาย โดยครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชาย 2,291,525 ครัวเรือน หรือร้อยละ 30.9 ของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายทั้งหมด มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ตั้งแต่ร้อยละ 0-20 ขณะที่ ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิง 1,187,078 ครัวเรือน หรือร้อยละ 35.0 ของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงทั้งหมด มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ตั้งแต่ร้อยละ 0-20

สำหรับครัวเรือนที่มีระดับหนี้สูง คือ มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้มากกว่าร้อยละ 100 จะพบว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายจะมีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มนี้มากกว่า โดยครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชาย 1,881,214 ครัวเรือน หรือร้อยละ 25.4 ของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายทั้งหมด จะมีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้มากกว่าร้อยละ 100 ขณะที่ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงเพียง 780,219 ครัวเรือน หรือร้อยละ 23.0 ของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงทั้งหมด ที่มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้มากกว่าร้อยละ 100 (ภาพที่ 26)

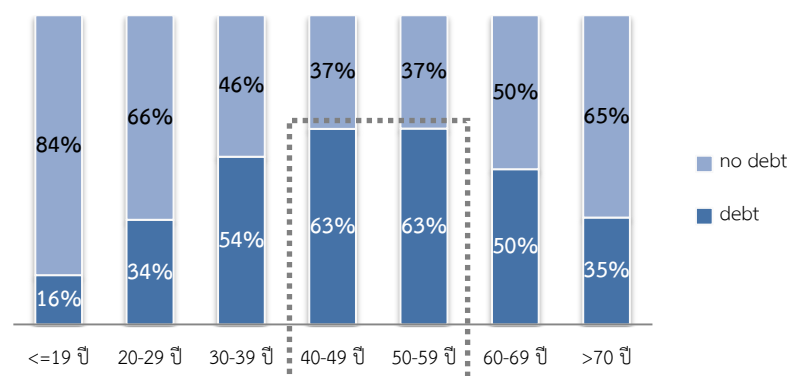
ภาพที่ 26 ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(8) หากพิจารณาการมีหนี้ตามระดับอายุของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนในช่วงอายุ 40-49 ปี และช่วงอายุ 50-59 ปี จะมีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีหนี้มากกว่าครัวเรือนในกลุ่มช่วงอายุอื่น ๆ โดยทั้งสองกลุ่มอายุมีครัวเรือนที่มีหนี้คิดเป็นร้อยละ 63 ของจำนวนครัวเรือนในช่วงอายุเดียวกัน ขณะที่ในช่วงอายุอื่น ๆ จะมีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีหนี้น้อยกว่า (ภาพที่ 27)

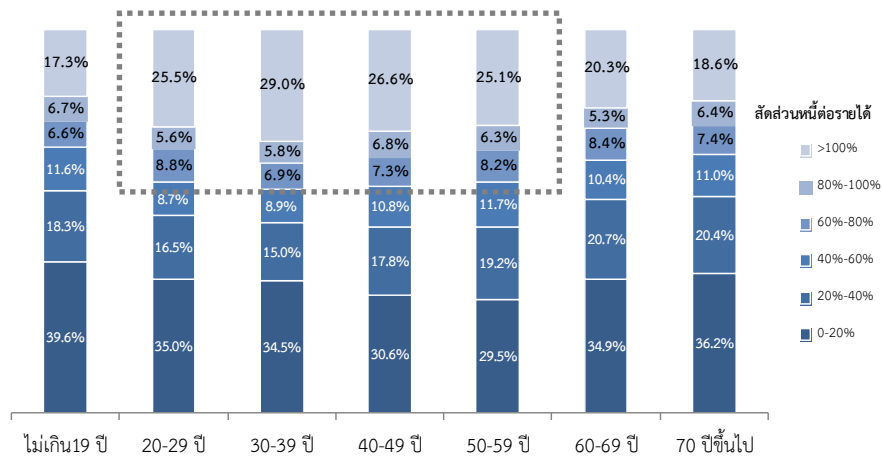
ภาพที่ 27 อายุของหัวหน้าครัวเรือนและการมีหนี้

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(9) หากพิจารณาสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ครัวเรือนตามอายุหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ในทุกกลุ่มอายุจะมีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีระดับหนี้ต่อรายได้ไม่เกินร้อยละ 20 เป็นสัดส่วนมากที่สุด อย่างไรก็ตาม กลุ่มวัยทำงาน ได้แก่ กลุ่มอายุ 20-29 กลุ่มอายุ 30-39 ปี กลุ่มอายุ 40-49 ปี และกลุ่มอายุ 50-59 ปี จะมีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีระดับหนี้ต่อรายได้สูง (มีหนี้ต่อรายได้มากกว่าร้อยละ 60) มากกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ (ภาพที่ 28)

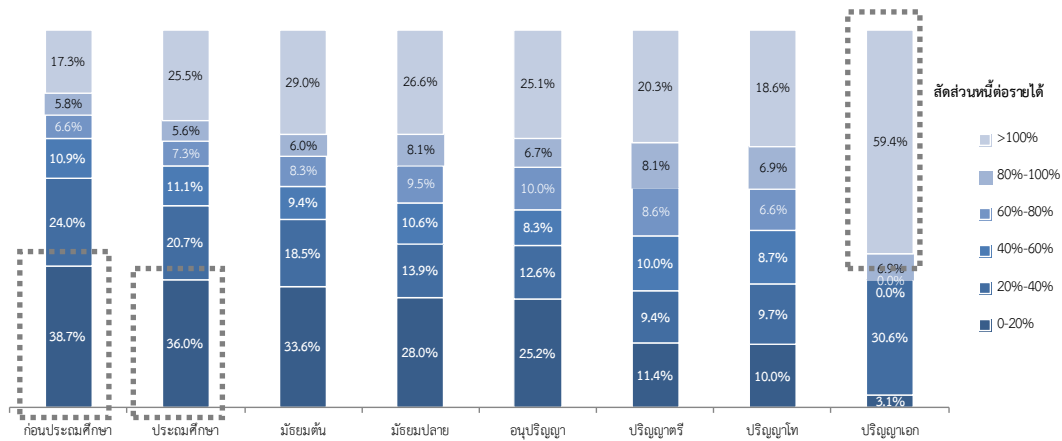
ภาพที่ 28 ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(10) หากพิจารณาตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับต่ำจะมีระดับหนี้ต่อรายได้ต่ำกว่าครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับที่สูงกว่า โดยครัวเรือนที่หัวหน้าครอบครัวมีการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษาจะอยู่ในกลุ่มที่มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ในช่วงร้อยละ 0-20 มากที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 38.7 และร้อยละ 36.0 ตามลำดับ ขณะที่ครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอกที่มีหนี้ส่วนใหญ่จะมีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้มากกว่าร้อยละ 100 ในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 59.4 (ภาพที่ 29) แสดงให้เห็นว่าสัดส่วนหนี้ต่อรายได้และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน จึงอาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่สูงขึ้นส่งผลให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงสินเชื่อได้ในสัดส่วนที่มากกว่า

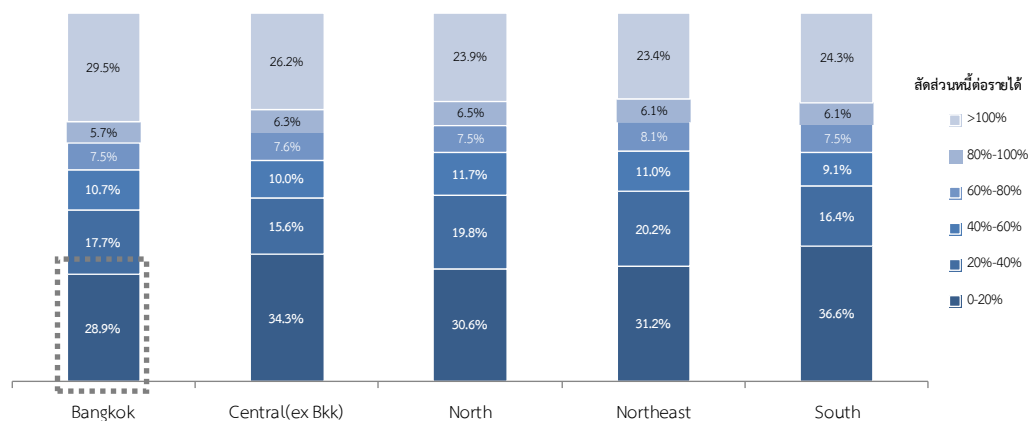
ภาพที่ 29 ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามระดับการศึกษา

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(11) หากพิจารณาตามภูมิภาคของครัวเรือนพบว่า ในแต่ละภูมิภาคมีลักษณะการกระจายตัวของสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ที่ใกล้เคียงกัน โดยครัวเรือนในกรุงเทพมหานครจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มที่มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้สูงสุด (มากกว่าร้อยละ 100) และในกลุ่มที่มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ต่ำที่สุด (ไม่เกินร้อยละ 20) มากกว่าครัวเรือนในภูมิภาคอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่า ในกรุงเทพมหานครมีความแตกต่างของการเข้าถึงสินเชื่อมากกว่าภูมิภาคอื่นๆ โดยจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มที่เข้าถึงสินเชื่อมากที่สุดและครัวเรือนที่เข้าถึงสินเชื่อน้อยที่สุด (ภาพที่ 30)

ภาพที่ 30 ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามภูมิภาค

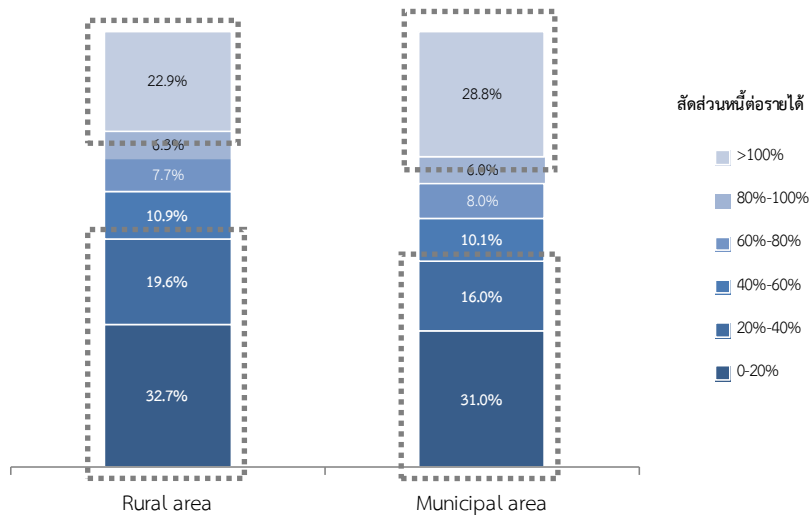

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(12) หากพิจารณาตามลักษณะความเป็นเมืองและชนบทพบว่า ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชนบทจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มที่ระดับหนี้ต่อรายได้ต่ำ (ไม่เกินร้อยละ 40) มากกว่าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง โดยครัวเรือนในเขตชนบทที่มีหนี้ต่อรายได้ไม่เกินร้อยละ 40 มีสัดส่วนร้อยละ 52.3 ขณะที่ครัวเรือนในเขต

เมืองที่มีหนี้ต่อรายได้ไม่เกินร้อยละ 40 มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 47 ในทางตรงกันข้าม ครั้วเรือนในเขตเมืองจะมีการกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มระดับหนี้สูงสุด (มากกว่าร้อยละ 100) มากกว่าครั้วเรือนในชนบทอย่างเห็นได้ชัด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 28.8 และร้อยละ 22.9 ตามลำดับ (ภาพที่ 31) จึงอาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ครั้วเรือนในเขตเมืองมีศักยภาพในการกู้ยืมเงินที่มียอดสินเชื่อสูงมากกว่าครั้วเรือนในเขตชนบท

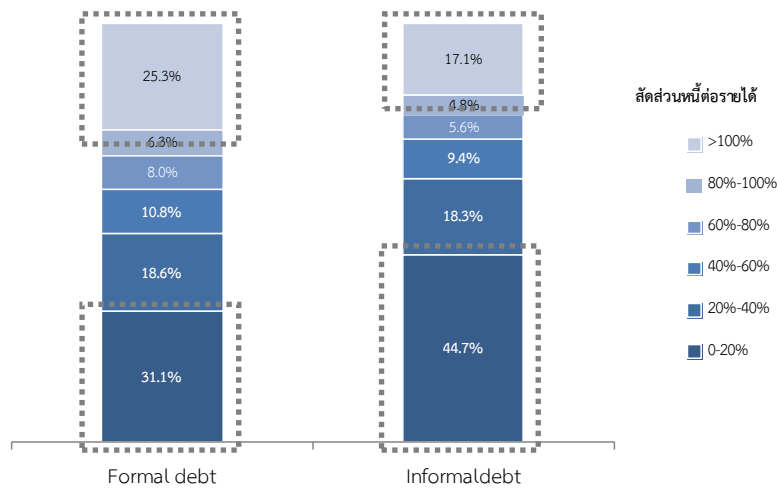
ภาพที่ 31 ระดับความเป็นหนี้ของครั้วเรือนไทย จำแนกตามความเป็นเมืองและชนบท

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครั้วเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(13) หากพิจารณาตามแหล่งสินเชื่อ (ในระบบ/นอกระบบ) พบว่า ครั้วเรือนที่มีหนี้ในระบบอย่างเดียวจะกระจุกอยู่ในกลุ่มที่มีหนี้ต่อรายได้สูงที่สุด (มากกว่าร้อยละ 100) มากกว่าครั้วเรือนที่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินกู้นอกระบบอย่างเห็นได้ชัด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 25.3 และ 17.1 ตามลำดับ ในทางกลับกัน ครั้วเรือนที่มีหนี้นอกระบบจะกระจุกอยู่ในกลุ่มที่มีระดับหนี้ต่ำ (ไม่เกินร้อยละ 20) มากกว่าครั้วเรือนที่ไม่มีหนี้นอกระบบอย่างเห็นได้ชัด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 44.7 และ ร้อยละ 31.1 (ภาพที่ 32) จึงอาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ครั้วเรือนที่พึ่งพาหนี้นอกระบบจะกู้ยืมในวงเงินเล็กๆ ขณะที่ครั้วเรือนที่พึ่งพาหนี้ในระบบจะมีการกู้ยืมในวงเงินขนาดใหญ่มากกว่า

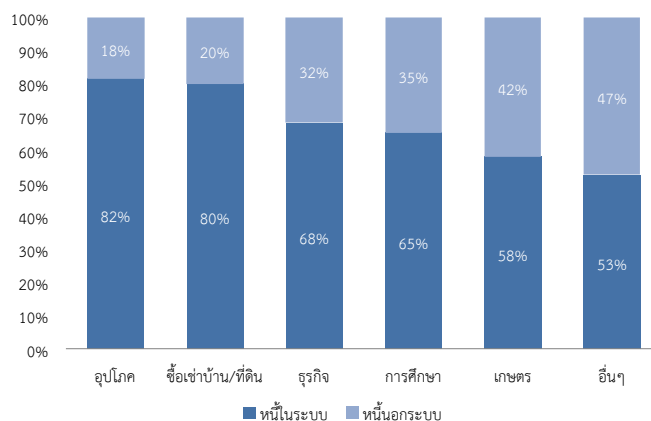
ภาพที่ 32 ระดับความเป็นหนี้ของครัวเรือนไทย จำแนกตามประเภทของหนี้

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(14) หากพิจารณาในด้านวัตถุประสงค์ของการก่อหนี้และแหล่งหนี้ พบว่า การกู้เพื่อซื้อบ้านหรือที่ดิน และการอุปโภค จะใช้แหล่งเงินกู้ในระบบมากกว่าสินเชื่อเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ โดยมีสัดส่วนหนี้ในระบบร้อยละ 80 และร้อยละ 82 ตามลำดับ ขณะที่สินเชื่อเพื่อการเกษตร สินเชื่อเพื่อการศึกษา สินเชื่อธุรกิจ และสินเชื่ออื่น ๆ มีสัดส่วนของการใช้แหล่งเงินกู้ในระบบมากขึ้น โดยมีสัดส่วนร้อยละ 42 ร้อยละ 35 ร้อยละ 32 และร้อยละ 47 ตามลำดับ (ภาพที่ 33) จึงอาจสรุปได้ว่าวัตถุประสงค์ของการก่อหนี้มีผลมากต่อการเข้าถึงสินเชื่อในระบบ

ภาพที่ 33 วัตถุประสงค์ของการก่อหนี้ จำแนกตามประเภทของหนี้

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

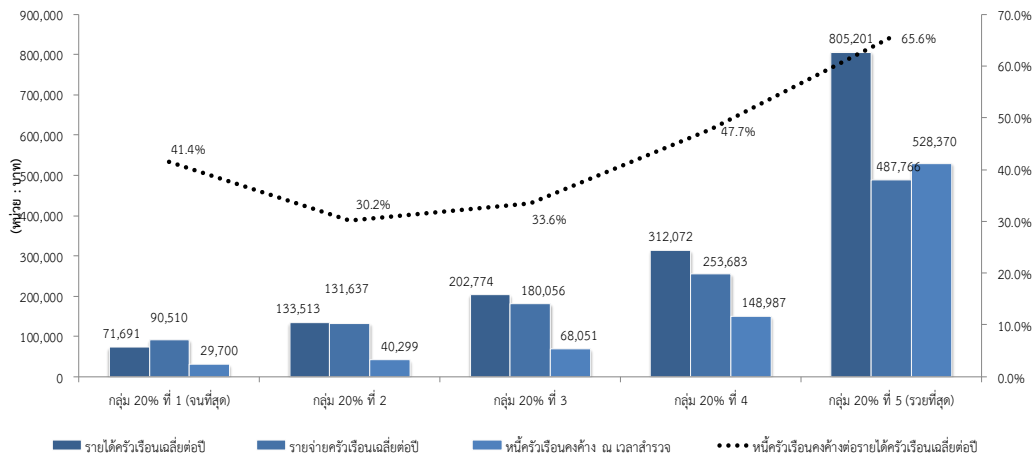
5.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้

(1) จากฐานข้อมูลเศรษฐกิจสังคมจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556 พบว่า รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 305,061 บาท โดยกลุ่มคนจนที่สุดมีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 71,691 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 23.5 ของรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี ขณะที่กลุ่มคนรวยที่สุดมีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 805,201 บาท หรือคิดเป็น 2.6 เท่าของรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี และคิดเป็น 11.2 เท่าของรายได้ครัวเรือนของกลุ่มคนจนที่สุด จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงปัญหาการกระจายรายได้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน (ภาพที่ 34)

(2) สำหรับรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 228,737 บาท โดยกลุ่มคนจนที่สุดมีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 90,510 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 39.6 ของรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี และกลุ่มคนจนที่สุดเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ซึ่งจะเป็นผลให้คนกลุ่มนี้ต้องกู้ยืมเพื่อการใช้จ่ายในการดำรงชีวิต จึงทำให้เกิดหนี้ครัวเรือนในกลุ่มคนจนที่สุด ขณะที่กลุ่มคนรวยที่สุดมีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 487,766 บาท หรือคิดเป็น 2.1 เท่าของรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี และคิดเป็น 5.4 เท่าของรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มคนจนที่สุด นอกจากนี้ กลุ่มคนตั้งแต่กลุ่มที่ 2 จนถึงกลุ่มที่ 5 มีรายได้มากกว่ารายจ่าย แต่มีหนี้ครัวเรือนคงค้างเฉลี่ย ณ เวลาสำรวจมากกว่ากลุ่มคนจนที่สุด จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่าคนทุกกลุ่มยกเว้นกลุ่มคนจนที่สุดสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้มากกว่ากลุ่มคนจนที่สุด (ภาพที่ 34)

(3) หนี้ครัวเรือนคงค้าง ณ เวลาสำรวจเฉลี่ยครัวเรือนละ 163,087 บาท โดยกลุ่มคนจนที่สุดมีหนี้ครัวเรือนคงค้าง ณ เวลาสำรวจ เฉลี่ยครัวเรือนละ 29,700 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 18.2 ของหนี้ครัวเรือนคงค้างเฉลี่ย ณ เวลาสำรวจ ขณะที่กลุ่มคนรวยที่สุดมีหนี้ครัวเรือนคงค้างเฉลี่ย ณ เวลาสำรวจ เฉลี่ยครัวเรือนละ 528,370 บาท หรือคิดเป็น 3.2 เท่าของหนี้ครัวเรือนคงค้างเฉลี่ย ณ เวลาสำรวจ และคิดเป็น 17.8 เท่าของหนี้ครัวเรือนคงค้างเฉลี่ย ณ เวลาสำรวจของกลุ่มคนจนที่สุด จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนรวยมีหนี้ครัวเรือนคงค้างเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มคนจน และเมื่อพิจารณาสัดส่วนหนี้ครัวเรือนคงค้างเฉลี่ยต่อรายได้เฉลี่ยพบว่า กลุ่มคนรวยที่สุดมีอัตราส่วนดังกล่าวมากที่สุดที่ร้อยละ 65.6 รองลงมา ได้แก่ กลุ่มที่สี่ และกลุ่มคนจนที่สุดที่มีหนี้ครัวเรือนคงค้างเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 47.7 และ 41.4 ของรายได้เฉลี่ย เป็นต้น (ภาพที่ 34)

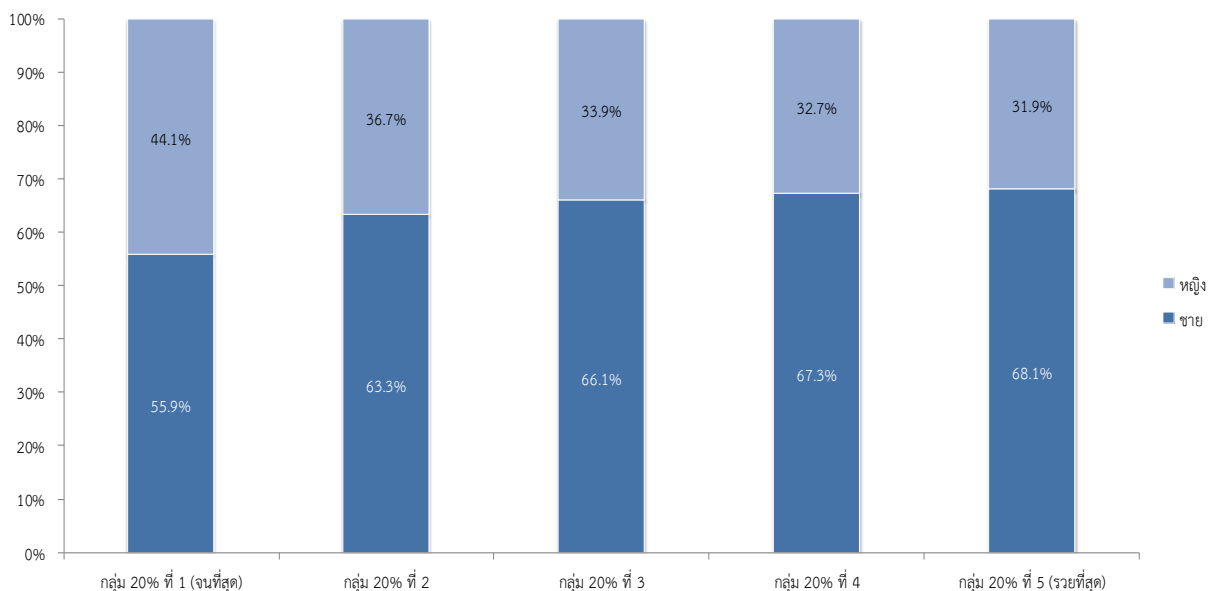
ภาพที่ 34 การกระจายรายได้ของครัวเรือนตามระดับรายได้เฉลี่ยต่อปี หนี้ครัวเรือนคงค้าง ณ เวลาสำรวจ และ รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(4) ครัวเรือนไทยมีทั้งสิ้น 20.2 ล้านครัวเรือน มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายจำนวน 12.9 ล้านครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 64.1 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด และหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงจำนวน 7.2 ล้านครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 35.9 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด โดยทุกกลุ่มมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง นอกจากนี้ กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจะมีสัดส่วนของหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายที่เพิ่มขึ้น สะท้อนจากกลุ่มคนจนที่สุดมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 55.9 ของจำนวนครัวเรือน ขณะที่กลุ่มคนรวยที่สุดมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายเพิ่มเป็นร้อยละ 68.1 ของจำนวนครัวเรือน (ภาพที่ 35)

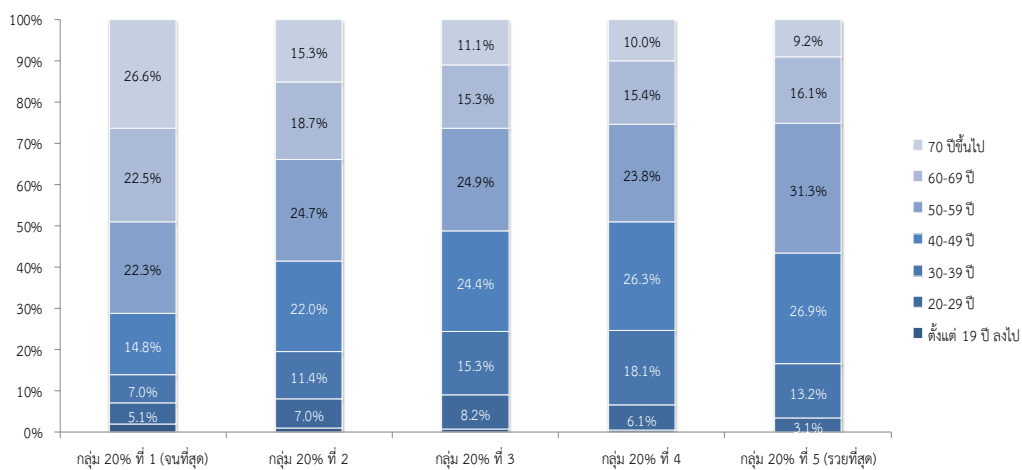
ภาพที่ 35 การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

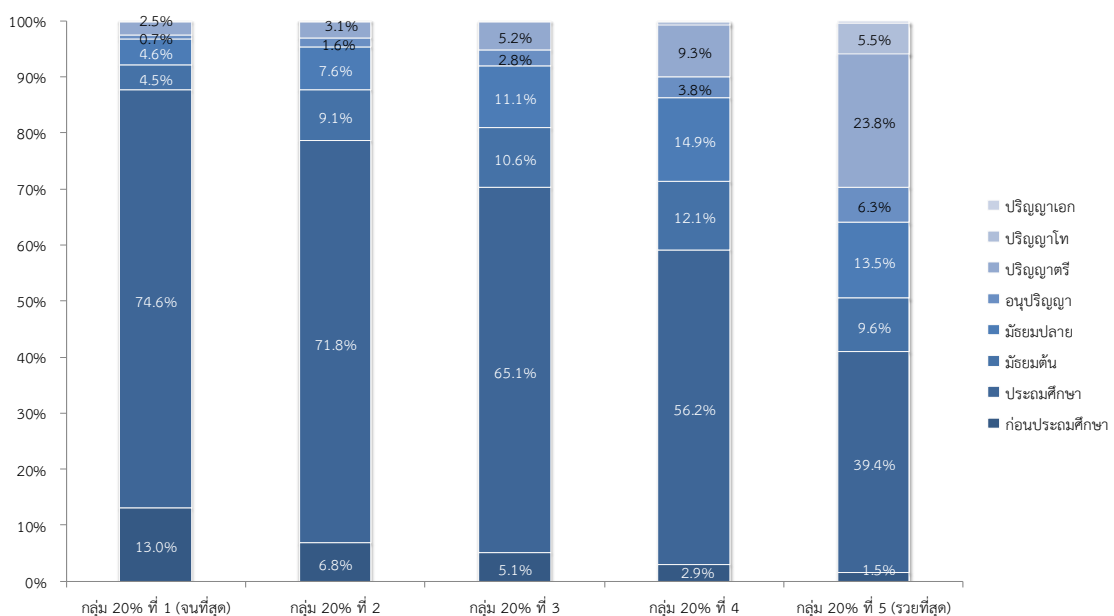
(5) หากพิจารณาอายุของหัวหน้าครัวเรือนและระดับการศึกษาของครัวเรือนไทยพบว่า กลุ่มคนจนที่สุดมีส่วนของหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากที่สุด และสัดส่วนของครัวเรือนที่มีการศึกษาน้อยกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 49.1 และ 87.6 ของจำนวนครัวเรือน ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มคนรวยที่สุดมีส่วนของหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุเกิน 60 ปี และสัดส่วนของครัวเรือนที่มีการศึกษาน้อยกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพียงร้อยละ 25.3 และ 40.9 ของจำนวนครัวเรือน ตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคนรวยมีภาระจากผู้สูงอายุที่น้อยกว่าคนจน และมีการศึกษาที่สูงกว่าคนจน (ภาพที่ 36 และภาพที่ 37)

ภาพที่ 36 การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มอายุของหัวหน้าครัวเรือน

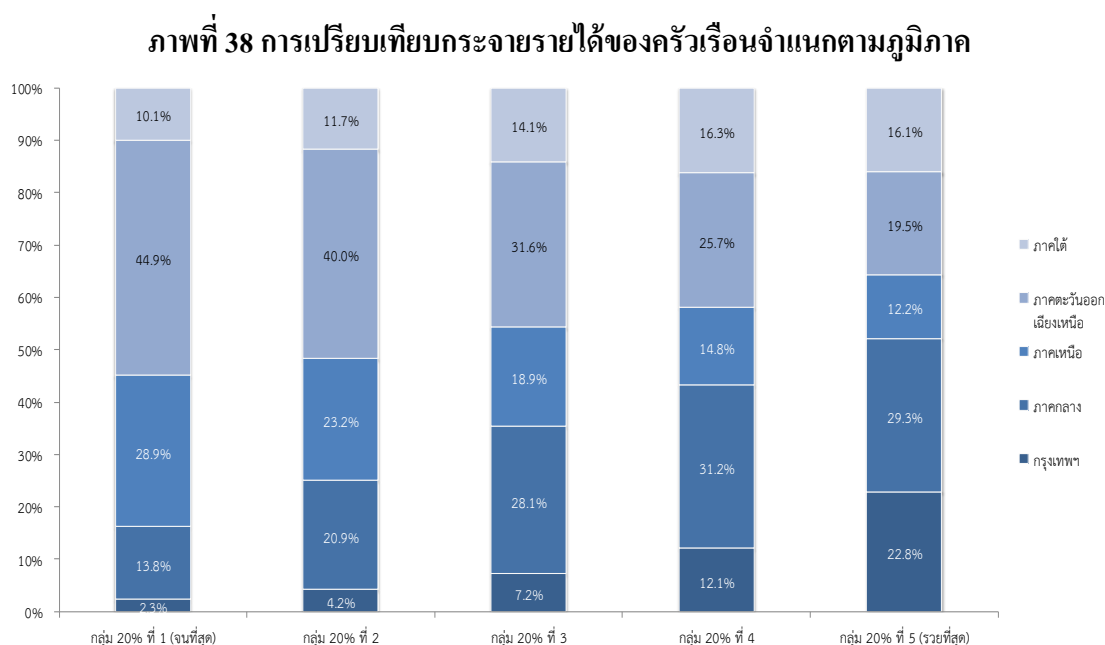
ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

ภาพที่ 37 การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามการศึกษา

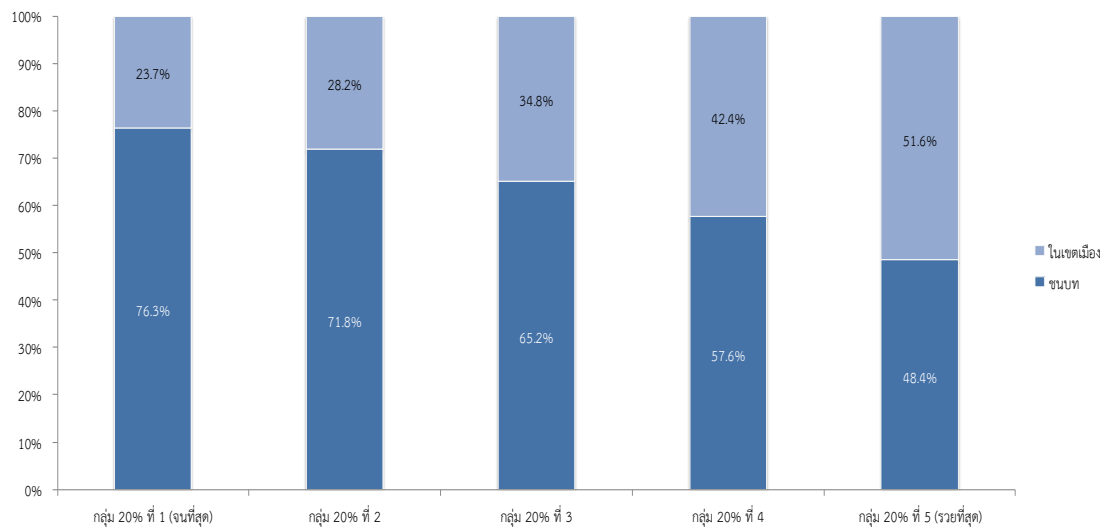
ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(6) หากพิจารณาภูมิภานาของครัวเรือนไทยพบว่า กลุ่มคนจนที่สุดมีภูมิภานาในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด และอยู่ในชนบทมากที่สุด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 73.8 และ 76.3 ของจำนวนครัวเรือน ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มคนรวยที่สุดมีภูมิภานาในภาคกลางและกรุงเทพฯ มากที่สุด และอยู่ในเขตเมือง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 52.1 และ 51.9 ของจำนวนครัวเรือน ตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คนรวยจะอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และภาคกลาง ซึ่งเป็นบริเวณที่ใกล้กับศูนย์กลางความเจริญของประเทศ และจะอาศัยอยู่ในเขตเมือง ขณะที่คนจนจะอาศัยอยู่ในภูมิภาค ซึ่งค่อนข้างจะห่างไกล และจะอาศัยในชนบท (ภาพที่ 38 และภาพที่ 39)

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

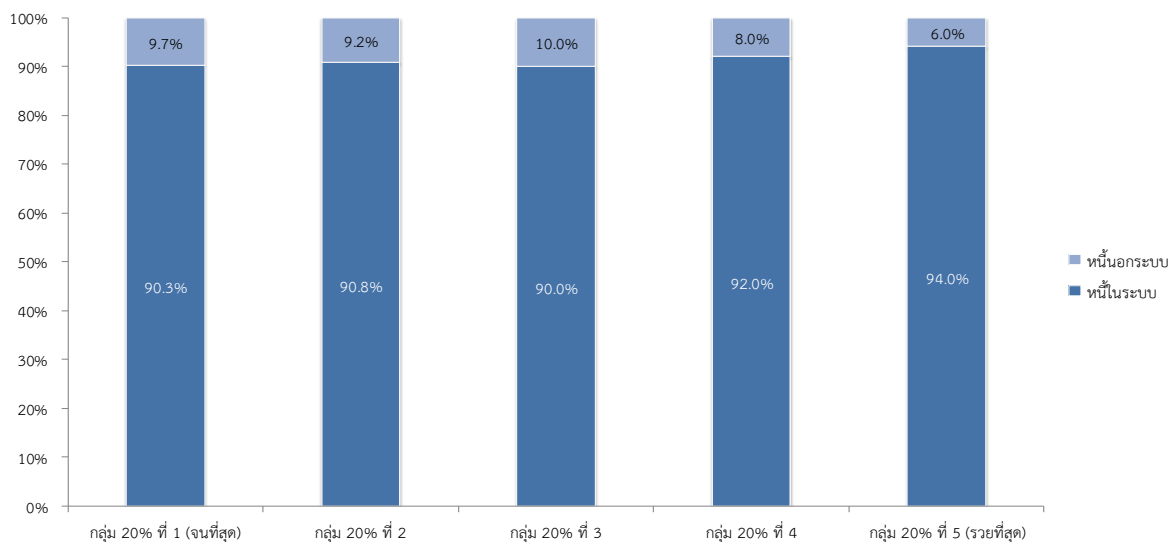
ภาพที่ 39 การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามชนบทและเขตเมือง

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

(7) อย่างไรก็ดี โครงสร้างของหนี้ครัวเรือนของประเทศไทยยังคงเป็นหนี้ในระบบ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 91.7 ของหนี้ครัวเรือนคงค้าง โดยกลุ่มคนรวยที่สุดเป็นหนี้ในระบบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.0 ของหนี้ครัวเรือนคงค้างของกลุ่มคนรวยที่สุด ขณะที่หนี้ในระบบเพียงร้อยละ 6.0 ของหนี้ครัวเรือนคงค้างของกลุ่มคนจนที่สุด ขณะที่กลุ่มคนจนที่สุดเป็นหนี้ในระบบคิดเป็นร้อยละ 90.3 ของหนี้ครัวเรือนคงค้างของกลุ่มคนจนที่สุด และมีหนี้ในระบบเพียงร้อยละ 9.7 ของหนี้ครัวเรือนคงค้างของกลุ่มคนจนที่สุด จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนว่ากลุ่มคนจนสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินในระบบได้น้อยกว่าคนรวย ดังนั้น คนจนจึงต้องพึ่งพาบริการทางการเงินนอกระบบ ซึ่งจะมีต้นทุนทางการเงินที่สูงกว่าในระบบ (ภาพที่ 40)

ภาพที่ 40 การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามหนี้ในระบบและนอกระบบ

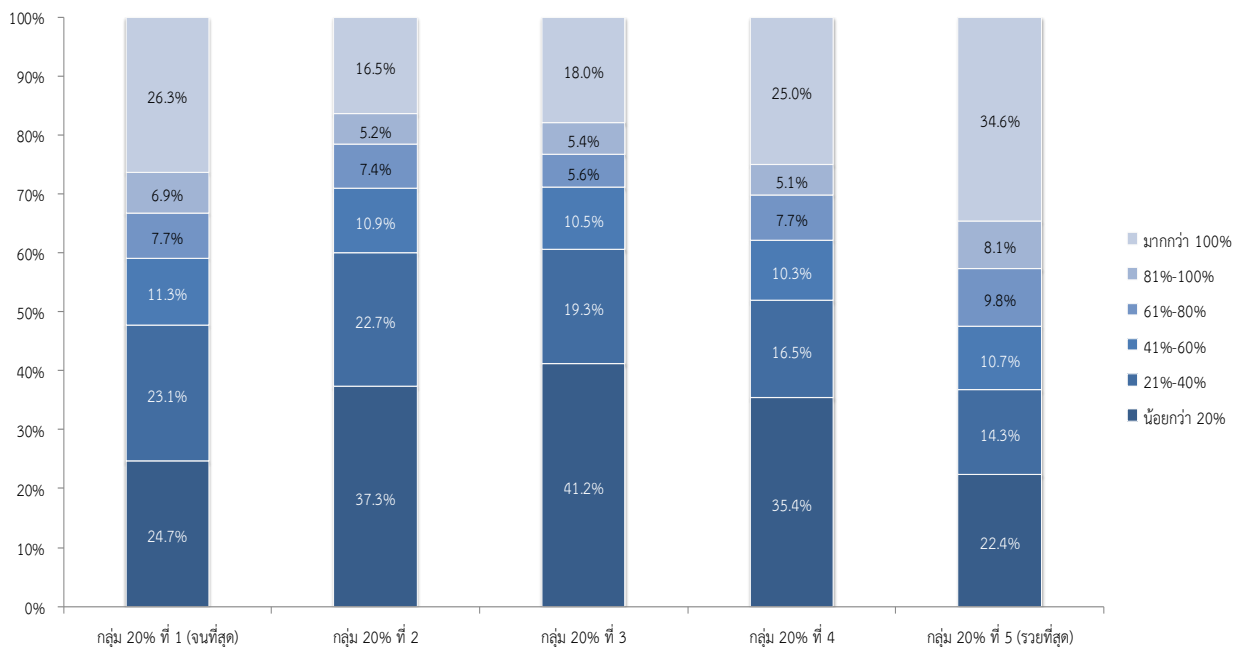

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

5.4 ข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้และหนี้ครัวเรือน

จากข้อมูลพบว่า กลุ่มคนจนที่สุดมีสัดส่วนหนี้ครัวเรือนน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 13.4 ของหนี้ครัวเรือนคงค้าง และมีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีมากกว่าร้อยละ 100 คิดเป็นร้อยละ 26.3 ของหนี้ครัวเรือนคงค้างของกลุ่มคนจนที่สุด ขณะที่กลุ่มคนรวยที่สุดมีสัดส่วนหนี้ครัวเรือนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 25.5 ของหนี้ครัวเรือนคงค้าง และมีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีมากกว่าร้อยละ 100 คิดเป็นเพียงร้อยละ 34.6 ของหนี้ครัวเรือนคงค้างของกลุ่มคนรวยที่สุด จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคนรวยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากกว่าคนจน และสามารถก่อหนี้ได้มากกว่ารายได้ที่มีอยู่ จึงทำให้ช่วงว่างของรายได้ระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มขึ้น และนำไปสู่ปัญหาการกระจายได้ ขณะเดียวกันการที่คนรวยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายกว่า ส่งผลให้คนรวยก่อหนี้ได้มากกว่า ดังนั้น คนรวยจึงมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดปัญหานี้ครัวเรือนในปัจจุบัน (ภาพที่ 41)

ภาพที่ 41 การเปรียบเทียบกระจายรายได้ของครัวเรือนและหนี้ครัวเรือน

ที่มา: แบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556

5.5 บทสรุปของฐานข้อมูล

การจัดทำฐานข้อมูลที่แสดงโครงสร้างการกระจายรายได้ของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยสำหรับใช้ในการประเมินบทบาทและผลกระทบของหนี้ครัวเรือนและมาตรการภาครัฐที่สำคัญในแบบจำลองจุลภาค คณะผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic Survey: SES) ประจำปี 2556 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เช่น รายได้ ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน โครงสร้างของสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะที่อยู่อาศัย การย้ายถิ่นและการส่งเงิน ตลอดจน การได้รับสวัสดิการ/ความช่วยเหลือจากรัฐ และใช้การให้บริการของภาครัฐ

ฐานข้อมูลเศรษฐกิจสังคมจากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556 แสดงข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครัวเรือน จำนวน 20,167,519 ครัวเรือน โดยอายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนอยู่ที่ 53 ปี ขณะที่ มีจำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือนหรือผู้มีรายได้เฉลี่ย จำนวน 1.77 คน ครัวเรือนส่วนใหญ่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาและอยู่ในสังคมชนบท ในด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อปีอยู่ที่ 305,061 บาท ขณะที่ รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีอยู่ที่ 228,737 บาท มีหนี้คงค้างเฉลี่ย 163,087 บาท

ในส่วนของหนี้ครัวเรือน พบว่า เป็นครัวเรือนที่มีหนี้ 10,846,286 ครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54 ของครัวเรือนทั้งหมด และเป็นครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ 9,321,233 ครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 46 ของครัวเรือนทั้งหมดครัวเรือนที่มีหนี้โดยเฉลี่ยจะมีรายได้ ค่าใช้จ่าย และรายได้สุทธิสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้แหล่งเงินกู้ในระบบ โดยครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ในระบบ (มีหนี้ในระบบอย่างเดียว) จะมีทั้งรายได้ รายจ่าย และยอดหนี้สูงกว่าครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายจะมีโอกาสที่จะมีการก่อหนี้มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิง นอกจากนี้ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่สูงขึ้นส่งผลให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงสินเชื่อได้ในสัดส่วนที่มากกว่า ครัวเรือนในเขตเมืองมีศักยภาพในการกู้ยืมเงินที่มียอดสินเชื่อสูงมากกว่าครัวเรือนในเขตชนบท ในขณะที่ครัวเรือนที่พึ่งพาหนี้ในระบบจะกู้ยืมในวงเงินเล็กๆ ขณะที่ครัวเรือนที่พึ่งพาหนี้ในระบบจะมีการกู้ยืมในวงเงินขนาดใหญ่กว่า

ในส่วนของการกระจายรายได้ รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 305,061 บาท โดยกลุ่มคนจนที่สุดมีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 71,691 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 23.5 ของรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี ขณะที่กลุ่มคนรวยที่สุดมีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 805,201 บาท หรือคิดเป็น 2.6 เท่าของรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี และคิดเป็น 11.2 เท่าของรายได้ครัวเรือนของกลุ่มคนจนที่สุดสำหรับรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 228,737 บาท โดยกลุ่มคนจนที่สุดมีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 90,510 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 39.6 ของรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี และกลุ่มคนจนที่สุดเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ซึ่งจะเป็นผลให้คนกลุ่มนี้ต้องกู้ยืมเพื่อการใช้จ่ายในการดำรงชีวิตจึงทำให้เกิดหนี้ครัวเรือนในกลุ่มคนจนที่สุด อีกทั้งคนรวยมีภาระจากผู้สูงอายุที่น้อยกว่าคนจน และมีการศึกษาที่สูงกว่าคนจนคนรวยจะอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และ

ภาคกลาง ซึ่งเป็นบริเวณที่ใกล้กับศูนย์กลางความเจริญของประเทศ และจะอาศัยอยู่ในเขตเมือง ขณะที่คนจนจะอาศัยอยู่ในภูมิภาค ซึ่งค่อนข้างจะห่างไกล และจะอาศัยในชนบทกลุ่มคนจนสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินในระบบได้น้อยกว่าคนรวย ดังนั้น คนจนจึงต้องพึ่งพาบริการทางการเงินนอกระบบ ซึ่งจะมีต้นทุนทางการเงินที่สูงกว่าในระบบ

หากพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้และหนี้ครัวเรือน พบว่า คนรวยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากกว่าคนจน และสามารถก่อหนี้ได้มากกว่ารายได้ที่มีอยู่ จึงทำให้ช่วงว่างของรายได้ระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มขึ้น และนำไปสู่ปัญหาการกระจายได้ ขณะเดียวกันการที่คนรวยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายกว่า ส่งผลให้คนรวยก่อหนี้ได้มากกว่า ดังนั้น คนรวยจึงมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดปัญหาหนี้ครัวเรือนในปัจจุบัน

บทที่ 6

ผลการศึกษา

สำหรับการศึกษาในส่วนนี้ จะรายงานผลการศึกษาจากแบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation Model) โดยจะวิเคราะห์ 1) พฤติกรรมของแต่ละกลุ่มครัวเรือนในระดับรายได้ต่าง ๆ ในการก่อกู้สิน จากความสัมพันธ์ที่วิเคราะห์ได้จากข้อมูลพื้นฐาน 2) ผลกระทบของปัจจัยที่สำคัญต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน ซึ่งรวมถึงปัจจัยที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล โดยใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) และ 3) บทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อการกระจายรายได้ของประเทศไทยโดยใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model)

6.1 พฤติกรรมของแต่ละกลุ่มครัวเรือนในการก่อกู้สิน

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จากข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากแบบสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติประจำปี 2556 พบว่า ครัวเรือนที่มีหนี้มีพฤติกรรมที่แตกต่างจากครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ โดยครัวเรือนจำนวน 10,846,286 ครัวเรือน จาก 20,167,519 ครัวเรือน หรือร้อยละ 54 ของครัวเรือนทั้งหมด เป็นครัวเรือนที่มีหนี้สินภาคครัวเรือน ซึ่งจะมีรายได้และค่าใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ และพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ที่มีหนี้ (ร้อยละ 92) ใช้แหล่งเงินกู้ในระบบ โดยครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบอย่างเดียว (ไม่มีหนี้ในระบบ) จะมีทั้งรายได้ รายจ่าย และยอดหนี้สูงกว่าครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบอื่น ทั้ง ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายจะมีความเป็นไปได้ที่จะมีการก่อกู้มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิง อีกทั้งระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่สูงขึ้นส่งผลให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงสินเชื่อได้ในสัดส่วนที่มากกว่า และครัวเรือนในเขตเมืองมีศักยภาพในการกู้ยืมเงินที่มียอดสินเชื่อสูงมากกว่าครัวเรือนในเขตชนบท นอกจากนี้ ครัวเรือนที่พึ่งพาหนี้ในระบบจะมีการกู้ยืมในวงเงินขนาดใหญ่กว่าในขณะที่ครัวเรือนที่พึ่งพาหนี้ในระบบอื่นจะกู้ยืมในวงเงินเล็กๆ

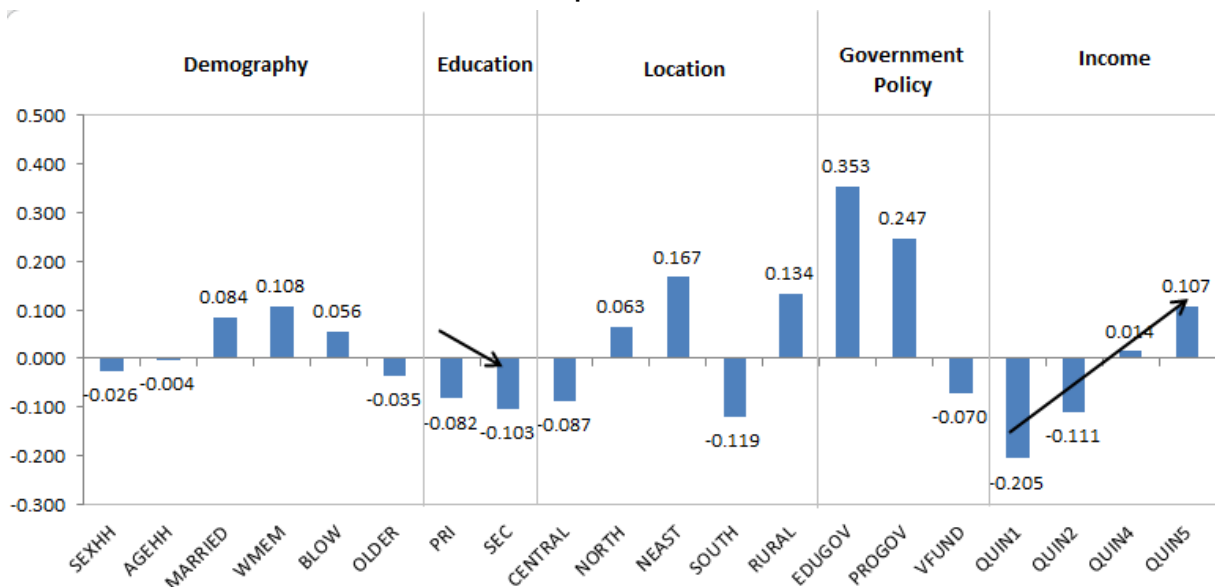
หากพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้และหนี้ครัวเรือน พบว่า คนรวยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากกว่าคนจน อันเป็นการก่อกู้สินที่สามารถนำไปต่อยอดในการลงทุนทางธุรกิจได้ ดังนั้น จึงมีแนวโน้มที่จะทำให้ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มขึ้น และนำไปสู่ปัญหาการกระจายได้

6.2 ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน

ในการศึกษาผลกระทบของปัจจัยที่สำคัญต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน ซึ่งรวมถึงปัจจัยที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) โดยกำหนดตัวแปรตาม (Dependent Variable) ในสมการพยากรณ์ เป็นโอกาสที่ครัวเรือนไทยจะเป็นหนี้ (DUMDEBT) ซึ่งมี 2 ค่า ได้แก่ $DUMDEBT = 1$ หากครัวเรือนเป็นหนี้ และ $DUMDEBT = 0$ หากครัวเรือนไม่เป็นหนี้ ส่วนตัวแปรอิสระ (Independent Variables) กำหนดเป็น (1) ตัวแปรด้านสังคมของครัวเรือน อาทิ เพศ อายุ เป็นต้น (2) ตัวแปรด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (3) ตัวแปรด้านถิ่นที่อยู่ของครัวเรือน (4) ตัวแปรด้านนโยบายของภาครัฐ ได้แก่ ประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาของครัวเรือน ประวัติการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐของครัวเรือน และประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้าน และ (5) ตัวแปรด้านระดับรายได้ของครัวเรือน นอกจากนี้ แบบจำลองกำหนดให้ครัวเรือนที่มีระดับรายได้อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 เป็นกลุ่มอ้างอิง (Reference group) ในสมการพยากรณ์ฐานข้อมูลของแบบจำลองมาจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2556 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และใช้ข้อมูลเป็นจำนวนทั้งหมด 42,738 กลุ่มตัวอย่าง (ถ่วงน้ำหนักแล้ว)

ผลของแบบจำลองได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยต่าง ๆ (ตัวแปรอิสระ) มีผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ (ตัวแปรตาม) ดังนี้

ภาพที่ 42 ผลกระทบส่วนเพิ่มของตัวแปรต่างๆ ต่อสถานะหนี้ครัวเรือน (Marginal Effect on Debt)

ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: ผลของแบบจำลองปรากฏตามภาคผนวกที่

ทั้งนี้ แบบจำลองจุลภาค MicroSimulation-FPO สามารถอธิบายผลของลักษณะของครัวเรือนและนโยบายของภาครัฐที่มีต่อสถานะหนี้ครัวเรือนไทยได้ร้อยละ 15.5 อ้างอิงจากค่าทางสถิติ McFadden R-Squared ซึ่งมีค่าอยู่ในช่วงระหว่าง 0 - 1 นอกจากนี้ ตัวแปรอิสระทั้งหมดส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99.0 โดยปราศจากปัญหาทางสถิติ Heteroskedasticity และ Multicollinearity

รายละเอียดของผลกระทบของตัวแปรแต่ละด้านต่อสถานะหนี้ของครัวเรือน มีดังนี้

(1) ตัวแปรด้านสังคมของครัวเรือน

สำหรับตัวแปรด้านสังคมของครัวเรือน พบว่าเมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นลบ (ทำให้มีหนี้ลดลง) ได้แก่ เพศของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี ขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นบวก (ทำให้มีหนี้มากขึ้น) ได้แก่ สถานะสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน และจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี

(1.1) เพศของหัวหน้าครัวเรือน (SEXHH) เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพหรือตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยกำหนดให้ SEXHH = 1 แทนการมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย และกำหนดให้ SEXHH = 0 แทนการมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า เพศของหัวหน้าครัวเรือนกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 2.6 เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง ทั้งนี้ ต่างจากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จากข้อมูลพื้นฐานตามข้อ 6.1 แสดงให้เห็นว่าเมื่อควบคุมปัจจัยเรื่องรายได้และปัจจัยอื่น ๆ แล้ว การมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลง

(1.2) อายุหัวหน้าครัวเรือน (ปี) (AGEHH) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable) เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า อายุหัวหน้าครัวเรือนกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากหัวหน้าครัวเรือนมีอายุเพิ่มขึ้น 1 ปี จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 0.4

(1.3) สถานะสมรสของหัวหน้าครัวเรือน (MARRIED) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ MARRIED=1 แทนการที่หัวหน้าครัวเรือนสมรสแล้ว และกำหนดให้ MARRIED=0 แทนการที่หัวหน้าครัวเรือนมีสถานะโสด เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า สถานะสมรสของหัวหน้าครัวเรือนกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก โดยหากหัวหน้าครัวเรือนมีสถานะสมรสแล้ว จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.4 เมื่อเปรียบเทียบกับสถานะโสด

(1.4) จำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน (คน) (WMEM) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable) เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า จำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือนกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก โดยหากผู้ใช้แรงงานในครัวเรือนมีจำนวนเพิ่มขึ้น 1 คน จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.8

(1.5) จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี (BLOW) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable) เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี กับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก โดยหากสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี มีจำนวนเพิ่มขึ้น 1 คน จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 5.6 โดยปัจจัยอื่นคงที่ ทั้งนี้ สมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ส่วนใหญ่กำลังอยู่ในวัยเรียน หากมีจำนวนมากขึ้น จะทำให้ครัวเรือนมีภาระค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาลดลงจนค่าใช้จ่ายอื่นๆ มากขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้ครัวเรือนมีความต้องการกู้ยืมสินมากขึ้น โดยเฉพาะสินเชื่อเพื่อการศึกษา

(1.6) จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี (OLDER) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable) เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี กับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี มีจำนวนเพิ่มขึ้น 1 คน จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 3.5 ทั้งนี้ สมาชิกครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี ส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายต่อคนน้อยกว่าสมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า หากมีจำนวนลดลง ก็จะทำให้ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นที่ครัวเรือนจะก่อหนี้และเป็นหนี้ลดลงตามไปด้วย

(2) ตัวแปรด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

สำหรับตัวแปรด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พบว่าเมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ ทั้งตัวแปรของการมีระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในระดับประถมศึกษา และตัวแปรของการมีระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในระดับมัธยมศึกษา มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นลบ (ทำให้มีหนี้ลดลง) กล่าวคือ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่น้อยกว่าระดับมหาวิทยาลัยทำให้ครัวเรือนมีหนี้ลดลง เนื่องจากความสามารถในการชำระหนี้ที่น้อยกว่าทำให้มีโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนได้น้อย

(2.1) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในระดับประถมศึกษา (PRI) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ PRI=1 แทนการมีระดับการศึกษาในระดับประถม และกำหนดให้ PRI=0 แทนการมีระดับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า การมีหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา กับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 8.2 เมื่อเปรียบเทียบกับระดับการศึกษามหาวิทยาลัย สะท้อนให้เห็นว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาต่ำ มีโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนได้น้อยเนื่องจากความสามารถในการชำระหนี้ต่ำ

(2.2) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในระดับมัธยมศึกษา (SEC) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ SEC=1 แทนการมีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และกำหนดให้ SEC=0 แทนการมีระดับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับมัศึกษากับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 10.3 เมื่อเปรียบเทียบกับระดับการศึกษามหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการวิเคราะห์ของหัวหน้าครัวเรือนที่จบระดับประถมศึกษา กล่าวคือหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เมื่อเทียบกับระดับการศึกษามหาวิทยาลัย มีโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนได้น้อย เนื่องจากความสามารถในการชำระหนี้ต่ำกว่า

(3) ตัวแปรด้านภูมิศาสตร์ของครัวเรือน

สำหรับตัวแปรด้านถิ่นที่อยู่ของครัวเรือน พบว่าเมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นลบ (ทำให้มีหนี้ลดลง) ได้แก่ การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคใต้ และการมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคกลาง ขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นบวก (ทำให้มีหนี้มากขึ้น) ได้แก่ การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคเหนือ และการมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในเขตชนบท

(3.1) การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคกลาง (CENTRAL) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ CENTRAL=1 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในภาคกลาง และกำหนดให้ CENTRAL=0 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า ครัวเรือนที่มีถิ่นที่อยู่ในภาคกลางกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากครัวเรือนมีถิ่นที่อยู่ในภาคกลางจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 8.7 เมื่อเปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สะท้อนถึงการมีระดับการศึกษาและความรู้ทางการบริหารจัดการการเงินของครัวเรือนในระดับสูงซึ่งส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายและลดความต้องการในการก่อหนี้

(3.2) การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคเหนือ (NORTH) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ NORTH=1 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในภาคเหนือ และกำหนดให้ NORTH=0 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า ครัวเรือนที่มีถิ่นที่อยู่ในภาคเหนือกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก โดยหากครัวเรือนมีถิ่นที่อยู่ในภาคเหนือจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.3 เมื่อเปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

(3.3) การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (NEAST) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ NEAST=1 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกำหนดให้ NEAST=0 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal

Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า **ครัวเรือนที่มีถิ่นที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก** โดยหากครัวเรือนมีถิ่นที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 16.7 เมื่อเปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

(3.4) การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคใต้ (SOUTH) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ SOUTH=1 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในภาคใต้ และกำหนดให้ SOUTH=0 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า **ครัวเรือนที่มีถิ่นที่อยู่ในภาคใต้กับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ** โดยหากครัวเรือนมีถิ่นที่อยู่ในภาคใต้จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 11.9 เมื่อเปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

(3.5) การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในเขตชนบท (RURAL) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ RURAL=1 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ชนบท และกำหนดให้ RURAL=0 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในเขตเมือง เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า **ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก** โดยหากครัวเรือนอาศัยอยู่ในเขตชนบทจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 13.4 เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง

(4) ตัวแปรด้านนโยบายของภาครัฐ

สำหรับตัวแปรด้านนโยบายรัฐ พบว่าเมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นลบ (ทำให้มีหนี้น้อยลง) ได้แก่ การกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านของครัวเรือน ขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นบวก (ทำให้มีหนี้มากขึ้น) ได้แก่ การได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา และการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐ

(4.1) ประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาของครัวเรือน (EDUGOV) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ EDUGOV=1 แทนการมีประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา และกำหนดให้ EDUGOV=0 แทนการไม่มีประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า **ประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาของครัวเรือนกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก** โดยหากครัวเรือนมีประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 35.3 เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นจากการกู้ยืมเพื่อการศึกษาทำให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่ไม่ได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา

(4.2) ประวัติการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐของครัวเรือน (PROGOV) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ PROGOV=1 แทนการมีประวัติการได้รับการสนับสนุนจาก

โครงการของรัฐและกำหนดให้ $PROGOV=0$ แทนการไม่มีประวัติการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐ ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า ประวัติการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐของครัวเรือนกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก โดยหากครัวเรือนมีประวัติการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 24.7 เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีประวัติการได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐของครัวเรือน สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อมีเงินอุดหนุนจากรัฐแก่ครัวเรือน เงินอุดหนุนจะทำให้ครัวเรือนใช้จ่ายอย่างไม่ระมัดระวัง ส่งผลให้โอกาสในการเป็นหนี้มากขึ้นโดยเปรียบเทียบ

(4.3) ประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านของครัวเรือน (VFUND) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ $VFUND=1$ แทนการมีประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้าน และกำหนดให้ $VFUND=0$ แทนการไม่มีประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า ประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากครัวเรือนมีประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 7.0 เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้าน ทั้งนี้ กองทุนหมู่บ้านเป็นเงินทุนต่อยอดสำหรับสมาชิกกู้ยืมเพื่อการลงทุน การสร้างรายได้ การใช้จ่ายยามฉุกเฉิน รวมถึงการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบในอัตราดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 5 ต่อปี และมีระยะเวลากู้ยืมไม่เกิน 5 ปี อีกทั้งเป็นการสร้างวินัยทางการเงินและเป็นการสร้างประวัติการกู้ยืมเงิน ดังนั้น ครัวเรือนที่มีประวัติการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านจึงสามารถสร้างรายได้มากขึ้น ขณะที่มีการต้นทุนลดลง ทำให้ลดโอกาสการเป็นหนี้มากขึ้น

(5) ตัวแปรด้านระดับรายได้ของครัวเรือน

สำหรับตัวแปรด้านระดับรายได้ของครัวเรือน พบว่าเมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นลบ (ทำให้มีหนี้ลดลง) ได้แก่ การมีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 1 หรือ Quintile ที่ 1 (กลุ่มจนที่สุด) และการมีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 2 หรือ Quintile ที่ 2 ขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับหนี้เป็นบวก (ทำให้มีหนี้มากขึ้น) ได้แก่ การมีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 4 หรือ Quintile ที่ 4 และการมีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 5 หรือ Quintile ที่ 5 (กลุ่มรวยที่สุด) กล่าวคือ ระดับรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีหนี้เพิ่มมากขึ้น

(5.1) การมีระดับรายได้ในกลุ่ม Quintile ที่ 1 (อยู่ในกลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุด) (QUIN1) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ $QUIN1=1$ แทนการมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 1 (กลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุด) และกำหนดให้ $QUIN1=0$ แทนการมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 (กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ระดับกลาง) ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า การเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ในกลุ่ม Quintile ที่ 1 (หรือครัวเรือนที่จนที่สุด) กับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากครัวเรือนมีรายได้ในกลุ่ม Quintile ที่ 1 จะส่งผลให้

โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 20.5 เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 สะท้อนให้เห็นว่าการเป็นครัวเรือนที่มีรายได้อยู่ใน Quintile ที่ 1 จะมีความสามารถในการกู้ได้น้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้อยู่ใน Quintile ที่ 3

(5.2) การมีระดับรายได้ในกลุ่ม Quintile ที่ 2 (QUIN2) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ QUIN2=1 แทนการมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 2 และกำหนดให้ QUIN2=0 แทนการมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 (กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ระดับกลาง) ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า การเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ **อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 2 กับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ** โดยหากครัวเรือนมีรายได้ **อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 2 จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 11.1** เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่รายได้อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 แต่เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีรายได้อยู่ใน Quintile ที่ 1 ข้างต้น ที่มีโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงถึงร้อยละ 20.5 ทำให้เห็นได้ว่าครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 2 จะมีโอกาสที่จะกู้ยืมเงินได้มากกว่ากลุ่ม Quintile ที่ 1 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า **รายได้ที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงสินเชื่อได้มากขึ้น**

(5.3) การมีระดับรายได้ในกลุ่ม Quintile ที่ 4 (QUIN4) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ QUIN4=1 แทนการมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 4 และกำหนดให้ QUIN4=0 แทนการมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 (กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ระดับกลาง) ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า **การเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ในกลุ่ม Quintile ที่ 4 กับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก** โดยหากครัวเรือนมีรายได้ **อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 4 จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.4** เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่รายได้อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 สะท้อนให้เห็นว่า **ครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นจะสามารถเข้าถึงสินเชื่อได้มากขึ้น**

(5.4) การมีระดับรายได้ในกลุ่ม Quintile ที่ 5 (ครัวเรือนที่รวยที่สุด) (QUIN5) โดยกำหนดให้ QUIN5=1 แทนการมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 5 และกำหนดให้ QUIN5=0 แทนการมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 (กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ระดับกลาง) ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า **ครัวเรือนที่มีรายได้ในกลุ่ม Quintile ที่ 5 กับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นบวก** โดยหากครัวเรือนมีรายได้ **อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 5 จะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.7** เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่รายได้อยู่ในกลุ่ม Quintile ที่ 3 เนื่องจากครัวเรือนที่มีรายได้ **อยู่ใน Quintile 5 จะมีรายได้มากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้** **อยู่ใน Quintile ที่ 3 โดยเปรียบเทียบ ทำให้สามารถสะสมทรัพย์สินซึ่งเป็นหลักประกันในการขอสินเชื่อได้มากกว่า และสามารถเข้าถึงสินเชื่อได้มากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้** **อยู่ใน Quintile ที่ 3 และเนื่องจากครัวเรือนใน Quintile ที่ 5 เป็นครัวเรือนที่มีความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) และด้านธุรกิจในระดับสูง ทำให้มีความ**

ต้องการกู้ยืมสินเชื่อเพื่อประกอบธุรกิจและการลงทุน (Debt Financing and Investing) มากกว่าครัวเรือนใน Quintile อื่น ๆ

สรุปผลของแบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) ในการพยากรณ์ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน

เมื่อพิจารณาจากปัจจัยด้านพฤติกรรมของครัวเรือน พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มากที่สุด เนื่องจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นสะท้อนถึงความสามารถในการชำระหนี้ที่สูงขึ้นทำให้ครัวเรือนเข้าถึงสินเชื่อได้มากขึ้น ตามมาด้วยปัจจัยถิ่นที่อยู่ของภาคครัวเรือน โดยลักษณะอาชีพ ความสม่ำเสมอของรายได้ และการใช้จ่ายที่ต่างกันในแต่ละภูมิภาคทำให้ความเป็นหนี้แตกต่างกัน ปัจจัยที่มีผลรองลงมาคือ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยระดับการศึกษาที่น้อยกว่า ลดความน่าจะเป็นที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เนื่องจากอาจมีความสามารถในการชำระหนี้ที่น้อยกว่าทำให้มีโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนได้น้อย ขณะที่ปัจจัยด้านอายุของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลกระทบน้อยที่สุด

สำหรับปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ พบว่า การสนับสนุนครัวเรือนจากโครงการของรัฐ และการให้ทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาเพิ่มโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มากขึ้นเนื่องจากพื้นฐานฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ได้รับทุนการศึกษาส่วนใหญ่ยากจน เมื่อได้รับทุนการศึกษาหรือเงินอุดหนุนจากรัฐ ทำให้ครัวเรือนใช้จ่ายอย่างไม่ระมัดระวัง ส่งผลให้มีความต้องการก่อหนี้สินมากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะขาดความรู้ทางการเงินที่ดี และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน อย่างไรก็ตาม นโยบายการให้กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านกลับมีประสิทธิผลมากกว่า โดยสามารถลดความน่าจะเป็นที่ภาคครัวเรือนจะเป็นหนี้สิน เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อการลงทุน การสร้างรายได้ การใช้จ่ายตามฉุกเฉิน รวมถึงการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่ายของครัวเรือนทางอ้อม ทำให้ครัวเรือนสามารถสร้างรายได้มากขึ้น ขณะที่มีการระดมทุนลดลง ทำให้ลดโอกาสการเป็นหนี้สินมากขึ้นตามลำดับ

6.3 บทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อสถานะโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทยในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่สำคัญต่างๆ ของภาคครัวเรือน

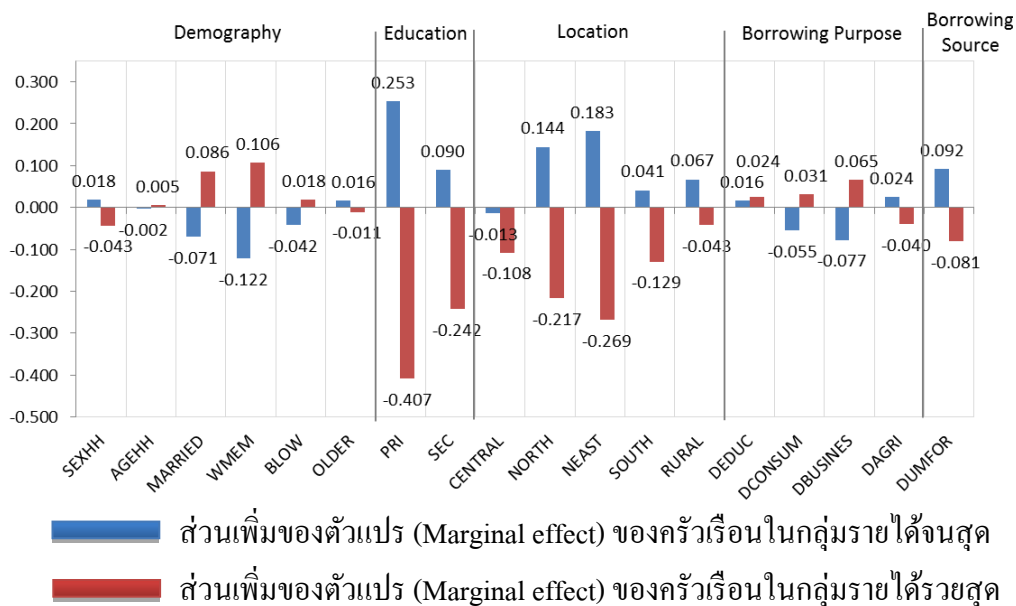
ในการศึกษาผลกระทบของปัจจัยที่สำคัญต่าง ๆ ที่มีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทย ซึ่งรวมถึงปัจจัยเกี่ยวกับการมีหนี้ครัวเรือน คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบแบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model) โดยกำหนดตัวแปรตาม (Dependent Variable) ในสมการพยากรณ์เป็นระดับรายได้ของครัวเรือน โดยตัวแปรตามมีทั้งหมด 4 ตัวแปร ได้แก่ การมีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 1 (Quintile 1) การมีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 2 (Quintile 2) การมีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 4 (Quintile 4) และการมีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 5 (Quintile 5) ทั้งนี้ เนื่องจากตัวแปรตามเป็นตัวแปร

หุ่น (Dummy Variable) (Binary variable) จึงจำเป็นต้องกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการเปรียบเทียบหรือตัวแปรอ้างอิง ซึ่งในที่นี้ได้กำหนดให้ครัวเรือนที่มีระดับรายได้ในกลุ่มร้อยละ 20 ที่ 3 เป็นตัวแปรอ้างอิง

สำหรับตัวแปรอิสระ (Independent Variables) กำหนดเป็น (1) ตัวแปรด้านสังคมของครัวเรือน อาทิ เพศ อายุ เป็นต้น (2) ตัวแปรด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (3) ตัวแปรด้านถิ่นที่อยู่ของครัวเรือน (4) ตัวแปรด้านประเภทของหนี้ครัวเรือน ได้แก่ กู้ยืมเพื่อการศึกษา กู้ยืมเพื่อการบริโภค กู้ยืมเพื่อประกอบธุรกิจ และ (5) ตัวแปรด้านแหล่งที่มาของหนี้ ได้แก่ เป็นหนี้ในระบบหรือหนี้ในระบบ

ผลของแบบจำลองได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยต่าง ๆ (ตัวแปรอิสระ) มีผลต่อการกระจายรายได้ (ตัวแปรตาม) ดังนี้

ภาพที่ 43 ผลกระทบส่วนเพิ่มของตัวแปรต่าง ๆ ต่อการกระจายรายได้ของไทย
(Marginal Effect on Income Distribution)

ที่มา: คำนวณโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: ผลของแบบจำลองปรากฏตามภาคผนวกที่

ทั้งนี้ แบบจำลองจุลภาค Micro Simulation - FPO สามารถอธิบายบทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อสถานะโครงสร้างของการกระจายรายได้ของไทยได้ร้อยละ 17.95 อ้างอิงจากค่าทางสถิติ Pseudo R-Squared ซึ่งมีค่าอยู่ในช่วงระหว่าง 0 - 1 นอกจากนี้ ตัวแปรอิสระทั้งหมดส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99.0 โดยปราศจากปัญหาทางสถิติ Heteroskedasticity และ Multicollinearity

รายละเอียดของผลกระทบของตัวแปรแต่ละด้านต่อสถานะโครงสร้างของการกระจายรายได้ของประเทศไทย มีดังนี้

(1) ตัวแปรด้านสังคมของครัวเรือน

สำหรับตัวแปรด้านสังคมของครัวเรือน พบว่าเมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ ตัวแปรที่มีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้จนสุดกับรวยสุด ได้แก่ เพศของหัวหน้าครัวเรือน สถานะสมรสของหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน ขณะที่ตัวแปรที่มีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ไม่มากนัก ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี

(1.1) เพศของหัวหน้าครัวเรือน (SEXHH) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ SEXHH=1 แทนการมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย และกำหนดให้ SEXHH=0 แทนการมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า เพศของหัวหน้าครัวเรือนมีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้จนสุดกับรวยสุด โดยการมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย มีความเป็นไปได้ที่จะจัดอยู่ในครัวเรือนที่จนสุดที่ร้อยละ 1.8 ขณะที่มีความเป็นไปได้ที่จะอยู่ในครัวเรือนที่รวยสุดลดลงร้อยละ 4.3 สะท้อนให้เห็นว่า การมีเพศชายเป็นหัวหน้าครัวเรือนมีโอกาสจะจัดอยู่ในครัวเรือนยากจนมากกว่าเพศหญิง และมีความเป็นไปได้น้อยที่จะอยู่ในครัวเรือนที่ร่ำรวย

(1.2) อายุของหัวหน้าครัวเรือน (AGEHH) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable) เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า มีผลกระทบไม่มากนักต่อการกระจายรายได้

(1.3) สถานะสมรสของหัวหน้าครัวเรือน (MARRIED) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ MARRIED=1 แทนการที่หัวหน้าครัวเรือนสมรสแล้ว และกำหนดให้ MARRIED=0 แทนการที่หัวหน้าครัวเรือนมีสถานะโสด เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีสถานะสมรสแล้ว จะมีความเป็นไปได้ที่จะจัดอยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้สูงร้อยละ 8.6 ขณะที่มีความเป็นไปได้ที่จะอยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำลดลงร้อยละ -7.1 สะท้อนให้เห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานะสมรสแล้วในครัวเรือนไทยจะมีความสามารถสูงในการสร้างรายได้จึงถูกจัดอยู่ในครัวเรือนที่ร่ำรวย ขณะที่ในครอบครัวที่ยากจนส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือนจะมีสถานะอื่นๆ นอกเหนือจากสถานะสมรสแล้ว

(1.4) จำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน (คน) (WMEM) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable) เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า จำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือนมีส่วนสำคัญในการอธิบายโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศ กล่าวคือ เมื่อจำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ความเหลื่อมล้ำมีแนวโน้มที่ลดลง โดยเมื่อจำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือนมีจำนวนเพิ่มขึ้น โอกาสที่จะเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูงเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.6 และมีความเป็นไปได้ลดลงที่จะจัด

อยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำถึงร้อยละ 12.2 สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของจำนวนแรงงานในครัวเรือนต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศ

(1.5) จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี (คน) (BLOW) และจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี (คน) (OLDER) เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable) ที่แสดงถึงภาระของครัวเรือนในการหารายได้เพื่อใช้ในการศึกษาบุตรและใช้ในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งเมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า **ไม่มีนัยสำคัญต่อการกระจายรายได้**

(2) ตัวแปรด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

สำหรับตัวแปรด้านระดับการศึกษาของครัวเรือน เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ [Education Level]=1 แทนการมีระดับการศึกษาในระดับประถมหรือมัธยม และกำหนดให้ [Education Level]=0 แทนการมีระดับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า ตัวแปรด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนมีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้จนสุดกับรายสุดอย่างมีนัยสำคัญ โดยหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (PRI) และมัธยมศึกษา (SEC) เมื่อเทียบกับระดับมหาวิทยาลัย มีโอกาสที่จะมีรายได้ต่ำกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย โดยพบว่า โอกาสของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เมื่อเทียบกับระดับมหาวิทยาลัย จะถูกจัดอยู่ในครัวเรือนจนที่สุด เพิ่มขึ้นร้อยละ 25.3 และ 9.0 ตามลำดับ และมีโอกาสที่จะอยู่ในครัวเรือนรวยที่สุดลดลงถึงร้อยละ 40.7 และร้อยละ 24.2 ตามลำดับ นอกจากนี้ พบว่าครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับประถมศึกษามีความเป็นไปได้ที่จะอยู่ในกลุ่มครัวเรือนจนที่สุดมากกว่าครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าระดับการศึกษาที่สูง ยิ่งทำให้ช่องว่างระหว่างรายได้ลดน้อยลง

(3) ตัวแปรด้านภูมิภาคของครัวเรือน

สำหรับตัวแปรด้านถิ่นที่อยู่ของครัวเรือน พบว่าเมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ ตัวแปรที่มีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้จนสุดกับรายสุด ได้แก่ การมีถิ่นที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ และการที่ครัวเรือนอยู่ในพื้นที่ชนบท

(3.1) การมีถิ่นที่อยู่ของครัวเรือนในภาคกลาง (CENTRAL) ภาคเหนือ (NORTH) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (NEAST) และภาคใต้ (SOUTH) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ [Region Name]=1 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในแต่ละภูมิภาค และกำหนดให้ [Region Name]=0 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า ครัวเรือนที่มีความเป็นไปได้ที่จะจัดอยู่ในกลุ่มรายได้จนสุดมากที่สุดเป็นครัวเรือนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ โดยมีความเป็นไปได้ถึงร้อยละ 18.3 และร้อยละ 14.4 ตามลำดับ ขณะที่ครัวเรือนในภาคดังกล่าวจะมีโอกาสที่จะอยู่ในชั้นรายได้สูงสุดลดลงถึงร้อยละ 26.9 และ 21.7 ตามลำดับ ดังนั้น

การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับ 2 ภูมิภาคนี้จึงจะเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ของประเทศ

(3.2) การที่ครัวเรือนอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท (RURAL) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ RURAL=1 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ชนบท และกำหนดให้ RURAL=0 แทนการมีถิ่นที่อยู่ในเขตเมือง เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า การมีถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ชนบทจะมีโอกาสที่จะอยู่ในกลุ่มที่มีรายได้น้อยสุดเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.7 และมีโอกาสที่จะจัดอยู่ในกลุ่มรายได้มากที่สุดลดลงร้อยละ 4.3 เนื่องจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจยังเข้าไม่ถึงเท่าชุมชนในเมือง

(4) ตัวแปรด้านประเภทของหนี้

สำหรับความสัมพันธ์ของหนี้ครัวเรือนและการกระจายรายได้ จากการวิเคราะห์จากแบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) ในการพยากรณ์ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน ซึ่งได้แสดงผลของแบบจำลองตามภาพที่ 42 จะเห็นได้ว่ายิ่งครัวเรือนมีรายได้น้อย โอกาสที่จะก่อหนี้ยิ่งสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของความสามารถในการชำระหนี้และการมีหลักทรัพย์ค้ำประกันที่มากกว่า ในส่วนของแบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model) ในการพยากรณ์ผลกระทบของหนี้ที่มีผลต่อการกระจายรายได้ของไทย ซึ่งได้แสดงผลของแบบจำลองตามภาพที่ 43 จะแสดงความสัมพันธ์ของการกระจายรายได้และวัตถุประสงค์การก่อหนี้ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ที่ละเอียดลงไปอีกระดับหนึ่งเพื่อหาความเป็นเหตุและผลของความสัมพันธ์ของการก่อหนี้และการกระจายรายได้

ในการพยากรณ์ ได้กำหนดให้ตัวแปรด้านประเภทของหนี้ ซึ่งได้แก่ การกู้ยืมเพื่อการศึกษา (DEDUC) การกู้ยืมเพื่อการบริโภค (DCONS) การกู้ยืมเพื่อประกอบธุรกิจ (DBUSINES) และการกู้ยืมเพื่อการเกษตร (DAGRI) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยกำหนดให้ [Borrowing Purpose]=1 แทนการกู้ยืมแต่ละประเภท และกำหนดให้ [Borrowing Purpose]=0 แทนการกู้ยืมเพื่อซื้อหรือเช่าบ้าน เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) โดยควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ พบว่า ครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มรายได้จนสุดจะมีความเป็นไปได้ในการกู้ยืมหนี้เพื่อนำไปใช้ในการประกอบการเกษตรและการศึกษาเป็นหลัก โดยมีโอกาสที่จะกู้เพื่อการเกษตรและการศึกษา เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.4 และร้อยละ 1.6 ตามลำดับ ขณะที่ครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มรายได้สูงสุดจะกู้เพื่อวัตถุประสงค์ในการประกอบธุรกิจ การบริโภค และการศึกษา เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.5 ร้อยละ 3.1 และร้อยละ 2.4 ตามลำดับ ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้ได้มากกว่า จึงเป็นเหตุทำให้ช่องว่างรายได้ระหว่างกลุ่มคนจนสุดกับรวยสุดยิ่งห่างกันมากยิ่งขึ้น

(5) ตัวแปรด้านแหล่งที่มาของหนี้

สำหรับตัวแปรด้านแหล่งที่มาของหนี้ (DUMFOR) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ โดยให้ DUMFOR = 1 แทนการกู้ยืมจากแหล่งหนี้ในระบบ และ DUMFOR = 0 แทนการกู้ยืมจากแหล่งหนี้ในระบบ เมื่อควบคุมให้ปัจจัยอื่นคงที่ จะพบว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะมี

แนวโน้มที่จะเป็นหนี้ในระบบมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง โดยมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้ในระบบถึงร้อยละ 9.2 ขณะที่ครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มรายได้สูงจะมีโอกาสที่จะเป็นหนี้ในระบบลดลงร้อยละ 8.1

สรุปผลของแบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model) ในการพยากรณ์ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกระจายรายได้ของไทย

เมื่อพิจารณาจากปัจจัยด้านพฤติกรรมของครัวเรือน ปัจจัยด้านการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในระดับประถมศึกษาส่งผลกระทบมากที่สุดต่อความไม่เท่าเทียมทางรายได้ของไทย ตามมาด้วยปัจจัยถิ่นที่อยู่ของภาคครัวเรือน (โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) และจำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน ตามลำดับ ขณะที่ปัจจัยด้านอายุของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลกระทบน้อยที่สุด

สำหรับปัจจัยด้านหนี้ครัวเรือน พบว่า แหล่งที่มาของหนี้และวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมหนี้ ส่งผลกระทบแตกต่างกันต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ของไทย ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมสามารถนำมาอธิบายโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทยได้ โดยครัวเรือนที่ยากจนมีแนวโน้มจะกู้ยืมเพื่อการศึกษา และการเกษตร ที่ส่งผลทำให้มีรายได้ต่ำลง ขณะที่ครัวเรือนที่ร่ำรวยจะกู้ยืมเพื่อการศึกษา การบริโภคและการประกอบธุรกิจ ทำให้เกิดรายได้สูงกว่า ช่องว่างรายได้ระหว่าง 2 กลุ่มจึงเพิ่มสูงขึ้น

6.4 การทดสอบความอ่อนไหว (Sensitivity Analysis)

ในโครงการวิจัยนี้ ได้มีการทดสอบความอ่อนไหว หรือที่เรียกว่า Sensitivity Analysis เพื่อประเมินผลกระทบ ของนโยบายภาครัฐต่อการก่อหนี้และการกระจายรายได้ โดยมีการแบ่งกรณีศึกษาออกเป็น 2 กรณีศึกษา ได้แก่ 1 กรณีที่ภาครัฐส่งเสริมกองทุนหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนผู้มีรายได้ต่ำและอาศัยในชนบทเข้าถึงแหล่งทุนได้มากขึ้น โดยนโยบายภาครัฐผ่านกองทุนหมู่บ้าน จะทำให้อัตราการเข้าถึงกองทุนหมู่บ้านของแต่ละครัวเรือนเปลี่ยนไป ซึ่งจะมีผลกระทบต่อภาวะการก่อหนี้ของประชาชนอย่างไร และ 2 กรณีที่ภาครัฐส่งเสริมนโยบายด้านการศึกษา ทำให้จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่จบชั้นประถมศึกษาลดลง โดยที่อัตราการเปลี่ยนแปลงของระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวจะส่งผลกระทบต่อกระจายรายได้ได้อย่างไร ทั้งนี้ การศึกษาในกรณีที่ 1 จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของนโยบายภาครัฐในระยะสั้น เพื่อช่วยเหลือประชาชนในการเข้าถึงแหล่งทุน ขณะที่นโยบายด้านการศึกษาของครัวเรือนจะเป็นการแก้ปัญหาในระยะยาว

1) ผลกระทบของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน

ในการศึกษาผลกระทบของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ทางผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ (1) นโยบายภาครัฐในการช่วยเหลือประชาชนผ่านกองทุนหมู่บ้านทำให้จำนวนครัวเรือนที่ได้เข้าถึงกองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 (กรณีที่ 1) และ (2) นโยบายภาครัฐในการช่วยเหลือประชาชนผ่านกองทุนหมู่บ้านทำให้จำนวนครัวเรือนที่ได้เข้าถึงกองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 (กรณีที่ 2) ซึ่งผลการศึกษาความอ่อนไหว มีดังนี้

ตารางที่ 4 การทดสอบความอ่อนไหวจากผลกระทบนโยบายของกองทุนหมู่บ้าน

ผลกระทบนโยบายกองทุนหมู่บ้าน	กรณีที่ 1	กรณีที่ 2
จำนวนครัวเรือนที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นจากกรณีฐาน	10.0%	20.0%
ความเป็นไปได้ในการก่อหนี้	-16.4%	-32.9%

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

จากผลการศึกษาในข้อ 6.2 พบว่า ประสิทธิภาพการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านกับโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นลบ โดยหากครัวเรือนมีประสิทธิภาพการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 7.0 เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีประสิทธิภาพการกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้าน

ผลการทดสอบความอ่อนไหวของนโยบายกองทุนหมู่บ้านก็ให้ผลที่สอดคล้องกับผลการศึกษาข้างต้น หากจำนวนครัวเรือนที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 และ 20 จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 16.4 และ 32.9 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การกู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านจึงสามารถแก้ไขปัญหาการกู้เงินนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยที่สูง ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีดอกเบี้ยต่ำ และลดโอกาสการเป็นหนี้ได้ หรือกองทุนหมู่บ้านอาจจะมีการเลือกเฉพาะลูกหนี้ชั้นดี

2) ผลกระทบของนโยบายด้านการศึกษา

ในการศึกษาผลกระทบของนโยบายด้านการศึกษาต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนและการกระจายรายได้ ทางผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ (1) การให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาทำให้จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่จบชั้นประถมศึกษาลดลงร้อยละ 20 (กรณีที่ 1) และ (2) การให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาทำให้จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่จบชั้นประถมศึกษาลดลงร้อยละ 50 (กรณีที่ 2) โดยผลการศึกษาความอ่อนไหวมีดังนี้

ตารางที่ 5 การทดสอบความอ่อนไหวจากผลกระทบนโยบายด้านการศึกษา

ผลกระทบนโยบายด้านการศึกษา	กรณีที่ 1	กรณีที่ 2
จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่จบชั้นประถมศึกษาลดลง	20.0%	50.0%
ความเป็นไปได้ในการจัดอยู่ใน Quintile ที่ 1	-4.6%	-10.8%
ความเป็นไปได้ในการจัดอยู่ใน Quintile ที่ 5	10.4%	26.6%

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

จากผลการศึกษาในข้อ 6.3 พบว่า ตัวแปรด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนมีผลต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้จนสุดกับรวยสุดอย่างมีนัยสำคัญ โดยหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เมื่อเทียบกับระดับมหาวิทยาลัย มีโอกาสที่จะมีรายได้ต่ำกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย โดยพบว่า โอกาสของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เมื่อเทียบกับระดับมหาวิทยาลัย จะถูกจัดอยู่ในครัวเรือนที่จนที่สุด เพิ่มขึ้นร้อยละ 25.3 และ 9.0 ตามลำดับ และมีโอกาสที่จะอยู่ในครัวเรือนที่รวยที่สุดลดลงถึงร้อยละ 40.7 และร้อยละ 24.2 ตามลำดับ นอกจากนี้ พบว่าครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความเป็นไปได้ที่จะอยู่ในกลุ่มครัวเรือนจนที่สุดมากกว่าครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ผลการทดสอบความอ่อนไหวของนโยบายด้านการศึกษาก็ให้ผลที่สอดคล้องกับผลการศึกษาข้างต้น หากจำนวนหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับประถมศึกษาลดลงร้อยละ 20 และ 50 จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนถูกจัดอยู่ในครัวเรือนที่จนที่สุด (Quintile ที่ 1) ลดลงร้อยละ 4.6 และ 10.8 ตามลำดับ ในขณะที่เดียวกัน จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนถูกจัดอยู่ในครัวเรือนที่รวยที่สุด (Quintile ที่ 5) เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.4 และ 26.6 ตามลำดับ หากภาครัฐส่งเสริมนโยบายด้านการศึกษา จะช่วยเพิ่มคุณภาพของประชาชน และทำให้ประชาชนมีรายได้และประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ก็จะก่อให้เกิดการเพิ่มการกระจายรายได้ และลดความเหลื่อมล้ำในสังคมในระยะยาวได้เป็นอย่างดี

บทที่ 7

สรุปและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการศึกษา

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของหนี้ครัวเรือนที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย โดยจะศึกษาข้อมูลหนี้ครัวเรือนจากแหล่งข้อมูลต่างๆ วิเคราะห์บทบาทของหนี้ครัวเรือนต่อสถานะโครงสร้างการกระจายรายได้ของประเทศไทยด้วยแบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation Model) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สำคัญต่างๆ ของภาคครัวเรือน รวมถึงตัวแปรเชิงนโยบายต่างๆ ของภาครัฐ และสถานการณ์หนี้ภาคครัวเรือน ซึ่งในการพัฒนาแบบจำลองจุลภาค (Micro-Simulation Model) เพื่อประเมินบทบาทและผลกระทบของหนี้ครัวเรือน/มาตรการภาครัฐที่สำคัญ คณะผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลที่แสดงโครงสร้างการกระจายรายได้ของภาคครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย จากข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-economic Survey: SES) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประจำปี 2556 โดยแบ่งครัวเรือนออกเป็น 5 กลุ่มตามระดับรายได้ (Quintile)

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เบื้องต้นจากข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา โดยตั้งแต่ปี 2531 จนถึงปัจจุบัน สัดส่วนรายได้ของครัวเรือนที่รวยที่สุดร้อยละ 10 ต่อรายได้ของครัวเรือนที่จนที่สุดร้อยละ 10 ทรงตัวอยู่ในระดับสูงกว่า 20 เท่าเสมอมา และในปี 2556 กลุ่มครัวเรือนที่รวยที่สุดมีรายได้มากถึง 25 เท่าของกลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุด ขณะเดียวกัน ข้อมูลสถิติหนี้ภาคครัวเรือนที่รวบรวมโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ระดับหนี้ภาคครัวเรือนได้ขยายตัวในปริมาณสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด โดยเพิ่มขึ้นจาก 4.7 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 57.9 ต่อ GDP ในปี 2552 เป็น 10.6 ล้านล้านบาทหรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 79.9 ต่อ GDP ในไตรมาส 1 ปี 2558 และเมื่อมองในระดับครัวเรือนจากข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของภาคครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2556 จะเห็นได้ว่า ครัวเรือน 10.8 ล้านครัวเรือน หรือร้อยละ 53.8 ของครัวเรือนทั้งหมด เป็นครัวเรือนที่มีหนี้ โดยระดับหนี้เฉลี่ยของครัวเรือนไทยสูงถึง 163,097 บาทต่อครัวเรือน หรือคิดเป็น 6.5 เท่าของรายได้

ในการประเมินบทบาทของหนี้ภาคครัวเรือน ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายรัฐบาล และการกระจายรายได้ของประเทศไทย แบบจำลองจุลภาค (Micro-simulation) ซึ่งในการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงปัจจัยด้านรายได้ ต่อสถานะหนี้ครัวเรือน คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) ซึ่งจากผลของแบบจำลอง พบว่า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ปัจจัยด้านรายได้ส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มากที่สุด เนื่องจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นสะท้อนถึงความสามารถในการชำระหนี้ที่สูงขึ้นทำให้ครัวเรือนเข้าถึงสินเชื่อได้มากขึ้น ตามมาด้วยปัจจัยอื่นที่อยู่ของภาคครัวเรือน

โดยลักษณะอาชีพ ความสม่ำเสมอของรายได้ และการใช้จ่ายที่ต่างกันในแต่ละภูมิภาคทำให้ความเป็นหนี้แตกต่างกัน ปัจจัยที่มีผลรองลงมาคือ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยระดับการศึกษาที่น้อยกว่าลดความน่าจะเป็นที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้เนื่องจากมีโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนได้น้อยลง สำหรับปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ พบว่า การสนับสนุนครัวเรือนจากโครงการของรัฐและการให้ทุนการศึกษาหรือสินเชื่อเพื่อการศึกษาเพิ่มโอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม นโยบายการให้กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านกลับมีผลในการลดความน่าจะเป็นที่ภาคครัวเรือนจะเป็นหนี้สิน เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อการลงทุน การสร้างรายได้ รวมถึงการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่ายของครัวเรือนทางอ้อม ทำให้ครัวเรือนสามารถสร้างรายได้มากขึ้นขณะที่มีการระดมทุนลดลง ทำให้ลดโอกาสการเป็นหนี้สินลง

ในการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการเป็นหนี้ ต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองถดถอยโลจิสติกส์แบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model) ซึ่งจากผลของแบบจำลองพบว่า เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ปัจจัยด้านการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในระดับประถมศึกษาส่งผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมทางรายได้ของไทยมากที่สุด ตามมาด้วยปัจจัยถิ่นที่อยู่ของภาคครัวเรือน (โดยการมีถิ่นที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลต่อการกระจายรายได้มากที่สุด) และจำนวนผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน ตามลำดับ ขณะที่ปัจจัยด้านอายุของหัวหน้าและสมาชิกของครัวเรือนส่งผลกระทบค่อนข้างน้อย สำหรับปัจจัยด้านหนี้ครัวเรือน พบว่า แหล่งที่มาของหนี้และวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมหนี้ ส่งผลกระทบแตกต่างกันต่อโครงสร้างการกระจายรายได้ของไทย โดยครัวเรือนที่ยากจนมีแนวโน้มจะกู้ยืมเพื่อการศึกษาและการเกษตร ที่ส่งผลทำให้มีรายได้น้อย ขณะที่ครัวเรือนที่ร่ำรวยจะกู้ยืมเพื่อการศึกษา การบริโภค และการประกอบธุรกิจ ซึ่งพฤติกรรมการก่อหนี้ที่แตกต่างกันนี้ทำให้ช่องว่างรายได้ระหว่าง 2 กลุ่มจึงเพิ่มสูงขึ้น

จากผลการศึกษาด้วยแบบจำลองทั้ง 2 แบบจำลองข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การกระจายรายได้และการเป็นหนี้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์ทั้งไปและกลับ กล่าวคือ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของการเข้าถึงแหล่งทุนซึ่งทำให้ความสามารถในการก่อหนี้ไม่เท่ากัน โดยครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจะมีความเป็นไปได้น้อยกว่าที่จะเป็นหนี้ ในทางกลับกันการเป็นหนี้ก็ส่งผลให้โครงสร้างการกระจายรายได้เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ วัตถุประสงค์การก่อหนี้มีนัยสำคัญต่อการสร้างรายได้และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการกระจายรายได้ โดยครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะกู้หนี้เพื่อการเกษตร ขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูง จะก่อหนี้เพื่อนำไปใช้ในการประกอบธุรกิจ การบริโภค และการศึกษา ซึ่งการกู้ยืมเงินเพื่อใช้ในการประกอบธุรกิจและการศึกษาจะเป็นหนี้ที่สามารถสร้างรายได้ที่สูงกว่า นอกจากนี้ จากผลการศึกษาพบว่าระดับรายได้มีผลต่อแหล่งสินเชื่ออย่างมีนัยสำคัญ โดยครัวเรือนที่มีรายได้น้อยมีโอกาสที่จะมีหนี้ในระบบมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาของการเข้าถึงสินเชื่อในระบบที่มีต้นทุนการกู้ยืมเงินต่ำกว่าของครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

นอกจากนี้ แบบจำลอง แสดงให้เห็นว่า นโยบายภาครัฐมีผลต่อการกระจายรายได้และการเป็นหนี้ของครัวเรือนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยการศึกษาในครั้งนี้ได้นำปัจจัยด้านนโยบายเข้ามาเป็นตัวแปรหนึ่ง

ของสมการเพื่อวิเคราะห์ถึงผลของนโยบายภาครัฐต่อการกระจายรายได้และการเป็นหนี้ของครัวเรือน ซึ่งนโยบายภาครัฐที่ได้นำมาศึกษาในการวิจัยนี้ ได้แก่ การให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา การให้เงินโอนโดยตรงจากภาครัฐ และการให้กู้ยืมเงินผ่านกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งจากผลของแบบจำลอง พบว่า ทั้ง 3 โครงการ ส่งผลกระทบต่อการก่อหนี้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ประวัติการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาของครัวเรือน ส่งผลทำให้ครัวเรือนมีโอกาสเป็นหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 35.3 เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีประวัติการได้รับทุนการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าโครงการกู้ยืมเพื่อการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าครัวเรือนยกระดับการศึกษาเพิ่มสูงขึ้น โอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายยิ่งขึ้น ขณะที่โครงการกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ปล่อยให้กู้กับเกษตรกรรายย่อยในชนบท ทำให้โอกาสในการเป็นหนี้ลดลงร้อยละ 7 เมื่อเทียบกับครอบครัวที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนหมู่บ้าน สะท้อนให้เห็นว่าโครงการดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน และสามารถลดโอกาสการเป็นหนี้ได้ อย่างไรก็ตาม อาจจะมองอีกนัยหนึ่งได้ว่า เป็นโครงการที่ปล่อยกู้ให้กับเกษตรกรที่มีรายได้น้อย โอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนจึงน้อยลงตามไปด้วย ซึ่งอาจจะต้องอาศัยการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการลงสำรวจพื้นที่หรือจากบทสัมภาษณ์

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาที่พบว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจะส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำลดน้อยลง และผลการศึกษาที่พบว่า ครอบครัวที่มีหัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาระดับประถมศึกษาจะสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้น้อย ส่งผลทำให้ความสามารถในการกู้เงินมาเพื่อนำมาใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร หรือการลงทุนในการประกอบธุรกิจลดน้อยลงตามไปด้วย ซึ่งการจะทำให้ครัวเรือนยากจนหลุดพ้นจากวัฏจักรความยากจนและการศึกษาน้อย จะต้องอาศัยนโยบายยกระดับการศึกษาของครัวเรือนยากจนและสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุนของภาคครัวเรือนยากจน ดังนั้น ภาครัฐจึงควรมีการสนับสนุนด้านต่างๆ เพื่อให้ลูกหลานของครอบครัวที่มีฐานะยากจนสามารถจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย จะส่งผลทำให้ครอบครัวสามารถยกระดับรายได้สูงขึ้น และการกระจายรายได้ให้เหลื่อมล้ำน้อยลงได้

สำหรับแนวทางการกำหนดนโยบายภาครัฐในเชิงภูมิภาคเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ สามารถวิเคราะห์ได้จากตัวแปรภูมิภาคที่ครัวเรือนอาศัยอยู่ ซึ่งจะพบว่า ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสที่จะมีรายได้ต่ำกว่าครัวเรือนในภาคอื่นๆ ดังนั้น โอกาสในการเป็นหนี้จึงสูงกว่าเนื่องจากรายจ่ายสูงกว่ารายได้ แนวทางการกำหนดนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ครัวเรือนอาจจะเป็นการกระจายความมั่งคั่งไปสู่ทั้ง 2 ภูมิภาคให้มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับภูมิภาคดังกล่าวด้วย

ในการกำหนดนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำจากการเข้าถึงแหล่งทุนของภาคครัวเรือน สะท้อนได้จากผลความสัมพันธ์ของการกระจายรายได้และวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม โดยจากการศึกษา พบว่า

กลุ่มครัวเรือนที่กู้ยืมเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่จะจัดอยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ทำให้เข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธนาคารของรัฐหรือเอกชนได้น้อย เกษตรกรส่วนใหญ่จึงหันไปกู้เงินกองทุนหมู่บ้านที่สร้างรายได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ดังนั้น การกำหนดแนวนโยบายเพื่อช่วยเหลือครอบครัวเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำจึงควรให้ความสนใจประสิทธิภาพของการกู้ยืม ความง่ายของการเข้าถึง และการประเมินความสามารถในการชำระหนี้ อย่างไรก็ตาม ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาในเชิงคุณภาพเพื่อประกอบการวิเคราะห์ในเชิงจุลภาคต่อไป นอกจากนี้ จะพบว่าครัวเรือนที่กู้ยืมไปเพื่อประกอบธุรกิจมีความเป็นไปได้สูงที่จะมีรายได้สูงขึ้น เนื่องจากมีทุนเดิมที่สามารถประกอบธุรกิจได้อยู่แล้ว การสร้างโอกาสให้ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำทำธุรกิจครัวเรือนเสริมจากภาคการเกษตรจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถทำให้ครัวครัวเกษตรกรรายได้น้อยหลุดพ้นจากความยากจน จึงจะส่งผลให้ในภาพรวมการกระจายรายได้ดีขึ้น

ทั้งนี้ การแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนและปัญหาการกระจายรายได้จึงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องใช้นโยบายทั้งด้านการเงินและการบริหารหนี้สินเพื่อให้เกิดรายได้ โดยในส่วนของ การแก้ปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับผู้ที่มีรายได้ต่ำ อาจใช้ช่องทางส่งเสริมผ่านบริการสินเชื่อนาโนไฟแนนซ์ (Nano-finance) ซึ่งกระทรวงการคลังได้เริ่มให้อนุญาตให้มีการประกอบธุรกิจในปี 2558 โดยบริการดังกล่าวจะช่วยให้กลุ่มประชาชนที่มีรายได้ต่ำและไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อจากสถาบันการเงินใด ๆ ได้ ซึ่งคาดว่าจะมีจำนวนกว่า 1.3 ล้านครัวเรือน สามารถเข้าถึงสินเชื่อที่จำเป็นต่อการประกอบธุรกิจได้ ซึ่งนับเป็นการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากเป็นสินเชื่อประเภทใหม่ที่มีกระบวนการพิจารณาให้สินเชื่อที่มีความผ่อนปรนกว่าสินเชื่อประเภทอื่นที่มีอยู่แล้วในระบบสถาบันการเงิน และเป็นการแก้ไขปัญหาภาระดอกเบี้ยจากการกู้ยืมนอกระบบที่สูงจนเกินควรซึ่งเป็นตัวถ่วงต่อการสร้างรายได้ของประชาชนผู้มีรายได้ต่ำที่เป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมไทย

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาพบว่าผลของนโยบายภาครัฐมีหลากหลาย โดยนโยบายเกี่ยวกับการได้รับทุนการศึกษาหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาและการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีผลทำให้ครัวเรือนนี้เพิ่มมากขึ้น ขณะที่การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านทำให้ครัวเรือนมีหนี้ลดลง ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาในเชิงลึกเพิ่มเติมว่าปัจจัยใดที่ทำให้โครงการแต่ละโครงการประสบความสำเร็จในการลดหนี้ครัวเรือน

7.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในอนาคต ทางคณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า ข้อจำกัดส่วนใหญ่มาจากฐานข้อมูล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ฐานข้อมูลการสำรวจจากภาคครัวเรือนในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ซึ่งมีข้อจำกัดในการศึกษาด้านนโยบายของภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อภาวะหนี้ครัวเรือนและการกระจายรายได้ของประชาชน ซึ่งในช่วงที่ผ่านมา ภาครัฐได้ออกมาตรการหลายอย่างในการกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากการสำรวจดังกล่าวจัดทำขึ้นทุก ๆ 2 ปี ทำให้เราไม่สามารถที่จะศึกษาผลกระทบของนโยบายภาครัฐได้อย่างครอบคลุม และทันต่อสถานการณ์ ดังนั้น ทางผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้มีการจัดทำ

การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนขึ้นมาโดยเพิ่มความละเอียดในส่วนของการนโยบายภาครัฐ กล่าวคือ สามารถระบุได้ถึงปริมาณเงินที่ภาคประชาชนได้รับในแต่ละนโยบาย รวมถึงการเข้าถึงแหล่งเงินดังกล่าวด้วย เพื่อที่จะสามารถศึกษาผลกระทบของนโยบายภาครัฐต่อภาวะหนี้ครัวเรือนและการกระจายรายได้ของประชาชนได้อย่างละเอียด และตรงตามวัตถุประสงค์ของคณะผู้วิจัย

บรรณานุกรม

- Alesina, A., Rodrik, D. 1994. "Distributive politics and economic growth." *Quarterly Journal of Economics*, vol.109, pp.465-490.
- Benabou, R.1996. "Inequality and Growth", in Bernanke, B., Rotemberg, J.(eds.), Massachusetts, *National Bureau of Economic Research Macro Annual 1996*, MIT Press, Cambridge.
- Bourguignon, F. 2002. "The growth elasticity of poverty reduction: explaining heterogeneity across countries and time periods," Paris, working paper N°2002-03, Département et Laboratoire d'Economie Théorique et Appliquée (DELTA).
- Bourguignon, F. 2003. "The poverty-growth-inequality triangle, Paris," Paper prepared for a Conference on Poverty, Inequality and Growth, Agence Française de Développement /EU Development Network.
- Cecchetti, S., Moanty, M., Zampolli, F. 2011. *The Real Effects of Debt*. BIS Working Paper No.352.
- Deinenger, K., Squire, L. 1998. "New ways of looking at old issues: inequality and growth," *Journal of Development Economics*, vol. 57.
- Galor, O., Zeira, J. 1993. "Income Distribution and Macroeconomics," *Review of Economic Studies*, 60: 35-52.
- Iacoviello, Matteo. 2008. "Household Debt and Income Inequality, 1963 – 2003." *Journal of Money, Credit and Banking*. Vol. 40, No. 5 (August 2008).
- International Monetary Fund. *Global Financial Stability Report*, April 2013.
- International Monetary Fund. *World Economic Outlook*, April 2012.
- Jingliang Xiao and Glyn Wittwer, 2009. "Will an Appreciation of the Renminbi Rebalance the Global Economy? A Dynamic Financial CGE Analysis," Centre of Policy Studies/IMPACT Centre Working Papers g-192, Victoria University, Centre of Policy Studies/IMPACT Centre.
- Kenneth Train. 2003. *Discrete Choice Methods with Simulation*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Klein, Mathias. 2014. *Inequality and household debt: a panel cointegration analysis*. Ruhr Graduate School in Economics and Technische Universität Dortmund.

- Krongkeaw, M. 2000. "Changes in Poverty and Income Inequality in Thailand, 1988 to 1998," Bangkok, session C-pa 6b, Institute of East Asian Studies, Thammasat University.
- Kuznets, S. 1955. "Economic Growth and Income Inequality," *The American Economic Review*, 45(1):1-28.
- Lebarz, Claire. "Income Inequality and Household Debt Distribution: A Cross-Country Analysis using Wealth Surveys." Selected for Young Academic Award at the Annual Progressive Economy Conference, March 2014
- Li, H., Zou, H. 1998. "Income inequality is not harmful for growth: theory and evidence." *Review of Development Economics*, vol. 2, n°3, pp. 318-334.
- Mian, Atif and Sufi, Amir. (2014). "House of Debt: How They (and You) Caused the Great Recession, and How We Can Prevent It from Happening Again." University of Chicago Press.
- Perotti, R. 1996. "Growth, Income Distribution, and Democracy: What the Data Say." *Journal of Economic Growth*, 1: 149-187.
- Persson, T., Tabellini, G. 1994. "Is inequality harmful for growth?," *American Economic Review*, vol. 84, pp. 600-621.
- Piketty, T. 1997. "The Dynamics of the wealth distribution and interest rates with credit rationing," *Review of Economics Studies*, vol. 64.
- Savard, L. 2003. "Poverty and Income Distribution in a CGE-household Sequential Model." International Development Research Centre – IDRC. Processed. 32p.
- Siksamat, S. (1998), "A Multi-Regional Computable General Equilibrium Model of the Thai Economy: A Surge in Foreign Capital", Unpublished PhD thesis, Centre of Policy Studies, Monash University, Melbourne.
- ดวงมณี เลาวกุลและเอื้อมพร พิชัยสนิธ. (2555). "นโยบายและมาตรการการคลังเพื่อความเป็นธรรมในการกระจายรายได้." มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. *Thailand at a glance*.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. ข้อมูลสถิติ. เงินให้กู้ยืมแก่ภาคครัวเรือน.
- ปราณี ทินกร (2545). "ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในช่วงสี่ทศวรรษของการพัฒนาประเทศ: 2504 – 2544. ห้าทศวรรษภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย," การสัมมนาทางวิชาการ

ประจำปี 2545 ครั้งที่ 25 คณะเศรษฐศาสตร์, ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 12 มิถุนายน 2545

สมศรี ศิกษมัต (2554) “ผลกระทบของการปรับขึ้นค่าจ้างขั้นต่ำเป็น 300 บาท.” บทความส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่องตลาดแรงงานไทยและบทบาทในการสร้างความแข็งแกร่งให้เศรษฐกิจไทย. ธนาคารแห่งประเทศไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555. กรุงเทพฯ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายได้ประชาชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556.

ภาคผนวกที่ 1

ผลของแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) ในการพยากรณ์ผลกระทบ
ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน

**ภาคผนวกที่ 1 ผลของแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบ 2 กลุ่ม (Binary Logit Model) ในการ
พยากรณ์ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานะหนี้ครัวเรือน**

Binary Logistic Model

Multinomial Logit Model

Maximum Likelihood Estimates

Model estimated: Mar 25, 2015 at 10:23:54AM

Dependent variable DUMDEBT

Weighting variable A52

Number of observations 42738

Iterations completed 6

Log likelihood function 24641.58

Restricted log likelihood -29501.41

Chi squared 9719.657

Degrees of freedom 19

Prob[ChiSqd > value] 0.0000000

Hosmer-Lemeshow chi-squared 106.83270

P-value=0.00000 with deg.fr. = 8

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er.	P[Z >z]	Mean of X
SEXHH	-0.106	0.026	-4.126	0.000	0.641
AGEHH	-0.015	0.001	-16.743	0.000	52.592
MARRIED	0.339	0.028	12.311	0.000	0.672
WMEM	0.438	0.013	32.946	0.000	1.773
BLOW	0.226	0.014	16.151	0.000	0.589
OLDER	-0.142	0.019	-7.588	0.000	0.530
PRI	-0.337	0.040	-8.364	0.000	0.673
SEC	-0.413	0.039	-10.695	0.000	0.196
CENTRAL	-0.352	0.039	-9.061	0.000	0.247
NORTH	0.260	0.044	5.933	0.000	0.196

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er.	P[Z >z]	Mean of X
NEAST	0.695	0.043	16.202	0.000	0.324
SOUTH	-0.480	0.045	-10.620	0.000	0.137
RURAL	0.543	0.026	20.671	0.000	0.639
EDUGOV	2.036	0.117	17.363	0.000	0.019
PROGOV	1.166	0.083	14.017	0.000	0.032
VFUND	-0.284	0.028	-10.032	0.000	0.235
QUIN1	-0.834	0.036	-23.139	0.000	0.200
QUIN2	-0.446	0.034	-13.251	0.000	0.200
QUIN4	0.059	0.034	1.734	0.083	0.200
QUIN5	0.445	0.037	11.957	0.000	0.200

ภาคผนวกที่ 2

ผลของแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model)
ในการพยากรณ์ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกระจายรายได้ของไทย

**ภาคผนวกที่ 2 ผลของแบบจำลองถดถอยโลจิสติกแบบพหุคูณ (Multinomial Logit Model) ใน
การพยากรณ์ผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกระจายรายได้ของไทย**

Multinomial Logit Model

Multinomial Logit Model

Maximum Likelihood Estimates

Model estimated: Mar 25, 2015 at 10:24:15AM.

Dependent variable	QUINT3
Weighting variable	A52
Number of observations	42738
Iterations completed	7
Log likelihood function	-56434.70
Restricted log likelihood	-68784.16
Chi squared	24698.92
Degrees of freedom	68
Prob[ChiSq > value] =	0.0000000

Characteristics in numerator of Prob[Y=1]

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er.	P[Z >z]	Mean of X
SEXHH	0.094	0.039	2.398	0.017	0.641
AGEHH	-0.010	0.002	-6.855	0.000	52.592
MARRIED	-0.526	0.043	-12.349	0.000	0.672
WMEM	-0.963	0.022	-43.569	0.000	1.773
BLOW	-0.357	0.023	-15.556	0.000	0.589
OLDER	0.165	0.031	5.392	0.000	0.530
PRI	1.603	0.080	20.058	0.000	0.673
SEC	0.438	0.079	5.529	0.000	0.196
CENTRAL	-0.390	0.075	-5.230	0.000	0.247
NORTH	0.903	0.075	12.009	0.000	0.196
NEAST	1.199	0.075	16.028	0.000	0.324
SOUTH	0.119	0.083	1.439	0.150	0.137

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er.	P[Z >z]	Mean of X
RURAL	0.551	0.041	13.270	0.000	0.639
DEDUC	0.239	0.095	2.516	0.012	-461.707
DCONSUM	-0.453	0.048	-9.417	0.000	-461.380
DBUSINES	-0.618	0.076	-8.093	0.000	-461.670
DAGRI	0.196	0.048	4.091	0.000	-461.534
DUMFOR	0.636	0.079	8.031	0.000	-461.683

Characteristics in numerator of Prob[Y=2]

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er.	P[Z >z]	Mean of X
SEXHH	0.099	0.037	2.674	0.008	0.641
AGEHH	-0.010	0.001	-7.065	0.000	52.592
MARRIED	-0.301	0.040	-7.485	0.000	0.672
WMEM	-0.461	0.020	-23.608	0.000	1.773
BLOW	-0.051	0.019	-2.703	0.007	0.589
OLDER	0.156	0.028	5.527	0.000	0.530
PRI	0.941	0.072	13.050	0.000	0.673
SEC	0.487	0.069	7.005	0.000	0.196
CENTRAL	-0.035	0.067	-0.518	0.604	0.247
NORTH	0.548	0.070	7.772	0.000	0.196
NEAST	0.736	0.070	10.536	0.000	0.324
SOUTH	0.152	0.076	2.015	0.044	0.137
RURAL	0.262	0.038	6.928	0.000	0.639
DEDUC	0.032	0.090	0.356	0.722	-461.707
DCONSUM	-0.187	0.043	-4.343	0.000	-461.380
DBUSINES	-0.261	0.065	-4.026	0.000	-461.670
DAGRI	0.178	0.043	4.106	0.000	-461.534
DUMFOR	0.239	0.071	3.344	0.001	-461.683

Characteristics in numerator of Prob[Y=3]

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er.	P[Z >z]	Mean of X
SEXHH	-0.120	0.037	-3.209	0.001	0.641
AGEHH	0.016	0.001	12.386	0.000	52.592
MARRIED	0.244	0.041	5.895	0.000	0.672
WMEM	0.368	0.018	20.198	0.000	1.773
BLOW	0.026	0.019	1.410	0.159	0.589
OLDER	-0.032	0.028	-1.159	0.247	0.530
PRI	-1.198	0.061	-19.497	0.000	0.673
SEC	-0.570	0.059	-9.718	0.000	0.196
CENTRAL	-0.350	0.058	-6.001	0.000	0.247
NORTH	-0.790	0.066	-11.900	0.000	0.196
NEAST	-0.905	0.065	-13.917	0.000	0.324
SOUTH	-0.361	0.067	-5.383	0.000	0.137
RURAL	-0.221	0.037	-6.001	0.000	0.639
DEDUC	0.155	0.087	1.780	0.075	-461.707
DCONSUM	0.163	0.042	3.928	0.000	-461.380
DBUSINES	0.197	0.059	3.326	0.001	-461.670
DAGRI	-0.064	0.043	-1.472	0.141	-461.534
DUMFOR	-0.451	0.071	-6.327	0.000	-461.683

Characteristics in numerator of Prob[Y=4]

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er.	P[Z >z]	Mean of X
SEXHH	-0.351	0.041	-8.470	0.000	0.641
AGEHH	0.045	0.001	32.712	0.000	52.592
MARRIED	0.630	0.046	13.629	0.000	0.672
WMEM	0.723	0.020	36.808	0.000	1.773
BLOW	0.087	0.020	4.251	0.000	0.589
OLDER	-0.031	0.029	-1.081	0.280	0.530
PRI	-3.249	0.062	-52.608	0.000	0.673
SEC	-1.987	0.059	-33.760	0.000	0.196

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er.	P[Z >z]	Mean of X
CENTRAL	-1.067	0.061	-17.534	0.000	0.247
NORTH	-1.753	0.071	-24.686	0.000	0.196
NEAST	-2.122	0.069	-30.586	0.000	0.324
SOUTH	-1.122	0.070	-15.935	0.000	0.137
RURAL	-0.266	0.041	-6.447	0.000	0.639
DEDUC	0.291	0.090	3.241	0.001	-461.707
DCONSUM	0.187	0.044	4.277	0.000	-461.380
DBUSINES	0.438	0.061	7.157	0.000	-461.670
DAGRI	-0.275	0.047	-5.825	0.000	-461.534
DUMFOR	-0.641	0.077	-8.378	0.000	-461.683

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
ถนนพระราม 6 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ 0-2273-9020 โทรสาร 0-2273-5602
www.fpo.go.th